

GRYPT ALST RYPT

J: Everard

Sous l'Auguste et Sage Regence
D'un Prince aimant la bonne foy:
Law consommé dans l'art de regir la finance,
Trouve l'art d'enrichir les sujets et le Roy.

AANMERKINGEN

over den

KOOPHANDEL

en het

GELDT;

Door den Hr. LAW,

Controlleur Generaal der Finantien, aan 't Hof van Vrankryk.

Als meede:

Historische en Geographische beschryvinge van

LOUISIANA;

Geleegen in *Noordt-America*, aan de mondt van de Groote Rivier

MISSISSIPI.

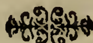
Benevens

Een berigt, van de nieuwe *Fransche Indische Compagnie*, en eenige aanmerkingen, over den tegenwoordigen *Handel* in

ACTIEN.

Met Authentyke Stukken voorsien.

Door P. J. M.

t'AMSTERDAM,

By STEENHOUWER en UYTWERF,

Boekverkoopers by de Beurs. 1721.

VOORREEDEN

Van den Engelschen Uytgever van 't Werk van den Hr. Law.

IK hoope dat het gemeen my verpligt ſal zyn, voor 't gemeenmaaken van het tegenwoordige Project, in 't Jaar 1705. door den Hr. *Law* aan 't Parlement van *Schotlandt* overgegeven. Veele Leeden deſer Vergaderinge, (ſelfs de eerſte Commiſſaris, die tegenwoordig ſyne Majeſteyt in een der hoogſten Ampten van 't Ryk dient) waren niet ongenegen tot de uytvoering van het ſelve; maar de vooroordeelen hadden de overhandt, en deden het project ver-

werpen, 't geene ſedert als in vergetenheit geſtelt wierdt.

De Hr. *Law*, in ſyn Vaderlandt ſoo weinig voortgang ſyner projecten gevonden hebbende, begaf zich by den Groot-Threſaurier van *Engelandt*, wien hy een ander project toeſondt, om den Koophandel uyt te breyden, en 't Credit te vermeerderen. Syne gedachten, waren wydtloopig door aanteekeningen opgeheldert, en alles op de Wetten en gebruyklykheden van 't Landt toegepaſt. Doch ſyne poogingen waren meede ſoo vruchteloos als de voorigen. En dewyle hy daar benevens geen vergiffenis verwerven konde, van een manſlag, (aan den vermaarden

Hr.

Hr. *Wilson*, dien hy over veele Jaaren in een tweegevecht doodtgestooken hadt,) soo wierdt hy gedwongen, na vreemde Landen syn toevlucht te nemen, daar men hem, (na dat hy op verschyde wysen de boosaardigheit syner vyanden beproeft hadde,) tegenwoordig de plaats van Opperste Minister siet waarnemen; verre boven het geene de voorige Eeuwen ooyt saagen; boven alles 't geene onse tegenwoordige Eeuwe kan begrypen, en de laate nazaaten ooyt sullen konnen gelooven. 't Gebrek van 't Gemeene Credit, in 't Koninkryk daar hy zich ter neer geset heeft, was tot een gemeen spreekwoordt geworden. Door syne raadtgevingen, zyn de

inkomſten van een willekeurige regeeringe, vermeerdert, en deſe vërmeerderinge is op het vrye genot van ieders goederen gegrondt. Het ſal de Kroon, moogelyk veele Millioenen, en ſelfs het tegenwoordige uytſicht van alle ſyne rykdommen en van ſyne Macht koſten, dat deſelve ſyne middelmaatige eyſſchen van geldt, en die 't gemeen belooft hadde te betaalen, geweygert heeft op te brengen.

Hy heeft aan *Vrankryk* doen ſien, dat *Lodewyk* de XIV^de, met ſyne volſtrekte macht, hetſelve niet meer heeft konnen afnemen, als hy daaraan wederom vergoedt heeft. Hy heeft zich genoegſaam 't gantſche menſche-

lyke Geſlacht tot vyanden gemaakt. En veele, die over weinig maanden noch na ſyn bloedt gedorſt hebben, moeten tegenwoordig door hem leven. Daardoor is dien Grooten Man onbequaam tot eenig ſoort van wraak geworden, als alleen deſe, dat hy ſyne vyanden in verwerring gebracht heeft, met haar hun fortuyn uyt ſyne handen te doen ontfangen.

Siet daar een Man, welken Groot-Brittannien verlooren heeft. Hy heeft de ongenaade van drie na malkander volgende regeeringen ondergaan, en nooyt ſyn vergiffenis konnen verwerven. Eyndelyk, en ſonder ſyn verſoek, doch al te laat ten beſten

van ſyn Vaderlandt, heeft hy deſelve verworven, door de rechtveerdigheit en wysheit, van een Heere, die 't Grootſte bewindt van ſaaken heeft.

Hiccine vir Patriæ natus usquam niſi in Patria morietur .... hunc ſuâ quisquam ſententiâ ex hac urbe expellet, quem omnes urbes expulſum à vobis ad ſe vocabunt? O terram illam beatam quæ hunc virum exceperit! hanc ingratam ſi ejecerit! miſeram ſi amiſerit! Cicer.

RE-

REGISTER

Van de

HOOFDSTUKKEN

En den verderen inhoudt deses Werks.

I. Van den Hr. *Law.*

AANHANGSEL.

AANMERKINGEN

Over het

G E L D

En den

KOOPHANDEL.

Met een Voorſtelling, om het Volk met Geld te voorzien.

Daar zyn in 't kort verſcheide Voorſtellingen, en Ontwerpen ingeleverd, om het Volk te gemoet te komen, en het zelve uit de moeijelykheden te verloſſen, die het door de groote ſchaarsheit van 't Geld lyd.

Het ſchynd ten hoogſten noodzakelyk te zyn, dat'er een zeker, voordeelig, en practicabel middel uitgevonden word, om hier in te voorzien, en derhalven moet men overweegen.

Eerſtelyk, de Natuur van 't Geld, en waarom Zilver voor andere goederen verkooren is, om als Geld gebruikt te worden.

Ten tweeden, moet de Koophandel overwoogen worden, en hoe ver het Geld van den Koophandel afhankelyk is.

Ten derden, moeten de middelen, die in 't werk gesteld zyn, om het Geld te behouden, en te vermeerderen, en de geenen, die onlangs op nieuw zyn voorgesteld, onderzogt worden.

I. HOOFDSTUK.

Hoe de Goederen gewaardeerd worden. Van ruilingen. Van Zilver; desselfs waardy als een Metaal. De Eigenschappen, die het zelve tot Geld bekwaam maaken, en de Additionele waarde, die het ontfangt, door dien het als Geld gebruikt word.

GOederen hebben hunne waardy van de gebruiken, tot welken zy bekwaam zyn; en derzelver waardy is grooter, of minder, niet zoo zeer om derzelver meerdere of mindere nuttigheit, of noodzakelyke gebruiken, als wel na de groote of kleine quantiteyt van dezelven na proportie, dat zy gevraagd worden.

By

By Voorbeeld: Water is van een groot gebruik, doch van een zeer geringe waarde, om dat de quantiteyt van Water veel grooter is, dan men nodig heeft. Diamanten zyn van een klein gebruik, doch van groote waarde, uit oorzaak, dat de vraag na Diamanten veel grooter dan de quantiteyt van dezelven is.

Goederen van een en dezelfde zoort, verschillen in waardy, om dat zy ook in hoedanigheit verschillen.

By Voorbeeld: het eene Paard is meer gelds waardig dan het ander, en het Koorn dat op het eene Land groeid, is veel beter dan het geen op een ander wascht.

Goederen veranderen van waardy, na maate dat zy in quantiteyt veranderen, of dat dezelven veel of weynig gezogt worden.

By Voorbeeld: indien Haver in het tegenwoordige Jaar in grooter quantiteyt te bekomen is, dan in het voorledene, en de vraag daar na dezelfde, of minder is, moet de prys van de Haver afslaan.

De Hr. *Lock* zegd, *De waardy der Goederen ryst of daald, volgens hunne quantiteyt, en na proportie, dat zy veel of weynig verkogt worden.* De Verkooping van Goederen kan niet grooter dan de quantiteyt

zyn; maar daar konnen wel meerder Goederen gevraagd worden, als 'er zomtyds in voorraad zyn.

By Voorbeeld: indien de quantiteyt van Wynen uit Vrankryk overgevoerd, alleen in 100 Vaten bestaat, en 'er 500 Vaten gevraagd worden; zoo is de eisch grooter dan de Verkoop; en de honderd Vaten zullen tot veel hooger prys verkogt worden, dan of de eisch alleen gelyk met de Verkoop was.

Zo dat de Prysen der Goederen niet afhankelyk zyn van de quantiteyt, in proportie van den Verkoop, maar in proportie van dat die gezogt worden.

Voor dat het gebruik van 't Geld bekend was, wierden de Goederen by ruiling of Contracten verhandeld; en de Contracten wierden gemaakt, om met Goederen te betaalen.

Deze staat van ruiling was zeer nadeelig, en veele ongemakken onderworpen.

Eerstelyk, kon de geen, die ruilen wilde, niet altoos menschen vinden, die de Goederen, die hy had, nodig hadden, en weder zodanige Goederen hadden, die hy verlangde.

Ten tweeden, waren de Contracten om met Goederen te betaalen onzeker, om dat de Goederen van dezelfde zoort zeer veel in waardy verschilden.

Ten

Ten derden, was 'er geen maat, door welke de proportie van de waarde der Goederen d'eenen tegens de anderen konde geweeten worden.

In deze ſtaat van ruiling, was de Koophandel van weynig belang, en het getal der Konſtenaaren zeer klein. Het volk was afhankelyk van de Landbouwery, en de Landlieden bebouwden alleen zoo veel Lands, als zy tot onderhoud van hunne Familien nodig hadden, om daar voor zodanige nooddruftigheden te ruilen, die hun Land niet voortbragt, en zaad te vergaderen voor misgewaſſen en ſlegte Jaaren. Het overige bleef onbeploegd leggen, of wierd verhuurd, of tot andere dienſten gebruikt.

De ſchade en moejelykheden, die men by de ruilingen leed, verpligteden den Landman tot een grooter Vertier van Goederen van zyn eigen Gewas, en tot een kleinder van dat van anderen; of zy gebruikten het Land, om zig zelven te verzorgen, niettegenſtaande het maar bekwaam was, om eenerley zoort van Goederen voort te brengen, tot het voortbrengen van verſcheide andere Goederen, die zy nodig hadden. Derhalven bleef 'er zoo veel Lands onbebouwd leggen, en het geen men bebouwde, wierd niet tot

het geen gebruikt, 't welk het meeste voordeel zoude gegeven hebben, nog men gebruikte het volk niet tot zodanigen arbeid, daar het zelve het bekwaamste toe was.

Zilver had als een Metaal in ruiling zoo wel zyn waarde als andere Goederen, na maate van 't gebruik, 't welk er in die tyd van gemaakt wierd.

Gelyk Goederen van dezelfde zoort in waarde verschilden, zoo was 'er ook een onderscheid tusschen Zilver en Zilver, na dat het meer of minder fyn was.

Zilver was ook zoo wel als andere Goederen aan verandering in waarde onderworpen, na maate dat het in quantiteyt veranderde, of veel of weynig gezogt wierd.

Zilver had hoedanigheden, die het zelve tot het gebruik van Geld bekwaam maakten.

Eerstelyk, kon op het zelve een proef van fynte gemaakt worden, alzoo zeker als ten opzigte van desselfs hoedanigheit.

Ten tweeden, was het gemakkelyk om te handelen.

Ten derden, was het van een en dezelfde waardy, zoo wel in d'eene plaats als de andere; of verschilde zeer weynig, om dat het gemakkelyk konde vervoerd worden.

Ten

Ten vierden, konde het zonder ſchade of onkoſten bewaard worden, om dat het weynig plaats beſlaat, en duurzaam is.

Ten vyfden, konde het zonder verlies verdeeld worden, vermits een Ons in vier ſtukken evenveel waardig is als een Ons in een ſtuk.

Zilver dan deze hoedanigheden hebbende; zoo mag men met reden onderſtellen, dat het als Geld is gebruikt geworden, voor dat het nog gemunt was. Wat men meend, met te zeggen, dat het als Geld is gebruikt geworden, is, dat ongemunt Zilver de maat was, volgens welke de Goederen gewaardeerd wierden, en de prys volgens welke die verruild wierden, en waar na men de Contracten opſtelde.

De geen die meer Goederen had, dan hy gebruiken konde, wilde die gaarn voor Zilver verruilen, ſchoon hy het niet nodig had; uit oorzaak, dat het Zilver zeker in deſſelfs hoedanigheit was: Dat het gemakkelyk kon gehandeld worden: Dat het zonder verlies of onkoſten kon bewaard worden: En dat hy daar voor andere Goederen, die hem dienſtig waren, konde koopen, in 't geheel of in gedeeltens, en binnen en buitenlands, om dat het Zilver zonder ſchade kan verdeeld worden, en in de meeſte Plaatſen evenveel waardig is.

By voorbeeld: Indien A B honderd Schaapen heeft, en die voor Paarden begeerd te ruilen, en C D tien Paarden heeft, die gelyk, of zoo veel als de honderd Schaapen waardig zyn, en die insgelyks verlangd te verwisselen: Maar gelyk A B tegenwoordig geen gelegentheit heeft, om de Paarden te nemen, zoo zal hy liever om de onkosten te spaaren, die 'er vereischt worden, om dezelven te onderhouden, zyne Schaapen met E F verruilen, die hem daar voor de waarde in Zilver geven kan, met het welk hy de Paarden koopen kan, zoo haast als hy die nodig heeft. Of indien E F geen Zilver heeft, maar aanbied, om een handschrift te geven van in Zilver te zullen betaalen, of de Paarden te leveren op zodanige tyd als A B die zal nodig hebben: zoo zal A B eerder verkiezen, om het Handschrift inhoudende van met Zilver te betaalen, aan te nemen, dan dat van de Paarden te leveren; uit oorzaak, dat Zilver in desselfs hoedanigheit zeker is, en dat de Paarden daar in zeer veel verschillen konnen. Aldus wierd Zilver als de waardy gebruikt, na welke de Contracten moesten betaald worden.

Zilver wierd insgelyks als een Maat gebruikt, na welke de Goederen geschat wier-

wierden, om dat het zeker in desselfs hoedanigheit is.

By voorbeeld : Indien A B honderd ponden Loot heeft, en die begeerd voor Graanen te verruilen; zoo had men geen ander middel om te weeten welke quantiteyt Koorn gelyk in waarde tegens het Loot was, dan door het Zilver. Indien honderd Ponden Loot, zoo veel waardig zyn, als vyf Oncen fyn Zilver, en vyf Oncen fyn Zilver zoo veel waardig zyn, als twintig Maaten Koorn; dan zyn die twintig Maaten Koorn de regte quantiteyt, die in ruiling voor het Loot moesten gegeven worden.

Zilver dan gemakkelyk vervoerd konnende worden, en zodanig gelyk van waardy, zoo wel in d'eene als andere Plaats zynde, wierd gebruikt als de Maat, na welke de Goederen, die na verscheide Plaatsen verzonden wierden, moeten gewaardeerd worden.

By voorbeeld: Indien een Stuk Wyn tot *Glasgon*, door A B, Koopman aldaar, aan de Order van C D, Koopman tot *Aberdeen*, moest geleverd worden: en de waarde daar van in Haver, door C D, tot *Aberdeen*, aan de Order van A B voldaan; zoo kan de Wyn niet gewaardeerd worden by de quantiteyt van Haver, die de-

zelve tot *Glasgon* waardig is, nog de Haver by de quantiteyt van Wyn, die dezelve tot *Aberdeen* waardig is; om dat de Wyn en Haver in hoedanigheit konnen verſchillen, of meer of minder in d'eene Plaats dan de andere waardig zyn. Derhalven was het middel om te weeten welke quantiteyt Haver gelyk met de Wyn was, van te onderzoeken, welke quantiteyt Zilver ieder waardig was, in de Plaatſen in welken zy zyn geleverd. Want indien het Stuk Wyn tot *Glasgon* twintig Oncen fyn Zilver waardig is, en twintig Oncen fyn Zilver vyftig Maaten Haver tot *Aberdeen* waardig zyn, dan zyn vyftig zakken de quantiteyt van Haver, die in betaling voor de Wyn moeten gegeven worden.

Zilver bekwaam zynde om geſtempeld te worden, zoo hebben de Vorſten tot grooter gemak van 't Volk Munten opgeregt, om het tot een keur te brengen, en daar van Geld laaten ſlaan; 't welk door zyn gewigt en fynheit bekend is, zonder dat men de moeite behoefd te nemen, om het te weegen of te toetſen; doch de ſtempel heeft op geenerley wyze de waarde van het zelve vermeerderd.

Om deze redenen is Zilver als Geld gebruikt geworden; en dat men het zelve gemunt heeft, is alleen uit oorzaak, dat het

het ongemunt niet met het zelfde gemak ten dien einde kan gebruikt worden.

De Heer *Lock*, en anderen, die over dit Onderwerp geschreven hebben, zeggen, *dat de Menschen met een algemeene toestemming een ingebeelde waardy aan het Zilver gegeven hebben, uit oorzaak, dat het zelve hoedanigheden heeft, die het bekwaam maaken, om als Geld gebruikt te worden.*

Ik kan niet begrypen, hoe dat zoo verscheidene Volkeren hebben konnen overeenkomen om een ingebeelde waardy aan een zaak, en in 't bezonder aan het Zilver te geven, en daar na alle andere Goederen te waardeeren; of dat het eene Land het zelve als een Waardy wil aanneemen; 't welk niet gelyk in waardy is by het geen waar voor het gegeven word; of hoe dat die ingebeelde waardy heeft konnen staande gehouden worden. Maar onderfteld, dat Vrankryk het Zilver tot een ingebeelde waarde aanneemd; zoo zullen andere Volkeren het ook tot die prys ontfangen, om dat het aldus in Vrankryk word aangenomen. Aldus zoude om dezelfde reden een Kroon die in Vrankryk 76 *Sols* geld, in Schotland voor 76 *Pencen*, en in *Holland* voor 76 ftuivers doorgaan. Maar in tegendeel, zoo is de Kroon zelfs in *Vrankryk*, daar die verhoogd is, zoo

wel

wel dan voor dezen niet meerder dan 60 *Sols* waardig.

Het is niet ongerymt te denken, dat Zilver is verruild geworden tot zodanige prys, als het om desselfs nuttigheit als een Metaal is gewaardeerd, en na desselfs waarde in ruiling als geld uitgegeven. Het additioneel gebruik van Zilvergeld is oorzaak geweest, dat het in desselfs waarde vermeerderd is, om dat het als Geld de nadeelen en ongemakken van de ruilingen heeft weg genomen, en de Vraag na Zilver gevolgelyk aangroejende, zoo heeft het een additioneele waarde ontfangen, die gelyk is met de grootere eisch, die desselfs gebruik als Geld veroorzaakt heeft.

En deze additioneele waarde is niet meerder ingebeeld, dan de waarde die het Zilver als een Metaal in de ruiling heeft, want deze waarde had zyn oorsprong, om dat het tot zodanige gebruiken diende, en was grooter of minder ingevolge de Vraag na Zilver als een Metaal, en geproportioneerd na de quantiteyt van het zelve. De additioneele waarde, die het Zilver als Geld gebruikt wordende ontfong, was uit oorzaak, van desselfs hoedanigheden, die het tot dat gebruik bekwaam maakten; en die waardy was overeenkomstig met de additioneele Vraag,

die desselfs gebruik als Geld veroorzaakt heeft.

Indien een van beiden dezer waardyen ingebeeld is, dan zyn het alle waardyen; want geene Goederen hebben eenige waardy, dan door de gebruiken, tot welken zy bekwaam zyn, en na maate dat zy gezogt worden, en na proportie van hunne quantiteyt.

Aldus is Zilver hebbende een waarde en hoedanigheden, die het zelve tot Geld bekwaam maaken, die andere Goederen niet hebben, tot Geld gemaakt, en tot grooter gemak van 't Volk gemunt geworden.

De Naamen van de verscheidene Stukken mogen wel geweest zyn Numero 1. Numero 2. en zoo voort: Numero 60. zoude dan zoo veel als tegenwoordig een Kroon geweest zyn; want de Naam en het Stempel alleen diend om te verzekeren, dat het stuk een zodanige quantiteyt Zilver van een zodanige fynte inhoud.

Goederen van eenige andere zoort, die dezelfde hoedanigheden hebben, konden toen en tegenwoordig wel na hunne waardy als Geld gebruikt worden. Van Goud en Koper mag Geld gemaakt worden, maar niet zoo gevoegelyk als van Zilver, want de betaalingen in Koper zyn zeer ongemakkelyk, uit oorzaak van desselfs

zwaar-

zwaarte; en Goud word in zodanige groote quantiteyt niet gevonden, dat het genoeg is, om voor 't gebruik van Geld te dienen. In Landen daar het Goud in groote overvloed is, word het als Geld gebruikt, en in de geenen daar Goud en Zilver schaars zyn, gebruikt men Koper.

Goud is gemunt om de gemakkelyke verwisseling van dat Metaal, en Koper om in kleine betalingen te dienen, maar Zilver is de maat na welke de Goederen gewaardeerd worden, de waardy na welke de Goederen verwisseld worden, en na welke men de Contracten betaald.

Zoo haast als het Geld aangroeide, verminderden de nadeelen en ongemakken, die door de ruilingen ontstonden; de arme menschen en lediggangers wierden aan de Kost geholpen; daar wierd meerder Land bebouwd; de Gewassen vermenigvuldigen; de Manufacturen en den Koophandel bloeiden, de Landlieden leefden beter, en het Volk was zoo zeer niet van hen afhankelyk, dan voor dezen.

II. HOOFD-

II. HOOFDSTUK.

Van den Koophandel; en hoe ver die van 't Geld afhankelyk is. De vermeerdering van 't Volk hangd af van den Koophandel. Van Wissel.

DE Koophandel is tweederley, binnenlands of buitenlands.

De binnenlandsche Koophandel bestaat in den arbeid van 't Volk, en de verwisseling van Goederen, die binnenlands geschied.

De buitenlandsche Koophandel heeft verscheide takken, die hier in bestaan.

Eerstelyk, wanneer de Gewassen en Manufactuuren meerder in quantiteyt zyn, dan 'er vertierd worden; zoo word een gedeelte van dezelven uitgevoerd, en in betaaling weder buitenlandsche Goederen t'huis gebragt.

Ten tweeden, wanneer de uitgevoerde Goederen in d'eene Haven verkogt worden, en men weder anderen inkoopt, om die in een andere te verhandelen, zal de winst veel grooter zyn, dan of de uitgevoerde Goederen regelregt na d'eene of andere Plaats waren afgezonden.

Ten

Ten derden, in 't overvoeren van Gewassen en Manufacturen van andere Landen, en Plaatsen, en op tyden, wanneer die goed koop zyn, om daar mede andere Gewesten te spyzen, in welken die duur zyn.

Ten vierden, in 't huis brengen van de Goederen van andere Landen, daar van Manufacturen te maaken, en die weder uit te voeren.

Ten vyfden, in 't bevragten of verhuuren van Schepen.

De binnenlandsche en buitenlandsche Koophandels konnen wel door ruiling gedreven worden; doch met zoo veel gewin, nog met zoo veel gemak niet dan met Geld.

De binnenlandsche Koophandel is van 't Geld afhankelyk: Wanneer 'er overvloed van Geld in een Land is, kan men meerder Volk gebruiken, dan wanneer het schaars is. Een bepaalde som kan alleen een zeker getal volks in 't werk stellen, na proportie dat die groot is, en de Wetten die in de Landen gemaakt zyn, in welken het Geld schaars is, om arme menschen en lediggangers te doen arbeiden, zyn van weinig vrugt; want hoewel goede Wetten wel konnen uitwerken, dat het Geld volkomen, en zoo veel als mogelyk is circu-

leerd,

leerd, en dat het tot zodanige gebruiken word aangelegd, die het voordeeligste voor een Land zyn: zoo konnen de Wetten egter niet maaken dat het verder gaat, nog daar kan geen meerder Volk in 't werk gesteld worden, zonder dat 'er meerder Geld is, om zoo wel aldus te circuleren, als ook de dagloonen van een grooter getal te betaalen. Men mag zeggen; men zoude hen op Crediet konnen laaten werken; maar dat is niet practicabel, ten zy dat het Crediet zoo veel circulatie heeft, dat de Werklieden met nooddruftigheden verzorgd worden; en indien men dit ondersteld, dan is het Crediet Geld, en zal in de binnen en buitenlandsche Koophandel van een en dezelfde kragt zyn.

Door de vermeerdering van 't Geld vermeerderd de waarde van een Land. Zoo lang als Geld interesten geefd, word het gebruikt, en als Geld gebruikt word, geeft het winsten, al schoon dat de geen die het gebruikt schade lyd.

By voorbeeld: Indien vyftig Mannen te werk gesteld worden, aan welken men vyfentwintig schellingen ieder dag betaald, en de arbeid die zy doen alleen gelyk of niet meerder dan vyftien schellingen waardig is, zoo word egter de waar-

de van 't Land daar door zoo veel vermeerderd; maar gelyk men met reden onderſtellen mag, dat hunne arbeid veertig ſchellingen waardig is; zoo ryſt de waarde van 't Land, welkers Eigenaar vyftien ſchellingen wind, ook zoo veel. Want men mag veronderſtellen dat de vyftien ſchellingen met de verteering van de Werklieden evenaaren, die voor dezen van aalmoeſſen leefden, en dat zy nog tien ſchellingen boven hun levens onderhoud overhouden.

Indien een quantiteyt van Wol tien ſchellingen waardig is, en tot Laaken gemaakt, twee ponden Sterlings waardig; zoo is die ſtof door den arbeid viermaal zoo veel waardig geworden dan die te vooren was: Onderſteld eens, dat de Werklieden meerder verteeren, wanneer zy arbeiden dan ſtil zitten, ſteld 'er eens een vierde gedeelte voor, zoo bekomt het volk egter nog dubbelde winſt door de waarde van 't goed. Zoo dat de vermeerdering van 't Geld, het zy dat de geen die het gebruikt daar mede wind of niet, de kragt van 't Volk vermeerderd, en na proportie van die vermeerdering een Land van een getal Armen en Ledig-gangers verloſt, hen in ſtaat helpt om beter te leven, en met het ander volk

op

op een fatzoendelyke manier te konnen beſtaan.

D'eerſte tak van den buitenlandſche Koophandel, die het uitvoeren en inbrengen van goederen is, hangd van 't Geld af.

Indien d'eene helft van 't Volk te werk geſteld; en al het geen wat zy maaken, laat het Manufacturen of andere goederen zyn in 't geheel gebruikt word; zoo zal meerder Geld maaken, door 't welk men meerder Volk kan doen arbeiden, dat men goederen overhoud, om die te konnen verzenden: Indien dan de goederen, die ingebragt worden, met de goederen die men uitvoerd balanceren, zoo zal een grooter vermeerdering van 't Geld altoos aan meerder Volk werk verſchaffen, of aan het zelfde, 't welk reets te vooren gebruikt is, meerder voordeel toebrengen; waar door ook den uitvoer grooter en meerder waardig wordende, men een behoorlyke Balans zal konnen maaken; daar in tegendeel een gedeelte van het Volk, 't welk men te vooren pleegde te gebruiken, byaldien het Geld verminderd, zal blyven ledig zitten, of met minder voordeel arbeiden: Want byaldien de Gewaſſen, of de Manufacturen verminderen, of minder waardig worden,

 ver-

verminderd de uitvoer by gevolg ook, en de buitenlanders winnen daar by.

De tweede en derde takken van den Koophandel die in *Vragten* beſtaan, worden buiten *Europa* in die geweſten, dewelke Kolonien hebben, gemonopoliſeerd, en in *Europa* door de genen, die het voor de minſte prys aannemen te doen.

SCHOTLAND heeft in den Koophandel voordeelen, door welken de Kooplieden die van *Holland* zouden konnen drukken: Dezelve beſtaan hier in, dat de levensmiddelen goed koop zyn, dat men minder aan den Souverein betaald, en ook voor minder prys Ambagtslieden, Matrooſen, proviſie enz. bekomen kan: Maar indien het Kapitaal van een Hollandſch Koopman tien duizend ponden Sterlings groot is, en hy jaarlyks vyf honderd verteerd; zoo kan hy met tien percent met den Koophandel te winnen jaarlyks vyf honderd Ponden opleggen; daar in tegendeel een Schots Koopman die maar vyf honderd Ponden bezit, en jaarlyks vyftig verteerd niet zodanig goed koop kan handelen.

Indien men vraagd, op welke manier dan een Hollandſch Koopman handeld, die niet meer dan vyf honderd Ponden in de

de Wereld heeft? Zoo antwoord ik, dat hy zorg draagd, om niet meer te verteeren dan die tien ten honderd die hy met den Koophandel wind: of hy neemd Geld tot 3 of 4 percent op, met het welk hy 6 of 7 wind; 't welk hy gemakkelyk doen kan, om dat het Geld in grooter quantiteyt in Holland zynde, van minder gebruik, en ligt ter leen te bekomen is; en dit is zeker, dat byaldien het Geld in Schotland in geen grooter quantiteyt gebragt, of de onkoſten beſnoeid worden, wy zoodanig goed koop als de Hollanders niet konnen koopmanſchappen; niettegenſtaande wy voordeelen in de Koophandel hebben, die zy niet hebben, en zy aan ongemakken onderworpen bennen, voor welken wy bevryd zyn: alzoo de Hollanders door de overvloed van Geld, en door hunne goede huishouding, en ſpaarſaamheyt zelfs de *Engelſchen* in den buitenlandſchen Koophandel overtreffen.

De vierde tak van den buitenlandſche Koophandel,beſtaande in het t'huis brengen van gewaſſen van andere Landen, en weder in Manufacturen uittevoeren,is ook van de quantiteyt van 't Geld afhankelyk. Het is zoo ver daar van, dat wy met de Hollanders in deze handel konnen evenaaren, dat onze Wol na Holland gezouden

word, en van daar weder in Manufacturen by ons ingevoerd, niettegenstaande het scherp verbod, tegen den uitvoer van Wol, en het inbrengen van Manufacturen. En behalven alle de voordeelen, die reets genoemd zyn, die wy boven de Hollanders in den Koophandel hebben, zoo is het wezentlykste van allen het gewas van ons eigen Land, en behalven dit zyn de Manufacturen in ons Land met grootere Privilegien dan in Holland begunstigd.

Men geefd voor, dat byaldien het verbod was agtervolgd geworden, de Manufacturen tot een zoort van volmaaktheyt zouden gekomen zyn.

De winst die zommigen door de Manufacturen genooten hebben, terwyl het Geld verminderde, heeft hen misschien aangemoedigd, om'er meer op te regten; maar het is zeker, dat het Geld 't welk men daar toe besteed heeft van eenige andere gebruiken is weggenomen, tot welken het voor dezen diende; want Geld kan niet op twee plaatzen, op een en dezelfde tyd gebruikt worden.

Men zegd insgelyks, dat de vergunning om Wol uit te voeren, ook den uitvoer van 't Geld veroorzaakt heeft, en dat op een reis vyf duizend ponden Sterlings na

En-

Engeland gezonden zyn, om Wol te koopen. De Vraag is nu, wat van die Wol geworden is? Men antwoord, dat die na Vrankryk voor Wyn gezonden is. By aldien dit aldus is, zoo zyn 5000 ponden Sterlings in Engelsche Wol 8 of 10000 ponden in Vrankryk waardig geweest, en de vyf duizend ponden na Engeland gezonden, zyn oorzaak, dat men niet agt of tien duizend ponden in Vrankryk heeft moeten betaalen.

Het zal aan veelen, die den Staat van dit Land niet grondig onderzogt hebben, klugtig voorkomen, dat men door een Wet zoude vergunnen om de Wol te mogen uitvoeren: Maar indien het geen Schotland voortbrengt, door geen minder getal dan van vyftig duizend Mannen kan verwerkt worden, en uit het Geld, 't welk men tot de Manufacturen kan missen, alleen vyfentwintig duizend Mannen konnen betaald worden, zal d'eene helft van de Wol verlooren gaan, indien men niet toelaaten wil, dat die uitgevoerd word.

De vyfde tak, te weeten, het bevragten of huuren van Schepen, is afhankelyk van 't Geld en de andere takken van den Koophandel. In plaatzen daar Schepen door buitenlanders bevragt worden, en uitgezonden, om voor hunne eigen In-

woonders groote Koophandel te dryven, worden alle zoorten van Schepen veel beter koop dan in anderen verhuurd; en de Kooplieden konnen in dezelve gemakkelyk zodanige Schepen vinden, als zy nodig hebben, om hunne goederen na de gewesten te voeren, op welken zy handelen.

Deze zoort van Koophandel, die in bevragten bestaat, is oorzaak, dat de goederen van andere Landen na Holland gebragt worden, alschoon zy afgezonden zyn, om in een ander Land verkogt te worden. Indien de Wolle Manufacturen van Engeland na Portugal 25 per cent winst geven, en na Holland 15, zal een Engelsch Koopman verkiezen om diergelyke goederen eerder na Holland voor 15 per cent winst te zenden, dan na Portugal voor 25: En een Hollandsch Koopman, die om de goedkoop vragt en andere oorzaaken ook beter koop kan handelen, zal met de overigen 10 per cent wel te vreden zyn, om de goederen na Portugal te zenden.

De meeste Autheuren, die over den Koophandel geschreven hebben, verdeelen die in twêen, te weten Nationaal, en afzonderlyk. Zy zeggen een Koopman, kan winnen, wanneer het Volk verliest,

In-

Indien duizend ponden Sterl. in Geld of Billoen, en duizend ponden in goederen of Koopmanſchappen na de Indien uitgevoerd worden, zoo zal de Koopman als hy daar voor een retour ontfangd, 't welk agt duizend ponden waardig is, daar mede zes duizend winnen; maar terwyl alle deze goederen binnenlands vertierd worden, zoo verlieſt het Volk de duizend ponden, die in Geld of Billioen zyn uitgevoerd.

Zy begrypen niet, dat de agt duizend ponden van ingebragte goederen (die men veronderſteld, dat allen binnenlands vertierd worden) het vertier van het gewas of de Manufacturen van hun Land niet doen verminderen, maar dat zy oorzaak zyn, dat den uitvoer aangroeid, en ten minſten gelyk is met de duizend ponden in Geld of Billioen, die uitgevoerd zyn. Maar men ſtaat al eens toe, dat zy het vertier van de goederen van 't Land niet verminderen, en dat men dezelve om te gebruiken, niet in 't geheel nodig heeft; zoo wind het Volk egter zes duizend ponden als deze goederen binnen of buitenlands agt duizend ponden waardig zyn. Indien het Volk die op een buitenſpoorige manier zelfs vertierd en gebruikt, dat is de ſchuld van den Koophandel niet; ook

kan die om deze reden niet ſchadelyk genaamd worden ; het is de fout van de Regering, welkers pligt is, om vertieringen van buitenlandſche goederen die al te groot zyn te verhinderen ; en in 't bezonder van zodanigen, die men kan ontbeeren, en geen grooter vertier van de binnenlandſche goederen konnen veroorzaaken ; want als die voorzorg gedragen word, en men maakt, dat de Verkoop buitenlands voordeeliger is dan binnenlands, zullen de Kooplieden zodanigen goederen uitvoeren, of in het toekomende daar van zoo veel niet binnenlands ontbieden.

Indien de Ooſt-Indiſche goederen, die in Engeland voor duizend ponden verkogt worden, maar buitenlands agt honderd waardig zyn, en de inkomende regten die betaald zyn, weder uitgekeerd, en nog meerder gegeven word, om den uitvoer aan te moedigen, zal het voordeeliger zyn, om die buitenlands dan in Engeland te verkoopen.

Een volk mag meerder van hunne eige of buitenlandſche goederen gebruiken, dan de waarde van hunne gewaſſen, Manufacturen, en voordeelen bedraagd, die het door den Koophandel geniet ; doch daarom is hun Koophandel niet ſchadelyk, het is hunne al te groote verteering : En de al

te

te groote verteering van 't gewas en de Manufacturen van 't Land, kan al zoo ſchadelyk als die van buitenlandſche Goederen zyn; want by aldien 'er zoo veel gebruikt word, dat men met het overblyfzel, 't welk uitgevoerd word, niet het vertier der buitenlandſche Goederen betaalen kan, zal men by ſlot van rekening te kort ſchieten, en de ſchuld in Geld of Billioen moeten voldoen.

Het volk kan winnen terwyl de Koopman verlieſt, maar als de Koopman wind, wind het volk altoos gelyk, of zoo veel meer, als het onderhoud, de Weddens van 't Volk, 't welk gebruikt word, en de regten beloopen, die de goederen moeten betaalen. Indien een Schip, 't welk verzekerd is, verongelukt, verlieſt het Volk, en de Koopman verlieſt niets; maar in dat geval is de Aſſuradeur de Koopman, en verlieſt met het Volk even veel.

Zoo wel als de Koophandel van 't Geld afhangd, alzoo wel is de vermeerdering of vermindering van 't volk afhankelyk van den Koophandel. Indien het volk binnenlands werk kan bekomen, zal het ook t'huis blyven: En indien de Koophandel grooter is, dan men volk heeft om te dienen, zal 'er meerder uit andere plaatzen

ge-

gelokt worden, in welken geen werk te bekomen is.

De Heer *William Petty*, waardeerd de lyfrente van een Man op twintig jaaren, en na die rekening, is een Zeeman, die 40 Schellingen in de Maand verdiend 480 ponden waardig.

De Koophandel van Schotland is zeer gering, uit oorzaak, dat het maar een zeer gering gedeelte van 't Geld bezit. In dat Koningryk is wel een kleine binnenlandſche handel, maar het Land word niet verbeterd, nog men maakt van de goederen die het uitleverd geenen Manufacturen. Men heeft daar ook zeer weinig deel aan d'eerſte tak van den buitenlandſche Koophandel, die tot groot nadeel van 't volk gedreven word, 't welk de meeſte buitenlandſche goederen veel duurder betaald, en veel ſlegter dan andere Volkeren bediend word: En by aldien zy al iets beter koop bekomen, zoo ontſtaat zulks uit de laage regten, die op de inkomende goederen geſteld zyn. In Schotland worden ook zeer laage pryzen beſteed voor goederen, die men inkoopt om uitgevoerd te worden, en de Koopman wind daar veel: Indien 100 zakken Wol in Holland 10 ſtukken linnen waardig zyn, worden die 10 ſtukken in Schotland voor de waarde van

van omtrent 180 of 200 zakken van diergelyke Wol verkogt; want goederen die een zoodanige groote winſt niet geven, worden niet uitgevoerd; en de geenen, die zulks doen, worden niet in groote quantiteyt verzonden, om dat de Kooplieden geene groote Kapitaalen bezitten. Daar boven heeft Schotland geen deel aan de andere takken van den buitenlandſche Koophandel, om dat het niet in ſtaat is, om zoodanig goedkoop als andere Volkeren te konnen handelen.

Zommigen zyn van gevoelen, dat by aldien de intereſten door de Regering verminderd wierden, de kooplieden daar door in ſtaat zouden geſteld worden, om meerder Geld te gebruiken, en met meerder voordeel te koopmanſchappen. Maar een diergelyke Wet zoude veelen ongemakken onderworpen zyn, en men heeft veel reeden om in twyfel te trekken, of die wel ooit van eenig goed uitwerkzel zoude zyn: Want, in der daad, indien het verminderen van den intereſt een gevolg van de grooter quantiteyt van 't Geld was, zoude het Kapitaal, 't welk in de Koophandel gebruikt word, ook grooter zyn, en de Kooplieden zouden beter koop konnen handelen, om dat zy het Geld gemakkelyk, en tot een laage intereſt zouden konnen bekomen,

zon-

zonder aan eenige hinderpaalen, die hen nu ontmoeten onderworpen te zyn.

Al was het ſchoon dat het Geld in Holland drie per cent en in Schotland zes pet cent dede; zoo zouden egter indien men zoo veel Geld als men nodig had bekomen konde, de voordeelen, die wy in den Koophandel hebben, en die de Hollanders niet hebben, ons in ſtaat ſtellen, om niettegenſtaande dit onderſcheid den Koophandel in zyne andere takken verder uit te breiden.

Indien men in Schotland tot 6 *per cent* zoo veel Geld als men nodig had vinden kon, zouden de Hollanders in Haring zoo goed koop geen Koophandel konnen dryven; want de ſchaarsheit van 't Geld is oorzaak dat die handel niet voortgezet word. Het is waar, dat de Materiaalen om te viſſchen beter koop in Holland zyn, maar de laage prys der levensmiddelen kan dit alleen balanceren. En terwyl de duurte van deze Materiaalen, zoo wel als van andere buitenlandſche Goederen door de ſchaarsheit van 't Geld ontſtaat; zoo zullen, indien men hier in voorziet, die Materiaalen en andere buitenlandſche Goederen, die niet uit Holland komen zeer goed koop in Schotland te bekomen zyn.

Wiſſel

Wiſſel is, wanneer een Koopman grooter waardy van Goederen uitvoerd dan hy inbrengt, en buiten 's Lands Geld te goed heeft; en een ander weder grooter waardy van Goederen invoerd dan hy uitvoerd, en Geld buitenlands ſchuldig is: Deze laatſte, wanneer hy den ander in Geld van zodanige zwaarte of ſynheit als hy ſchuldig is, of de waarde van dien betaald, wind voor zig zelven de moeite, het gevaar, en de onkoſten uit, van Geld buitenlands te zenden, de ander om het Geld t'huis te brengen, en beiden de onkoſten om het te laaten hermunten.

Zoo lang als de buitenlandſche Koophandel en onkoſten gelyk waren, was de Wiſſel ook *à la Pari*: maar wanneer een Volk meerder waarde van Goederen invoerde, of andere gelegentheden buitenlands had, dan met hunne uitvoer en de uitgaven der buitenlanders balanceren konden; toen was 'er geen zoort van noodzakelykheit om tot voldoening van de Balans Geld of Billioen na buiten te zenden, en de Koopman of Edelman die ſchuldig is, of Geld buitenlands nodig heeft, gaf om van de moeite, onkoſten, en gevaar bevryd te zyn, van het zelve uit te voeren aan den ander zoo veel ten honderd meer, als men oordeelde, dat de moeite, onkoſten,

kosten, en risico beliepen. Aldus is de Wissel boven de *Pari* gerezen, en een Koopmanschap geworden.

De Heer *Mun* zegd in zyn Boek van den Koophandel pag. 100. *Als de Wissel tegen een Volk is, zoo strektze tot voordeel van dat Volk: Want veronderstelt, dat by aldien* 100 *ponden tot Londen, niet meer dan* 90 *ponden van het zelfde Geld tot Amsterdam waardig zyn, en de Hollanders* 500000 *ponden in Goederen na Engeland, en de Engelschen* 400000 *ponden in Goederen na Holland zenden; zoo volgd het dat het Geld, 't welk de Amsterdammers aan de Engelschen schuldig zyn, balanceren zal tegens* 440000 *ponden, die men tot Londen aan de Hollanders schuldig is: zoo dat* 60000 *ponden de Balans betaalen.* De Heer *Mun* overweegd niet, dat de Hollandsche Goederen 500000 ponden waardig, als de Wissel gelyk is, tot Londen 555555 waardig zyn, en dat als 90 ponden tot Amsterdam 100 ponden tot Londen waardig zyn, de 400000 ponden Engelsche Goederen in Holland alleen 360000 ponden waardig zyn, komende die zom door de Wissel overeen met de 400000 ponden in Engeland: Zoo dat in plaats dat Engeland, volgens zyn zeggen, als de Wissel tegen haar is, een voordeel van 40000 ponden zoude hebben 9555

pon-

ponden meer betaald, dan indien de Wissel gelyk geweest was.

Wanneer de Wissel boven de *Pari* is, betaald men daar mede niet alleen de schulden, die men per slot van rekening schuldig is, maar het trekt ook de geheele Wissel na de plaats, daar men aan de Balans schuldig is. Indien de Balans 20000 ponden groot is, en de zommen door de Kooplieden, die Geld buitenlands hebben, met anderen die schuldig zyn, of aldaar Geld nodig hebben, verwisseld, 60000 ponden bedraagen, zoo zullen de Wisselbrieven voor de 60000 ponden tot dezelfde prys, of daar omtrent, als die van de 20000 ponden van de Balans verkogt worden.

Dit affecteerd insgelyks de Wissel na Landen in welke de Balans niets schuldig is. By voorbeeld: Indien de Wissel tusschen Schotland en Holland drie *per cent* boven de *Pari* tegens Schotland is, en tusschen Engeland en Holland gelyk; zoo zal de Wissel met Engeland reizen, niettegenstaande Schotland by de Balans aan Engeland niets schuldig is; want 100 ponden in Engeland aan Schotland door Holland geremitteerd, zullen 103 ponden geven, zoo dat men onderstellen mag, dat die tusschen Schotland en Engeland twee *per cent* doen zal, om dat men van daar met

minder moeite dan uit Holland remitteren kan.

Goederen worden ingevolge de eerste inkoop aan buitenlanders verkogt.

By voorbeeld: Indien Goederen in Schotland 100 ponden waardig, 139 ponden in Engeland waardig zyn, zoo zullen zoodanige Goederen uitgevoert worden, alzoo men rekend dat 30 per cent genoeg voor de onkosten en winst is. Byaldien de prys van deze Goederen in Schotland van 100 tot 80 ponden daald, zal derzelver prys in Engeland ook niet tot 130 ponden stand houden, maar na proportie daalen, want de Schotsche Kooplieden zullen malkanderen ondersteek doen, of de Engelsche Kooplieden zullen zelfs zoodanige Goederen uitvoeren. Alzoo zullen dezelven insgelyks, indien zy in Schotland van 100 tot 120 ponden ryzen, ook na proportie in prys opslaan, ten zy dat de Engelschen dezelfde Goederen van andere plaatzen beter koop bekomen konden, of het gebruik daar van met goederen van een andere zoort vervullen: Dit verondersteld zynde, volgd daar uit.

Dat voor zoo veel als de Wissel boven de *Pari* is, ook zoo veel alle goederen, die men uitvoerd beter koop verkogt worden, en alle ingebragte goederen hooger prys dan te vooren gelden. By

By voorbeeld : Indien een Koopman Jaarlyks goederen na Engeland zend, die aan inkoop, onkosten, en winst 6000 ponden beloopen, zynde het Geld in Engeland van het zelfde alooi als het Geld in Schotland, en de Balans gelyk, dog ongelyk ten opzigte van Holland, om dat de Wissel op Holland 3 *per cent* boven de *Pari* gerezen zynde, de Wissel op Engeland ook 2 per cent heeft doen ryzen; zoo zal men in Engeland de goederen met 5882 ponden en 7 schellingen konnen betaalen, alzoo die zom door de Wissel met 6000 ponden in Schotland gelyk is. Zoo dat het geen de Balans aan Holland schuldig is, door het ryzen van de Wissel op andere Landen, Schotland 117 ponden en 13 schellingen, op de waarde van 6000 ponden in goederen na Engeland gezonden, doed verliezen.

Engelsche goederen worden zoo veel duurder verkogt.

By voorbeeld : Indien een Engelsch Koopman Jaarlyks goederen na Schotland zend, beloopende aan inkoop, onkosten, en winst 6000 ponden, zoo zal voor deze goederen 6120 ponden in Schotland moeten betaald worden, zynde die zom maar gelyk met 6000 ponden in Engeland. Dog indien de Wissel gelyk geweest was,

zouden de Schotſche Goederen na Engeland gezonden voor 117 ponden en 13 ſchellingen hooger verkogt zyn, en de Engelſche Goederen na Schotland gezonden 120 ponden minder.

Aldus worden de Goederen, die men uitvoerd in alle plaatzen, daar de Wiſſel boven de *Pari* is zoo veel minder verkogt, en de Goederen, die men van daar brengt zoo veel duurder als de Wiſſel boven de *Pari* is, het zy dat die uit of ingevoerd worden door Schotſche of buitenlandſche Kooplieden.

De Koopman, die in Engelſche Goederen handeld, wind niet meer dan wanneer de Wiſſel *à la Pari* was, niettegenſtaande hy duurder verkoopt, nog de Koopman, die in Schotſche Waaren handeld niet minder, hoewel hy tot minder prys verkoopt; want zy hebben beiden het zelfde voordeel, als toen de Wiſſel *à la Pari* was. Schotland betaald 2 per cent meer voor Engelſche Goederen, en Engeland 2 per cent minder voor Schotſche Goederen: Waar door het geheel, of het grootſte gedeelte van de ſchaade ten laatſten de bezitters van Landgoederen te beurt valt, daar in tegendeel die in Engeland het geheel of het grootſte gedeelte van 't voordeel genieten.

Volkeren, die ondervonden hebben, dat het

het uitvoeren van Geld of Billioen om het geen te betalen, 'twelk zy aan de Balans door den Koophandel schuldig zyn, een verlies van zoo veelen rykdommen veroorzaakt, en zeer nadeelig voor den Koophandel is, moesten met invoeren van zoodanige Goederen, die het Volk het best missen kon opgehouden hebben, of daar op een belasting gelegt, om het vertier van dezelven te verminderen; zy moesten aanmoediging tot naarstigheit gegeven hebben, om hunne eige Gewassen te doen aangroejen, vermeerderen, en 't buitenspoorig vertier van buitenlandsche Goederen te verminderen; waar door het *surplus* van den uitvoer grooter zoude geworden zyn. Een van deze middelen zoude den Koophandel en de Wissel gelyk gemaakt, en die beiden in een behoorlyke Balans gebragt hebben: Maar in plaats van deze maatregels verbieden zy het uitvoeren van Geld en Billioen; 't welk niet wel een andere uitwerking konde hebben, dan de Wissel te doen ryzen gelyk met het gevaar, 't welk den uitvoer van Geld of Billioen door zoodanige Wetten onderworpen was, en het geen men wel op 3 per cent meer mag rekenen: En gelyk als deze Wetten uit die oorzaak schadelyk waren, en veroorzaakten, dat de uitgevoerde Goederen altoos 5

per cent minder, en alle de ingebragte Goederen 3 per cent duurder verkogt wierden; zoo heeft men ook gezien, dat hoe ftricter die zyn uitgevoerd, hoe hooger dat de Wiſſel gerezen is, en hoe grooter ſchaade zy gedaan hebben; want de Balans wierd altyd in Geld of Billioen voldaan door den Koopman die ſchuldig was, door de Bankier die de brieven gaf, of door den buitenlander die ſchuldeiſcher was.

Onderſteld eens, dat het Geld van Schotland, en Engeland, van gelyk gewigt en waarde is, dat Schotland met geene andere plaatzen handeld; dat de Wiſſel *à la Pari* is; dat de Jaarlykſche uitvoer van Schotland aan inkoop 300000 ponden, en de onkoſten en winſt 30 per cent beloopen, en dat de ingebragte Goederen daar tegen 280000 ponden, en de onkoſten, en winſt 30 per cent bedraagen; en dat d'eene helft van den Koophandel door de Schotſche Koopliedell, en de andere helft door de Engelſchen en Hollanders gedreven word.

Zoo komt Schotland voor d'eene helft van den uitvoer door deszelfs eige Kooplieden gedaan.	195000
Nog voor de andere helft van den uitvoer door de Engelſchen en Hollanders gedaan.	150000
in 't geheel.	345000

Schot-

Schotland is schuldig aan Engeland en Holland, voor ingevoerde Goederen door de Engelschen en Hollanders. 182000

Schotland is schuldig voor Goederen door de Schotsche Kooplieden ingebragt. 140000

in 't geheel. 322000

De onkosten der Schotten zyn dan buitenlands 40000 ponden grooter, dan die der buitenlanders in Schotland. Indien men dit verondersteld als de Jaarlyksche staat van den Koophandel en onkosten van Schotland, zal men aan de Balans 17000 ponden schuldig zyn. En ten zy de Schotten niet het vertier van buitenlandsche Goederen besnoejen, met die minder in te voeren; of het vertier van hunne eige Goederen bepaalen, om die in meerder quantiteyt te konnen uitvoeren, of hunne eige gewassen te vermeerderen, en te verbeteren, op dat den uitvoer grooter, en van meerder waardy mag worden, of hunne onkosten buitenlands verminderen; zullen zy die Balans moeten betaalen, in Geld of Billioen, en veroorzaaken dat de Wissel 3 per cent rysd. Het verbod op het uitvoeren van 't Geld, zal die nog 3 per cent meer doen ryzen, indien de Schot-

ten het uitvoeren. De Natie behoud de 1020 ponden door Wissel op de 17000 ponden van de schuld der Balans, die verlooren zyn, indien de Engelsche Kooplieden het uitvoeren: Maar de schaade, die een zodanige ryzing in de Wissel aan de Goederen toebrengd, is veel grooter. De 195000 ponden, die men buitenlands te eischen heeft voor Goederen uit Schotland door Schotsche Kooplieden gezonden, zullen met 183962 ponden Engelsch of Hollandsch Geld betaald worden, welke zom, de Wissel tot 6 per cent gerekend, de 195000 ponden in Schotland uitmaakt. De 150000 ponden, voor de eerste inkoop van Goederen door de Engelsche en Hollandsche Kooplieden uitgevoerd, zullen met 141510 ponden Engelsch of Hollandsch Geld betaald worden, zynde die zom zoo veel als 150000 ponden in Schotland. De 182000 ponden, die Schotland schuldig is, voor ingebragte Goederen door Engelsche en Schotsche Kooplieden, zullen tot 192920 ponden in Schotland komen, en de 140000 ponden voor inkoop van Goederen door de Schotsche Kooplieden ingebragt, zullen in Schotland tot 148400 ponden komen. Zoo dat het met de rekening aldus zal geschaapen staan.

Schot-

Schuldig aan Schotland voor uitgevoerde Goederen.	183962
Van buiten ingebragt volgens inkoop.	140000
Balans van de onkoſten buitenlands.	40000
Komt aan Schotland.	3962
Schotland Debet voor ingevoerde Goederen door de Engelſchen en Hollanders.	192920
De Engelſchen en Hollanders nemen in Goederen weder te rug.	150000
Komt de Engelſchen en Hollanders in Schotland.	41920
3962 ponden die men aan Schotland buitenlands in Schots Geld ſchuldig is.	4199
Blyfd Schotland dan nog ſchuldig.	38721

Zoo dat door het ryzen van de Wiſſel tot 3 per cent by het ſaldo van 17000 ponden, en van nog 3 meer door het verbod op den uitvoer van 't Geld, Schotland 21721 ponden verlieſd, en de Balans in 't volgende Jaar 38721 ponden zal bedraa-

draagen, hoewel in de Koophandel geen verandering is; van welken 21721 ponden, die door de Wissel verlooren worden, de helft zoude konnen behouden worden, indien toegelaten wierd, om Geld uit te voeren.

Nademaal dan 21721 ponden verlooren worden, als de Wissel 6 per cent boven de *Pari* is, zoo zal de schaade na proportie nog veel grooter zyn, wanneer door het verhoogen van 't Geld tot 8½ per cent, de Wissel op Engeland tot 14 en op Holland tot 30 per cent komt te ryzen: niettegenstaande dat men ondersteld, dat voor de Schotsche Goederen dezelfde pryzen betaald worden, die dezelven gegolden hebben, voor dat het Geld verhoogd was, of niet in dezelfde proportie met het Geld gerezen zyn; want wanneer de Wissel *à la Pari* was, wierden de Schotsche Goederen 100 ponden waardig buitenlands voor 130 ponden Engelsch Geld verkogt; Maar terwyl 114 ponden Engelsch Geld, door de Wissel tegenwoordig in Schotland met 130 ponden gelyk zyn, kan de Schotsche Koopman dezelfde quantiteyt van Goederen voor 114 ponden verkoopen, die hy te vooren voor 130 ponden verkogt heeft, en egter even veel winnen. Zoo dat de vreemde Goederen buitenlands

lands 100 ponden waardig, en in Schotland voor 130 ponden verkogt, als de Wissel *à la Pari* was, tegenwoordig in Schotland niet minder dan voor 150 ponden konnen verkogt worden; om dat die zom maar zoo veel is, als 130 ponden Engelsch Geld, en de winst van den Koopman beloopt ook niet meer, dan of hy dezelfde quantiteyt van Goederen voor 130 ponden verkogt had. Het zal niet ongerymd zyn, om hier ter plaatze te overweegen, wat de gevolgen zouden zyn, indien het Geld gelyk met het Engelsche gesteld, en toegelaaten wierd, om het zelve uit te voeren.

Ik heb ondersteld in de voorige staat van Koophandel, dat die voor de helft door de Schotsche Kooplieden, en voor de andere helft door de Engelschen en Hollanders gedreven wierd; maar alzoo de Schotsche Kooplieden wel het grootste deel in hunne Koophandel hebben, zal ik de volgende staat van Koophandel eens voorstellen; vermits d'een of de ander de stof die verhandeld word zal ophelderen.

Tegenwoordig ondersteld zynde, dat de staat van den Koophandel en Wissel 15 per cent op Engeland en 30 op Holland doed, dat de geheele uitvoer van Schotland

ſand 300000 ponden beloopt, van welken 250000 ponden door Schotſche Kooplieden uitgevoerd, en tot 30 per cent verkogt, met de winſt en onkoſten 325000 ponden uitmaaken.

Zynde in Engelſch Geld.	282608
Door buitenlanders voor 50000 ponden uitgevoerd, zynde in Engelſch Geld.	43478
In 't geheel uitgevoerd.	326086
Ingebragte Goederen.	306086
Buitenlandſche onkoſten.	40000
Schotland is by de Balans ſchuldig.	20000

Het Geld tot de Engelſche prys verlaagd zynde, en door de Wet toegelaaten, om het zelve uit te voeren, zal de Wiſſel op Engeland tot 2 of 3 per cent, en op Holland tot 17 of 18 per cent, niettegenſtaande de ſchuld van de Balans brengen; want gelyk 100 ponden in Edenburg dan gêlyk met 100 ponden in Londen zouden zyn, en men vryheit zoude hebben, om het Geld te mogen uitvoeren, zoude niemand alhier voor 100 ponden tot London meerder dan 102 of 103 ponden willen geven, om dat de moeite en onkoſten om

om het Geld na Londen te zenden niet hooger zouden gewaardeerd worden; en onderſteld eens, dat de uitvoer, invoer, en onkoſten buitenlands al op dezelfde voet waren, zoo zoude men by de Balans aan Schotland ſchuldig zyn.

Ziet hier een ſtaat van Koophandel, de Wiſſel op Engeland doed 3 per cent, en zoo na proportie op andere plaatſen.

Schuldig in Engelſch Geld, voor 325000 ponden inkoop. Onkoſten, en voordeel, van Goederen door de Schotſche Kooplieden verzonden.	315534
Schuldig in Engelſch Geld, voor 50000 ponden voor goederen door de buitenlanders uitgevoerd.	48544
Maakt in 't geheel.	364078
Trekt hier van af het beloop der ingebragte Goederen.	306086
En de onkoſten buitenlands.	40000
Zoo zal by de Balans aan Schotland toekomen.	17922

Gelyk als deze Balans, door welke aan Schotland 17922 ponden toekomen, de Wiſſel *à la Pari* zoude brengen, en 3 per cent aan de Schotſche zyde, en nog 3 meer, om dat het uitvoeren van Geld in En-

Engeland verbooden is, zoo zouden 100 ponden in Schotland 106 ponden in Engeland, en zoo na proportie in andere plaatſen waardig wezen, en de ſtaat van den Koophandel zoude dan aldus zyn.

Schuldig in Engelſch Geld voor 325000 ponden, inkoop, onkoſten, en voordeel van Schotſche Goederen, door Schotſche Kooplieden verzonden, en 50000 ponden door buitenlanders uitgevoerd.	397500
Gaat af voor onkoſten buitenlands gedaan.	40000
Van buiten ingevoerd.	306080
	346086
Komt dan by deze Balans aan Schotland.	51414

Indien de Jaarlykſche verzending zoo groot is, als ik kom te onderſtellen, en de Balans niet meer dan 20000 ponden bedraagd, zoo zal men door het Geld met dat van Engeland op een prys te ſtellen, maaken konnen, dat de Balans 51414 ponden beloopt, zonder dat men nodig heeft toe te laaten, dat het Geld word uitgevoerd.

Men zal my mogelyk tegenwerpen, dat een

een diergelyke verandering in de Wissel, door de prys van 't vreemd Geld te verminderen, het vertier van onze goederen buitenlands zal beletten; om dat Linnen in Schotland voor 100 ponden gekogt, en tot Londen voor 115 ponden verkogt, door de Wissel 31 per cent winst geefd; en dat indien de Wissel tot 6 per cent aan de Schotsehe zyde was, het voordeel niet meer dan 9 per cent is.

Ik antwoord hier op, dat indien een Engelsch Koopman voor 1000 ponden aan Wisselbrieven op Schotland neemd, wanneer de Wissel *à la Pari* is, om die in Linnen te besteden, dat het Linnen dan in Engeland zal verkogt worden ingevolge den inkoop, onkosten, en met de gewoone winst. In 't volgende Jaar wanneer de Wissel aan de Engelsche zyde is, zal het Linnen in Engeland beter koop dan te vooren verkogt worden; en in het derde Jaar, als de Wissel weder *à la Pari* is, zal het zoo veel als in 't eerste gelden. Indien de inkoop van 't Linnen duurder is, zal de geen die het vertierd, daar voor ook meerder moeten betaalen, en de winst van den Koopman is even groot.

Alle Volkeren tragten, zoo veel als in hunne magt is, om de Wissel aan hunne

zyde

zyde te brengen. De Wiſſel van Holland op Engeland doed 12 of 15 per cent; op Schotland 30 per cent; op Vrankryk 40 of 50 en zomtyds meer. Dit niettegenſtaande heeft de Koopman, die de Hollandſche Goederen in die Landen verkoopt, dezelfde winſt, dan of de Wiſſel laager was, om dat de kooper daar voor meerder betaald. Engelſch Laaken word tot Parys voor 18 tot 20 Livres de Franſche El verkogt, als de goude Piſtoolen 12 Livres gelden; en voor 20 tot 23, wanneer de goude Piſtoolen 14 Livres doen; uit oorzaak, dat de Wiſſel op Engeland duurder is, na proportie, dat het Franſche Geld verhoogd word.

De meeſte goederen, die uit Schotland verzonden worden, zyn van die natuur, dat de buitenlanders, die niet miſſen konnen, al was het dat zy voor dezelven 10 of 20 per cent meer zouden moeten betaalen: Hier van hebben wy een Voorbeeld in de Wol, zoo lang het verbod duurde, wierd de Wol in Holland en Vrankryk met twee Kapitaalen winſt verkogt, en tegenwoordig word aan dezelve niet meer dan 30 of 40 per cent gewonnen. Pryſen worden voor Goederen beſteed na derzelver eerſte inkoop, onkoſten, en ordinaris voordeel;

overal

overal daar verboden leggen, word het gevaar om Goederen tegens den inhoud van de Wet uit te voeren gewaardeerd. Wol is in Holland in tyd van Oorlog minder waardig dan in tyd van Vreede, uit oorzaak, dat de Hollanders dan minder Wolle Manufacturen vertieren; maar genomen, dat de Wol in Holland tegenwoordig zoo veel als voor dezen waardig was, en dat een Hollandſch Fabrikeur eerder 200 ponden voor Wol zoude geven, die in Schotland niet meer dan 100 ponden koſt, dan dezelve ontbeeren: zoo zal hy egter, als hy weet, dat het verbod ingetrokken is, en de Schotſche Kooplieden in ſtaat zyn, om beter koop te konnen verkoopen, niets inkoopen, ten zy hy zulks met een redelyk voordeel doen kan; en aldus zal de prys afſlaan, door dien d'eene Schotſche Koopmau die beter koop dan de ander geven zal, of dat de Hollandſche Kooplieden die zelfs voor eigen rekening zullen ontbieden. Indien een regt op zodanige goederen geſteld word, welkers waarde het buitenlands lyden kan, zal de Koopman even veel winnen, en het is de vreemdeling, die dit regt betaald.

Behalven dit, zal het verlaagen van 't Geld, de pryſen buitenlands niet verſlap-

pen. Want gelyk wanneer 't Geld verhoogd word, de Goederen na proportie ryzen, of slegter gemaakt worden, zoo zullen ook 100 ponden, na dat het Geld verlaagd is 33⅓ zilverde kroonen meer in zig hebben, dan 100 ponden te vooren hadden, en ook een grooter quantiteyt goederen voor 100 ponden dan te vooren gekogt worden, of de goederen zoo veel te beter gemaakt; in 't bezonder het Linnen, nademaal de Materiaalen voor minder prys zullen ingevoerd worden.

Maar men staat al eens toe, dat al schoon het Geld verlaagd word, de goederen in Schotland egter als voor dezen verkogt, en niet beter zullen gemaakt worden; en daar boven dat een derde of meer van de uitgevoerde goederen in hunne prysen buitenlands niet konnen opslaan; om dat de buitenlanders mogelyk het zelfde zoort van goederen van andere plaatsen tot minder prys konnen bekomen, of het gebruik derzelven met goederen van een andere zoort vervullen, of minder daar van gebruiken, zoo behoorde zulks egter een zodanig Reglement van 't Geld en de Wissel niet te verhinderen; want men zoude eenig Geld konnen te rug geven voor zoodanige Goederen, welkers Prysen buitenlands niet hoog ge-

noeg

noeg zyn, om een redelyke winſt te geven.

Maar het was alzoo, dat een diergelyke verandering in de Wiſſel, of een onderwaardeering van 't buitenlands Geld den uitvoer der Goederen niet verminderde: zoo was zulks egter niet raadzaam, ten zy 'er een Fonds word uitgevonden, waar uit de premien betaald worden, om den uitvoer aan te moedigen, en een vermeerdering van 't Geld gemaakt, waar door het Volk kan te werk geſteld worden. Want men kan niet onderſtellen, dat zonder zekere vermeerdering van 't Geld, de uitvoer van 't volgende Jaar met die van 't voorledene gelyk kan zyn. Dezelve zal verminderen na maate dat het Geld verminderd; en een gedeelte van 't volk, 't welk toen werkte, zal ledig loopen, niet door luiheit, of traagheit, of gebrek van aannemers, maar door gebrek van Geld, om hen te betaalen.

III. HOOFDSTUK.

Van de verscheide middelen in 't werk gesteld, om 't Geld te bewaaren, en te vermeerderen: En van de Wisselbanken.

DE maatregels, die men genomen heeft, om het Geld te bewaaren, en te doen aanwasschen, zyn in zommige Landen strydig geweest, tegens de geenen, die men in anderen heeft in 't werk gesteld; en tegenstrydige middelen zyn in dezelfde Landen gebruikt, zonder dat eenige verschillende omstandigheden die veroorzaakt hebben.

Zommige Landen hebben het Geld by naam verhoogd, terzelver tyd als anderen het zelve afgezet hebben: zommige hebben het verminderd, als anderen die het verminderd hadden, het weder op deszelfs waarde gebragt hebben; zommigen hebben den uitvoer van Geld op de allerstrengste straffen verbooden, als anderen door de Wet hebben toegelaaten, om het te mogen uitvoeren; zommigen hebben met inzigt, om het Geld te vermeerderen, de Kooplieden genoodzaakt, om Billioen t'huis

t'huis te brengen, na proportie van de goederen die zy invoerden. De meeſte Landen hebben de meeſten of allen van deze middelen, en anderen van dezelfde Natuur beproefd; en hebben op d'eene tyd ſtrydige maatregels genomen, tegens de geenen, die zy onmiddelyk te vooren gebruikt hadden, en dat op gedagten, dat de Methode die zy te vooren ingevoerd hadden, het gewenſchte oogmerk niet hebbende konnen bereiken, een tegenſtrydige zulks doen zoude: Doch het is door de ondervinding gebleken, dat geen van allen het Geld bewaard, of vermeerderd heeft; maar in tegendeel, is het gebruik der Wiſſelbanken het beſte Middel geweeſt, 't welk tot nog toe is uitgevonden, om het Geld te doen aangroejen. Wiſſelbanken zyn langen tyd in Italien in gebruik geweeſt, maar zoo als ik onderrigt ben, zyn wy de uitvinding daar van aan Zweden verſchuldigd. Het geld van dat Koningryk was koper, 't welk om deszelfs ſwaarte en laſt zeer ongemakkelyk in den handel was. Om dit ongemak voor te komen, wierd daar een Bank opgeregt, in welke het geld bewaard, en Crediet voor de zom gegeven wierd; 't welk in betaalingen doorgong, en den Koophandel gemakkelyker maakte.

De Hollanders hebben om dezelfde reden een Bank tot Amſterdam opgeregt. Hun geld was zilver, maar hun Koophandel zodanig groot, dat zy veel moeite onderworpen waren, om hunne betaalingen in dat Metaal te doen. Deze Bank is gelyk die van Zweden een zekere plaats, in welke de Kooplieden hun geld konnen brengen, eu Crediet hebben, om met het zelve te handelen.

Behalven het voordeel van gemakkelyker en ſpoediger betaalingen, wind men door deze Banken het loon van Kaſſiers, en de onkoſten van zakken, en vragten uit; men is ook bewaard voor ſchaade door 't ontfangen van kwaad geld, en 't geld is daar zekerder dan in de huiſen der Kooplieden; want het is zoo zeer niet onderworpen, aan brand, of diefſtallen, terwyl daar tegen de nodige voorzorg gedraagen is.

Kooplieden, die geld in de Bank van Amſterdam hebben, en Volkeren van andere Landen, die met hen handelen, zyn aan geenen verminderingen in 't geld onderworpen, om dat het by naam niet verhoogd, of afgezet word: Want de Bank neemd geen geld hooger aan, dan het waardig is, en daarom word het Bankgeld genaamd; en hoewel het in Courante betaa-

taalingen ryſd, zoo gaat het voor de waarde, waar voor het in betaaling in de Bank in verzekering gegeven is. De Agio van de Bank veranderd een vierde of een half per cent, na dat het Courante geld meer of minder ſchaars is. Wiſſelbanken, in welken het geld bewaard, en daar voor een gelyk Crediet gegeven word, zyn zeker; want alſchoon dat de zommen in 't geheel opgeeiſcht worden; zullen zy in de betaaling niet nalaatig blyven.

Volgens de Conſtitutie van deze Bank, moet de geheele zom, die dezelve is aanvertrouwd, aldaar blyven, en altyd tot uitkeering in gereetheit zyn, als die gevraagd word; niettemin is door de Commiſſariſſen een zom geleend, tot een Fonds voor de Bank van Leening, en het vermoeden is niet ongegrond, dat zy groote zommen in andere gelegentheden uitleenen. Voor zoo verre als zy uitleenen, zoo vermeerderen zy het Geld, 't welk groot voordeel aan 't Land toebrengt, om dat daar door meerder Volk word in 't werk gehouden, en de Koophandel uitgebreid; zy vermeerderen het Geld 't welk zy uitleenen, waar door het ligter te bekomen, en van minder gebruik is, en de Bank heeft daar by zyn voordeel: Maar daar door is de Bank minder zeeker, want

hoewel niemand daar by lyd, of voor gevaar bekommerd is, zynde het Crediet van dezelve goed; zoo zouden de inleggers egter, indien geheele zommen opgeeifcht wierden, of meerder Geld gevraagd, dan 'er overig was, niet in 't geheel konnen voldaan worden, maar zoo lang moeten wagten, tot dat de Bank de zommen weder had ingepalmd, die dezelve had uitgezet.

Het zeker goed; 't welk dezelve doed, zal ruim dit gevaar opweegen, al was het dat dezelve eens, in twee of drie jaaren tyds in de betaaling manqueerde; behoudens nogtans, dat de uitgeleende zommen wel verzekerd zyn: De Kooplieden die Geld in dezelve hebben, mogten als zy het opeifchten te vergeefs komen, maar de zekerheit goed zynde, en intreft toegeftaan wordende, zullen zy Geld tot een laage prys, en miffchien wel *à la Pari* konnen bekomen.

In op een na den laatften Oorlog, wierd in Engeland een Bank opgeregt, om dezelfde gemakken, als die tot Amfterdam te hebben, en door deszelfs Conftitutie het Geld te doen aangroejen. Deze Bank wierd door intekenaars opgeregt, die aan den Koning 1200000 ponden Sterl. tot 8⅓ per cent, voor den tyd van 11 Jaaren,

op

op een Parlementair Fonds leenden, en gepriviligeerde Bankiers voor die tyd waren. De zom, die de Regering ſchuldig was, verſtrekte tot een zekerheit voor 't Volk, om de ſchaade goed te maaken, die de Bank zoude mogen komen te lyden.

Deze Bank was zekerder dan voor dezen de Goudſmids briefjes. Dezelve vermeerderde het Geld grootelyks, hebbende een veel grooter zom van briefjes uitſtaan, dan Geld in de Bank. En de zom aan den Koning verſtrekt, die het Fonds was, behoorde aan de Intekenaars, wierd met voordeel verhandeld, en had in den Koophandel dezelfde kragt als Geld. Ik kan niet weeten, hoe de briefjes van dezelve tot een verval gekomen zyn, of zulks door de omſtandigheden van 't Volk, dan door een kwaade beſtiering veroorzaakt is.

Het Fonds van de Bank van Schotland was 100000 ponden, van welken een tiende gedeelte betaald wierd: Deze Bank was zekerder dan die van Engeland, om dat daar een Griffie was, in welke de meeſte geleende zommen verzekerd waren. Deszelfs briefjes golden vier of vyf maalen de waarde in de Bank; en zoo veel als deze Briefjes meerder dan het Geld in

de Bank waardig geoordeeld wierden, zoo veel vermeerderde het Geld van 't Volk ook.

Deze Bank was van meerder nuttigheit, dan die van Engeland of Amſterdam; met deszelfs briefjes wierden de meeſte betaalingen, door het geheele Land gedaan: daar de Bank van Amſterdam alleen voor die Stad is; en die van Engeland ook van wynig gebruik dan tot Londen.

Men heeſt den ſtilſtand van betaaling, die 'er in de Bank van Schotland voorgevallen is, wel voorzien, en men zoude die wel hebben konnen voorkomen. Terwyl dat het vertier van buitenlandſche Goederen, en de onkoſten in Engeland meerder beliepen, dan de uitvoer van Goederen konde opbrengen; zoo moeſt men om de ſchuld te betaalen Geld uitvoeren; 't welk het Crediet van de Bank dede zinken: Want alzoo het Crediet vrywillig is, zoo is het afhankelyk van de quantiteyt van 't Geld in 't Land, en neemd na dezelve af of aan. Het maaken van briefjes van een pond, onderſteunde de Bank, terwyl men met papier kleine betaalingen kon doen, en daar door een gedeelte van den vraag, om Geld te hebben voorkwam: Door deze briefjes, konde de

Bank

Bank deszelfs Crediet behouden hebben, totter tyd toe, dat 'er andere maatregels genomen waren, om het Land met Geld te voorzien; indien een gerugt, dat het Geld zoude verhoogd worden, niet gelegentheit tot ongemeene opeischen gegeven had, die in wynig dagen de Bank gelddeloos maakten, en de betaalingen deden ophouden.

Het zoude in die schaarsheit van Geld niet gemakkelyk gevallen hebben, om Geld genoeg tot onderlteuning van de Bank te bekomen, al was het dat Mannen van het allerbeste Crediet zulks hadden ondernomen; want dat gerugt van 't Geld te verhoogen, alleen veroorzaakt hebbende, dat de Inwoonders van Edenburg hunne zommen opgeeischt hebben; zoude het ook niet lang geduurd hebben, of daar zouden zoo veelen briefjes van 't Land gekomen zyn; dat men met al het Geld, 't welk men zoude hebben konnen vinden, den inhoud derzelven niet zoude hebben konnen voldoen.

Indien de Geheime Raad het Geld had afgezet, de Engelsche Kroon tot 5 schellingen, en het ander Geld na proportie, om tot 2 pencen per Kroon 3 dagen, en andere 3 pencen minder in een Maand gangbaar te zyn; zoude na alle waar-

schy-

ſchynelykheit, terwyl de oorzaak van 't Geld op te eiſchen dan weggenomen was, het zelve weder in de Bank gekomen zyn.

Indien de ſtaat van de Bank bekend was geweeſt, of door het Volk verdagt gehouden, zoude een zodanige Proclamatie dezelfde uitwerking gehad hebben, al was het dat de ſtilſtand van betaaling egter toen was voorgevallen. In dat geval, zoude men de onderſteuning van de Bank tot een voorwendzel van die Proclamatie hebben konnen gebruiken; want deze zekerheit goed zynde, zouden wynigen of niemand hun Geld bewaard hebben, om ſchaade te lyden, maar het zelve veel liever hebben in de Bank gebragt. En indien 'er in de tyd van drie dagen, niet zoo veel Gelds was ingekomen, als men verwagt had; zouden hunne Lordſchappen door een tweede Proclamatie, de kroon tot 5 ſchellingen gangbaar hebben konnen ſtellen, en in de tyd van drie dagen nog 6 pencen minder. Wanneer het Crediet van de Bank was herſteld geworden, zoude men het Geld, indien het de noodzakelykheit vereiſcht had, weder hebben konnen verhoogen, en de kroon tot 5 ſchellingen en 5 pencen, en het ander Geld na proportie als het voor dezen was, ſtellen.

Zom-

Zommigen zyn tegens alle de Banken, in welken het Geld niet gelyk met het Crediet verbonden legd.

Eerstelyk, zeggen zy, den eisch mag grooter zyn, dan 'er Geld in de Bank is.

Ten tweeden, dat het onmogelyk is te weeten, of het Geld in de Bank wel blyfd, en niet verminderd: En dat by aldien de Bank manqueerd, wy ons in een erger staat dan te vooren zullen bevinden.

Op het eerste word geantwoord, dat hoewel de Natie geen gewin heeft, by de vermeerdering van 't Geld, die de Bank maakt; nog het Volk door met Geld tot een minder intrest dan voor dezen voorzien te worden; en de Eigenaars daar by ook geen voordeel hebben: Dat egter de andere voordeelen, als spoediger, gemakkelyker betaalingen, enz. dat gevaar meer dan evenaaren; of dat briefjes van de Bank, Goudsmids, en Bankiers niet voor geld zullen verkooren worden, terwyl een iegelyk weet, dat de Bank een diergelyk geval kan overkomen, en dat Goudsmids, en Bankiers konnen failjeren.

De andere tegenwerping is van dezelfde inhoud, als of men zeggen wilde, dat een Koopman, die een klein Kapitaal bezit,

zit, en gelegenheit heeft, om een grooter te gebruiken, indien hem een zom zonder intreſt wierd aangebooden, die zoo veel of meerder dan de zyne is, wygeren zoude dezelve aan te nemen, uit oorzaak, dat hy zig zelven zoude verbeelden ryker te zyn, dan hy in der daad was, en wanneer zyn eigen Kapitaal verminderde, dat dan die geleende zom weder van hem zoude ingevorderd worden.

Indien men onderſteld, dat 15000 ponden in de Bank zyn, en 75000 ponden aan briefjes uitgegeven, zoo word het geld van 't Volk met 6000 ponden zonder intreſt vermeerderd: Want het geen door de Opneemers betaald is, daar van zyn de Eigenaars de meeſters. Wanneer het geld van 't Volk aangroeid, vermeerderd het Crediet van 't Volk, en de zom van de uitgegevene briefjes is grooter; en het is zoo ver daar van daan, dat het Volk daar door onkundiger van de ſtaat van 't Land zal worden, dat men eerder door de boeken van de Bank een zekerder wetenſchap van den ſtaat der Koophandel en 't geld, dan door eenig ander middel zal konnen bekomen.

Indien de Koophandel met 100000 ponden kan gedreven worden, en de buitenlanders dan aan de Balans ſchuldig blyven;

zoo

zoo zullen dezelfde Maatregels, en een grooter quantiteyt van geld de Balans grooter maaken. Ook moet men niet onderſtellen, dat het Additioneele geld 't welk men aan de Bank fourneerd, zal verlooren gaan, indien het zilver geld vermeerderd, door de ſchuld aan de Balans die uit den Koophandel voortſpruit: Dat Crediet mag verminderen door een toeval, wanneer het geld overvloedig is; maar het zal haaſt weder herſteld worden; het kan alleen maar door een ſchaarsheit van geld verlooren gaan. Een zodanig Crediet kan den Koophandel onderſteunen, daar die zonder het zelve zinken zoude, doch kan geen nadeel doen.

Een andere tegenwerping word tegens de Banken ingebragt, dat die door het fourneren van zommen in zodanige ſpecien, die het meeſt buitenlands waardig zyn, den uitvoer van 't geld aanmoedigen.

Om deze tegenwerping te beantwoorden, zal ik de volgende onderſtelling maaken.

A B, Koopman, heeft 1000 ponden in Holland nodig, en verzoekt C D, Bankier, om aan hem een brief van die waarde te geven; en men is in Holland geen geld aan de Schotſche Kooplieden ſchuldig; zoo is C D genoodzaakt, om het

geld

geld uit te voeren, tot betaaling van de Wisselbrief, die hy trekt; maar aldaar geen Bank zynde, nog eenige mogelykheit, om 1000 ponden, ieder van 40 Grooten te bekomen, moet hy geld van verscheide specien overzenden. Dit belet niet, dat het geld uitgevoerd word, maar maakt de Wissel 2 of 3 per cent duurder, dan die geweest zoude zyn, indien men zoo veel guldens had konnen bekomen; en hoewel 'er geen ander geld, dan oude Marken was overgebleven, zoo zullen die egter al schoon zy geen 10 pencen waardig zyn uitgevoerd worden, als de Balans aan onze zyde is. De Wissel zal zoo veel hooger zyn, en het voordeel van den uitvoer het zelfde blyven; en verre daar van, dat dit schade aan het Land zal toebrengen; zal de Bank met zodanige stukken gelds te leveren, die met de minste schade konnen uitgevoerd worden, de Wissel 2 of 3 per cent laager doen loopen, dan die anders zoude geweest zyn, en jaarlyks het overzenden van een gewigtige zom gelds voorkomen, tot betaaling van een grooter Balans, die de hooge prys van de Wissel zoude konnen veroorzaaken.

IV. HOOFD-

IV. HOOFDSTUK.

De verscheide middelen, die tegenwoordig zyn voorgesteld, overwoogen. Van het verhoogen, of verlaagen van 't Geld. Van het reguleren van de Balans van de Koophandel, of het herstellen van de Bank.

WAnneer ik de woorden gebruik van *het Geld te verhoogen*, verzoek ik, dat daar door verstaan mag worden, het zelve in de benaaming te verhoogen, want ik wil niet onderstellen, dat het daar door in waarde vermeerderd.

Daar is geen beter middel, 't welk zilver meerder waardig kan maaken, dan door de quantiteyt van het zelve te verminderen, of de vraag daar na grooter te doen worden. Indien de uitvoer, en het vertier van 't zilver grooter dan de invoer zyn, of dat de vraag na het zelve grooter word, zal zilver van meerder waardy zyn.

Indien de quantiteyt, die ingevoerd word, grooter dan de quantiteyt is, die uitgevoerd, of vertierd word, of dat de vraag verminderd, zal zilver van wynig waardy zyn.

Indien het verhoogen, of afzetten van 't Geld, het zelve in zyn waarde kan doen vermeerderen, of van een goede uitwerking in de binnenlandsche en buitenlandsche Koophandel zyn; dan zoude geen Volk gebrek aan geld hebben. Honderd ponden zouden 2 tot 10 jaa 100 maalen, en meer, als het de gelegentheit vereischte, in de benaaming verhoogd, of afgezet worden. Maar gelyk het geld te verhoogen, of te verlaagen onregtmaatig is, om dat dan alle Contracten met minder waardy, als bedongen was, voldaan worden, en het ook zeer kwaade gevolgen, in de binnenlandsche en buitenlandsche Koophandel veroorzaakt heeft; zoo word zulks ook door geen Volk in 't werk gesteld, 't welk agting voor de geregtigheit heeft, of de Natuur van den Koophandel en 't geld verstaat.

Indien A B een quantiteyt Victalie voor 100 ponden verkoopt, te betaalen binnen 6 Maanden tyds, met welken hy Wisselbrieven van die waarde betaalen moet, die op hem dan uit Vrankryk zullen getrokken worden, voor Wynen, die hy ontbooden heeft; en in die tyd het Geld dubbeld verhoogd, of vermeerderd word; zal A B met de 100 ponden, die hy ontfangd, alleen de helft van de Wisselbrief kon-

konnen voldoen, die hy te betaalen heeft, alzoo hy niet meer dan 50 ponden ontfangd van 't geld, 't welk hy bedongen heeft. Ook zal men met 100 ponden dezelfde quantiteyt Goederen van 't Land niet konnen koopen, die men daar voor te vooren gekogt heeft: Men zal daar mede betaalen, als men geld schuldig is, en gepasseerde Contracten op het geloof van 't publiek gemaakt, konnen voldoen, uit oorzaak, dat de Prins zegd, dat een iegelyk de helft van 't geen men aan hem schuldig is, voor volle betaaling zal aannemen.

Maar wanneer men Contracten met malkanderen sluit, zal de waarde van 't geld in overweging genomen worden, en de Goederen in prys ryzen, hoewel misschien niet na proportie dat het geld geresen is: En zodanige perzoonen, die de prysen van hunne Goederen niet gelyk met het geld verhoogen, worden bedroogen.

Wanneer 6 pencen tot 12 pencen verhoogd worden, zyn 6 pencen 12 waardig, maar de waarde van een pens is tot een half pens verminderd.

Om deze stof beter te verklaaren, zal ik onderstellen, dat wanneer het geld verhoogd word, de Goederen rysen of niet rysen.

 Wan-

Wanneer de Goederen ryſen, dan heeft het verhoogen van 't geld de gewenſchte uitſlag niet. Indien een ſtuk Sergie voor 40 ſchellingen verkogt, en de ſchelling tot 18 pencen verhoogd word, zal het ſtuk Sergie voor 3 ponden verkogt worden. Dit vermeerderd wel de rekening van 't geld, en men kan met twee derde gedeeltens het geld 't welk men ſchuldig is betaalen, maar het vermeerderd eigentlyk het geld niet. Dit is het natuurlyk gevolg van 't geld te verhoogen; want men moet niet de klank van de hoogere benaaming, maar de waardy van het zilver overweegen.

Indien de Goederen hunne pryſen houden, wanneer het geld verhoogd word, die zy te vooren hadden, dan zullen alle uitgevoerde Goederen voor minder prys buitenlands verkogt worden, en alle ingebragte Goederen meerder gelds moeten gelden.

By voorbeeld: Een halve kroon word tot 40 pencen verhoogd, en men kan voor die halve kroon dezelfde quantiteyt van Goederen koopen, die men te vooren voor 40 pencen bekomen kon, dan zal de Koopman die voor de waarde van 300 ponden in Goederen na Holland zend, die aldaar voor 390 ponden verkogt wor-

den,

dən, 220 ponden winnen, op de waarde van 300 ponden, die hy heeft uitgevoerd: uit oorzaak; dat 390 ponden in Holland, even veel, of zoo veel als de Wissel *à la Pari* is, of 't geld in Billioen overgemaakt word, dan 520 ponden in Schotland zyn. Dezen Koophandel zal niet meer voordeel aan de Natie toebrengen, dan wanneer het Retour van Goederen niet meer dan 390 ponden uitleverde; om dat 390 ponden, voor dat het geld verhoogd wierd, dezelfde quantiteyt van zilver hadden, die 520 ponden van 't verhoogde Geld hebben, en men ook dezelfde quantiteyt van buitenlandsche Goederen daar voor koopen kan. Maar die Koophandel zoude zodanig voordeelig voor den Koopman zyn, dat meerder volk in dezelve deel zoude nemen, dan'er goederen zouden te bekomen zyn, om in te koopen; en gelyk de prysen zoude rysen, als'er meerder koopers dan verkoopers zyn; zoo zouden de Prysen in Holland daalen, als d'eene Koopman de goederen voor minder prys dan de ander gaf.

Maar ondersteld eens, dat de Prysen hier laag zyn, en dat onze Kooplieden die buitenlands egter staande houden; zoo zullen de Hollanders, bewust zynde, dat de Goederen zodanig goed koop in dit Land zyn, geenen van onze Kooplie-

den koopen, maar die in Retour voor de Goederen, die zy zenden, ontbieden.

Onderſteld eens, dat de jaarlykſche uitvoer aan inkoop 300000 ponden beloopende, buitenlands voor 390000 ponden verkogt word. Dat de invoer, en onkoſten buitenlands 400000 ponden bedragen, en dat 20000 ponden in geld uitgevoerd worden, om de Balans te betaalen. Zoo zal men als het geld ⅓ gerezen is, en de Goederen dezelfde prys houden, die zy voor dezen hadden, voor 225000 ponden, die men na Schotland, het zy in vreemd geld, Goederen, of door Wiſſel overmaakt, zoo veel konnen koopen, als men buitenlands voor 390000 ponden verkoopen kan; en de uitvoer, invoer, en onkoſten buitenlands op dezelfde voet blyvende, zal Schotland aan de Balans 185000 ponden ſchuldig zyn. Want hoewel de Schotſche Goederen onder de waarde verkogt worden, zullen egter andere Volkeren hunne Goederen niet beter koop dan voor dezen geven, of voor minder pryſen, dan zy op andere plaatſen daar voor maaken konnen.

Men zal my mogelyk tegenwerpen; wy hebben meerder Gewaſſen, en Manufactuuren, dan 'er vertierd, of uitgevoerd worden; en indien wy beter koop verkoopen,

zul-

zullen onze Goederen buitenlands meerder getrokken worden.

Indien wy gelds genoeg hadden, om Volk in 't werk te ſtellen, zouden onze Gewaſſen en Manufacturen grootelyks konnen aangroejen: Maar ik ben van gevoelen, dat wy geen grooter quantiteyt van Goederen hebben, dan wy gebruiken, of verzenden konnen. Ik ſtaa toe, dat tot minder prys te verkoopen, een grooter trek zoude veroorzaaken; dat een grooter vraag na Goederen, onze Gewaſſen, en Manufacturen tot de waarde van 100000 ponden zoude doen vermeerderen; als ook dat de ongemeene laage pryſen der Goederen geen grooter Conſumtie in 't Land zouden veroorzaaken: Zoo zouden wy egter in dezelfde ſtaat dan te vooren zyn; Men zoude altoos 20000 ponden aan de Balans ſchuldig blyven; en dit voordeel zoude aan de buitenlanders voor niets gegeeven worden. Maar dit voordeel is ingebeeld; want hoewel de vraag na Goederen mogt grooter worden; zoo kan egter, om dat, zonder meerder geld, geen meerder Volk gebruikt konnende worden, ook geen meerder voordeel kan gedaan worden: Wy zouden genoodzaakt zyn, om ontrent de helft van het gewoone vertier van vreemde Goede-

ren, en buitenlandſche onkoſten te verminderen, als geen geld hebbende, om de groote Balans te betaalen, die wy zouden ſchuldig zyn.

Zommigen zyn van gedagten, dat by aldien het vreemde geld verhoogd wierd, dat zulks geld in Schotland zoude doen komen.

Al was het dat men de kroon tot 10 ſchellingen verhoogde, zoo zal de Wiſſel egter, zoo lang Sehotland aan de Balans ſchuldig is, boven de *Pari* blyven; en het is niet te denken, dat een Engelſch Koopman, kroonen in Schotland zal brengen, wanneer hy voor 100 die hy tot Londen betaald, 105 of 106 van dezelfde kroonen tot Edenburg hebben kan.

Indien de Balans der Koophandel gelyk was, het buitenlands geld verhoogd wierd, en het Schotſche geld op dezelfde voet bleef: zoude buitenlands geld wel ingevoerd, doch een grooter quantiteyt van Schots geld uitgevoerd worden. Het is even veel ſchaade voor een Land, als het geld verhoogd word, en de Goederen niet na proportie ryſen: By voorbeeld: Indien vreemdelingen geld overzenden, om onze Goederen te koopen, en dat geld, als het weder uitgevoerd word, op andere plaatſen niet zoo veel als hier waardig is; zal het

het Retour in goederen zoo veel te minder zyn, behalven dat wy het voordeel zullen miſſen, 't welk wy anders zouden gehad hebben, op den uitvoer van onze Goederen.

Indien alle invoer, en buitenlandſche onkoſten afgeſchaft wierden, zoude Schotland zoo veel ryker zyn, als 'er meer Billioen of geld ingevoerd wierd: Maar indien men dit verbod onderſteld, zal Schotland ryker zyn, door het geld op de waarde te houden, die het heeft, om dat een grooter quantiteyt zal ingevoerd worden, om dezelfde quantiteyt van Goederen te koopen.

Indien wy ons konnen onthouden, van met andere Volkeren Koophandel te dryven, zouden wy ons geld zodanig konnen verhoogen, en op die voet ſtellen, dat 100 ponden in de binnenlandſche Koophandel van dezelfde uitwerking dan een Millioen zouden zyn. Maar dan is 'er indien men zulks doed, dit ongeval te dugten, dat wanneer een vreemdeling zig in Schotland komt neder te zetten, hy voor een zeer geringe zom, het grootſte gedeelte van onze Landgoederen zal koopen, en dat iemand die een ryk man by ons is, maar een zeer kleine figuur in vreemde Landen zoude konnen maaken.

Geld is de maat, waar na alle Koopmanſchappen gewaardeerd worden, en indien de Goederen niet tot de volle proportie ryſen, tot welke het geld verhoogd is, worden dezelven op een prys onder de waarde geſteld.

Indien het jaarlyks inkomen van Schotland, zoo in Gewaſſen als Manufacturen twee Millioenen beloopt, het gemunt geld 100000 ponden bedraagd, en men het zelve met 20 per cent verhoogd, zal men in Schotland 120000 ponden in geld hebben; en indien de Goederen niet meer dan 10 per cent ryſen, is deze zom van 120000 ponden niet meer waardig dan 110000 ponden voor de verhooging van 't geld waren, en men zal daar voor niet meer dan dezelfde quantiteyt van Goederen konnen koopen. Zodanig dat men wel door deze Staatkunde de benaaming van 't geld met 20000 ponden vermeerderd, doch deze zom by de waarde van onze Koopmanſchappen vergeleken, is in der daad niet meer dan 10000 ponden. Derhalven dan de maat, na welke men de Goederen waardeerd, in deszelfs benaaming 20 ten honderd verhoogd, en de Koopmanſchappen niet meer dan 10 per cent gerezen zynde, zoo volgd hier uit, dat Schotland na verloop van veertig Jaaren

ren 4 Millioenen, en zoo verder na proportie zal minder hebben. En een iegelyk die zyne vaſte Goederen verkoopt, zal een tiende gedeelte geld, of eenige andere buitenlandſche Koopmanſchappen voor dezelven minder ontfangen, dan of hy die verkogt had, voor dat het geld verhoogd was.

Laat ons tot een Voorbeeld neemen, het geen ik van Vrankryk en Holland, ten opzigte van de verhooging van 't geld zeggen zal. In Vrankryk is de benaaming van het geld veel hooger dan in andere Landen; maar dit belet niet, dat het zelve daarom uit dat Koningryk niet gevoerd word. Wanneer een goude Piſtool 12 Livres gold, was de Balans 10 ten honderd tegen Vrankryk, en de Wiſſel ook zoo veel boven de *Pari*, en 110 Goude Piſtoolen tot 12 Livres, wierden toen tot Parys voor 100 Goude Louiſen, van het zelfde gewigt en alooi tot Amſterdam betaald, alwaar zy voor negen guldens Bankgeld gangbaar zyn, zoo dat men 10 per cent uitwon, met die derwaarts te tranſporteren.

Wanneer de Goude Piſtoolen tot 14 Livres geweeſt zyn, is de Balans niet minder nadeelig aan Vrankryk geweeſt. De Wiſſel bleef op dezelfde voet; 110 Piſ-

too-

toolen hoewel tot 14 Livres, wierden voor een Wiſſelbrief van 100 op Amſterdam betaald, en de voordeelen, die men verkreeg, met het geld uit te voeren, waren dezelfden. Indien het gebeurde, dat de Wiſſel laager liep, zulks ontſtond uit de Balans van den Koophandel, die alleen de Wiſſel kan doen daalen of ryzen, zonder dat hel geld verhoogd, of afgezet word.

Derhalven, verre daar van, dat het verhoogen van 't geld, de Balans voor de Franſchen voordeelig gemaakt heeft; zoo is zulks ten hoogſten nadeelig voor dat Koningryk geweeſt; want vermits hunne goederen niet na proportie in prys ryſden, hebben zy die tot een zeer laage prys verkogt, en die der buitenlanders veel duurder dan voor dezen ingekogt. Het welk niet alleen veroorzaakt heeft, dat zy de Balans tegen hen gekregen hebben, en dat hun geld in een veel grooter quantiteyt buitenlands gevoerd is, maar ook dat allen de geenen, die men met dat uitgevoerde geld had konnen aan 't werk houden, leedig loopen. Dit verminderd by gevolg, zoo wel de inkomſten en waardy van 't Land, als deszelfs Manufacturen, en het getal der Inwoonders.

Daar

Daar zyn zommigen die gelooven, dat men in Holland goude Piſtoolen gemunt, en na Vrankryk gezonden heeft, alwaar die voor 14 Livres gangbaar zyn; en dat in de tyd dat het geld beſnoeid wierd, Guinees uit Holland na Engeland gezonden zyn, om dat zy daar 30 ſchellingen golden; maar zy bedriegen zig in hunne meening. Van die tyd af, dat ik eenige kennis van de Wiſſel bekomen heb, heeft een goude Piſtool, het zy een oude, of een nieuwe, tot Amſterdam door de Wiſſel meerder waardig geweeſt, dan een nieuwe Piſtool tot Parys. En in de tyd, dat men het geld in Engeland beſnoeide, was een Guinee uit hoofde van de Wiſſel meerder waardig in Holland dan in Engeland. De geenen, die zig den Koophandel niet verſtaan, mogen Guinees, of goude Piſtoolen opgekogt hebben, om die na Engeland of Vrankryk te voeren, maar zy zouden veel meerder met de Wiſſel gewonnen hebben. Daar was in tegendeel geld te winnen, met Guinees, en goude Piſtoolen, uit Engeland, en Vrankryk in Holland te brengen. Men gaf daar in die tyd voor een pond Sterlings agt guldens, en daar onder; en de Wiſſel van Amſterdam op Parys, is zedert agt of tien Jaaren altoos tot nadeel van Vrankryk geweeſt,

weeſt, en conſiderabel hoog boven de *Pari* aan de zyde der Hollanders. Ik heb de tyd beleefd, dat men in Holland voor een pond Sterlings niet meer dan 7 guldens en 13 ſtuivers gaf; en dat men voor een Franſche kroon van 3 Livres in dat Land niet meer dan 37 Hollandſche ſtuivers maaken kon; en ik heb in Londen daar voor 39 pencen en een half zien geven. Het verhoogen van 't geld in Vrankryk, is op een ſpoedige wyze een belaſting op het Volk te leggen, op zodanige manier, dat het zelve daar van zoo min als 't mogelyk is de laſt voeld. Wanneer de Koning de goude Louiſen van 12 tot 14 Livres verhoogd, neemd men die in de Munt voor 13 Livres aan, en men geefd dezelven weder voor 14 Livres uit. Hier mede wind de Koning 1 Livre op ieder Piſtool; en deze Tax beloopt op 20 of 25 Millioenen, en zomtyds meer, na maate, van de quantiteyt van 't Geld, 't welk in 't Koningryk is.

Maar verre daar van, dat men hier door de circulatie van 't Geld vermeerderd, in tegendeel, dezelve word daar door geſtremd; en het is om deze reden, dat veelen hun Geld bewaaren, tot dat zy gelegentheit vinden, om het na Holland uit te voeren, van waar men hen door Wiſſel-
brie-

brieven, een remiſe van een gelyke zom in de plaats zend, die de Muntmeeſters hen in nieuwe ſpecien zouden gegeven hebben, en boven dien nog agt of tien per cent meer, na dat de Wiſſel voordeelig voor de Hollanders is. Anderen, die niet waagen durven, om hun Geld uit het Land te zenden, bewaaren het, tot dat de nieuwe ſpecien verminderd worden, om het dertiende gedeelte te behouden, 't welk aan de Koning zoude gekomen zyn, indien zy hun Geld na de Munt gebragt hadden, om hermunt te worden. Deze Tax is zeer laſtig voor hêt gemeene Volk.

Men heeft in 't algemeen geloofd, dat het Hollandſche Geld, de helft niet waardig is, waar voor het doorgaat. Maar als men deze ſtelling onderzoekt, zal het blyken, dat men zig bedriegd. De Bank, door welke de meeſte betaalingen geſchieden, ontfangd, en betaald in Bankgeld, 't welk beter Geld, dan het Engelſche is. De Dukatons gelden drie guldens, en het andere Geld na proportie. Wat aanbelangd het Courante Geld, zoo ben ik onderrigt, dat 'er maar eenige ſchellingen gevonden worden, die niet zoo fyn, nog zoo zwaar dan de anderen zyn: Men heeft die niet voorbedagtelyk zodanig ſlegt geſlaa

ſlaagen; het is alleen een misſlag, begaan door zommige Steden, die regt hebben om te munten; en zoo haaſt is deze fout ook niet ontdekt geworden, of men heeft daar tegen voorzien, en zodanige ſchellingen tot vyf ſtuivers en een half afgezet.

Zommigen hebben voorgeſteld, om het Geld te verhoogen, het wynige, 't welk wy nog behouden hebben des te beter te doen circuleren, en het Geld uit te voeren. Het zelve by trappen binnen den tyd van drie of vier Maanden te verminderen, zal van dezelfde uitwerking zyn, en andere goede gevolgen hebben: Want uit het geen reeds te vooren gezegd is, is 'er reeden, om te gelooven, dat byaldien het Geld tot de Engelſche prys verminderd word, dat de Wiſſel, en de Balans aan onze zyde zal zyn, behoudens dat de uitvoer, invoer, en buitenlandſche onkoſten, op dezelfde voet blyven, als die tegenwoordig zyn.

Daar is nog een andere bewysreden, om het Geld te verhoogen, en die is, dat men dan een groote quantiteyt van onze Goederen zoude uitvoeren, 't welk men tegenwoordig niet doed, uit oorzaak dat de winſten zodanig klein zyn, die daar van komen. By voorbeeld: Indien

dien Sergies die in Schotland 100 ponden waardig zyn, in Holland niet meer dan 120 ponden gelden mogen, zal de Koopman die om geen 20 per cent winst verzenden; Maar indien het Geld verhoogd word, en de Goederen dezelfde prysen behouden, die zy te vooren hadden, en men met het zelfde Geld, dat eerst 100 ponden waardig was, nu voor 120 ponden Sergies koopen kan, die in Holland 144 ponden waardig zyn; zoo zal deze verandering van de winst door 't verhoogen van 't Geld ontstaan, den Koopman aanmoedigen, om die uit te voeren.

Dit is dezelfde zaak, als of een Koopman, die honderd zoorten van verscheide Goederen heeft, en aan wien 30 ten honderd winst voor 90 zoorten van zyne Koopmanschappen, en 10 ten honderd voor de overigen gebooden word, zyn gewigt, maaten, en Ellen, met een vierde gedeelte vermeerderde, en zyne Koopmanschappen tot dezelfde prys als voor dezen verkogt, zoo zoude hy door dit hulpmiddel verliezen, en zoo zullen ook alle Volkeren doen, die hun Geld verhoogen.

Het zoude om dezelfde reden een groot verlies voor Schotland zyn, indien toegelaaten wierd, om alle Goederen te

mogen uitvoeren zonder regten te betaalen; want zommigen behooren vry, en anderen niet te zyn, na dat zy buitenlands veel of wynig waardig zyn.

Het beste middel om den uitvoer van Goederen aan te moedigen, die wynig voordeel geven, is, dat men een zeker *tantum* aan den uitvoerder geefd. By voorbeeld: Onze Sergies geven niet meer dan 20 per cent voordeel, als men die in Holland brengt, geefd 10 per cent aan den Koopman, gy zult de verzending aanmoedigen, en het Volk zal daar door niets verliezen. Het zelve zal in tegendeel, door de Manufacturen, en door het verzenden van de Sergies zelfs daar by winnen.

Men zoude konnen bewyzen dat 10000 of 15000 ponden, op die manier aangelegd, een verzending van 100000 ponden zullen veroorzaaken, en dat dezen 10 of 15000 ponden door het Volk niet zullen verlooren worden. Want indien men deze vergunning aan A B, en C D, beide Schotsmannen, geefd, zoo is het voor 't Volk dezelfde zaak, als of men hen niets gegeven had. Deze vergunningen worden alleen genoomen, uit het Fonds, 't welk tot ondersteuning van de Regering diend. Maar indien men een Nationaal fonds had, om den Koophandel aan te

moe-

moedigen, zoude dezelve grootelyks konnen uitgebreid worden, en men zoude zyne Goederen tot een beter prys konnen geven, dan andere Volkeren, die niet dezelfde maatregels opvolgen. Maar men moet altoos onderstellen, dat men Gelds genoeg moet hebben, om het Volk in 't werk te stellen.

Als men het zilverwerk laat munten, verliest men het Fatzoen, 't welk op een zesde gedeelte gerekend word, en men zal daar door de Specien niet veel vermeerderen. Ten tyde van de herstelling hadden wy zeer wynig zilverwerk; want het was kort te vooren, dat men al het oude gemunt had, en zedert heeft men het eene jaar door het andere gerekend, niet meer dan 500 ponden jaarlyks gemaakt. En gelyk 'er in 't vervolg van tyd een groot gedeelte in de smeltkroes geworpen is, en ook een groote quantiteyt uitgevoerd, zal het overige van wynig belang zyn. Het zilverwerk uit vreemde Landen ingebragt, behoord voor het grootste gedeelte aan lieden van qualiteyt toe, die in plaats van het Fatsoen daar aan te verliezen, het liever elders zouden zenden; en hier mede zouden zy aan hun Vaderland dienst doen, behoudens dat zy het niet buitenlands verteeren, want het

gewerkt zilver tot Londen veel meer waardig is, dan het gesmolten hier zal gelden.

Daar zyn zommigen, die van gevoelen zyn, dat men nieuw Geld behoorde te slaan, en het voordeel van 't alooi de Eigenaars van 't zilverwerk laaten genieten. Zy onderstellen, dat de benaaming van dit nieuwe Geld, eens zoo hoog zoude zyn, en dat men voor de waarde van een kroon in zilverwerk twee kroonen gemunt Geld zoude konnen ontfangen. Maar deze onderstelling toegestaan zynde, is 'er dan wel iemand, die geloofd, dat de Eigenaars hun zilverwerk in de Munten zullen brengen, daar zy het zelve in Engeland verkoopende, en in Wissel-brieven betaald wordende, daar voor omtrent twee kroonen en een half maaken konnen? want de Wissel zal dan boven de *Pari* zyn, en zy zullen zes stuivers meer op ieder Ons voor 't fatzoen van van hun zilverwerk bekomen.

Indien men tot dat hulpmiddel zoude moeten komen, om 't zilverwerk te munten, zoude het nodig zyn, dat men vryheit gaf, om al het geen uit te voeren, 't welk buitenlands voor hooger prys kan verkogt worden, dan het hier waardig is: op voorwaarde, dat 'er zekerheit gegeven word, dat voor de waarde van dien

dien weder Geld, of Billioen zal ingevoerd worden.

Anderen hebben een Reglement van een Balans van Koophandel voorgesteld, met het vertier van buitenlandsche Koopmanschappen, en onze onkosten in Engeland te verminderen. Zy zeggen, dat de Balans dan tot ons voordeel zoude zyn, en dat wy ryk zouden worden, in plaats, dat wy tegenwoordig van dag tot dag verarmen.

Een diergelyk Reglement zoude aan veelen zwaarigheden onderworpen zyn.

Eerstelyk, zoude het grootelyks de inkomsten van de Kroon verminderen, en het is niet te denken, dat de Koning daar toe zyne toestemming zal geven, ten zy men hem daar voor een equivalent aanbied.

Ten tweeden, zoude het niet wel mogelyk zyn, om op eens aan het Volk de buitenlandsche Goederen, aan welken het zelve gewent is, te onthouden; als ook te beletten, dat die niet heimelyk ingevoerd wierden.

Ten derden; zyn wy, terwyl onze Koningen in Engeland hunne Residentie houden, verpligt, om aldaar insgelyks onze Ministers te houden; en gelyk voor het overige, de vermaaken in een veel

grooter overvloed tot Londen, dan tot Edenburg te vinden zyn, zullen onze Edellieden, tegens wil en dank van alle onze Wetten agtervolgen, na Londen te gaan, het zy dan om Ampten te verzoeken, of zig aldaar te vermaaken.

Maar onderſteld, dat de Koningin een diergelyk Reglement toeſtemde, dat men aan zyne Majeſtyt daar voor een Equivalent gaf, of niet; en dat het zelve zodanig ſtrict kon ouderhouden worden, dat het onmogelyk was, van iets tegens den inhoud van de Wet te konnen inbrengen, en ten laatſten dat men daar door ieder jaar 20000 ponden van de onkoſten die wy in Engeland maaken zoude konnen uitwinnen, zodanig dat den invoer van buitenlandſche Koopmanſchappen, en onze onkoſten 60000 ponden minder dan in het voorledene jaar beloopen zouden: zoo ben ik egter bekommerd, dat 'er niettegenſtaande alle deze onderſtellingen, zig nog andere zwarigheden zullen opdoen, die een diergelyk Reglement kragteloos zullen maaken.

Eerſtelyk, onderſteld zynde, dat het geen wy aan de Balans voor 't voorledene jaar ſchuldig zyn 20000 ponden bedraagd, en dat wy zoo wel op onze onkoſten als op den invoer van buitenlandſche Koopman-

manſchappen 60000 ponden ſpaaren, zoo verbeelden zig de geenen, die dit Reglement voorſtellen, dat de buitenlanders dan aan ons 40000 ponden zouden ſchuldig zyn; maar ik zeg, dat de Bank voor meer dan 60000 ponden aan briefjes uitgegeven hebbende, dan 'er in het Fonds zyn, en onze Kooplieden aan de buitenlanders de 120000 ponden betaald hebbende, die zy aan de Balans ſchuldig waren, het klaar blykt, dat onze Geldſpecien 80000 ponden verminderd zyn, en dat den uitvoer by gevolg in het toekomende Jaar zoo veel te minder zal zyn.

Dit ontſtaat hier uit, dat men met het uitgevoerde Geld zeer veelen Perzoonen had aan 't werk konnen zetten, die door gebrek van het zelve leedig loopen. Derhalven zal de Balans, die men aan de buitenlanders ſchuldig is, niettegenſtaande dit Reglement in het toekomende Jaar veel grooter, dan die van het tegenwoordige zyn.

Ten tweeden, zoo verminderd de invoer van 40000 ponden in buitenlandſche Koopmanſchappen, volgens derzelver eerſte inkoop, en de onkoſten van 20000 ponden in andere Landen na proportie het vertier der Goederen, van ons eige Land; want dezelven worden in grooter of

kleinder quantiteyt uitgevoerd, na dat daar van veel of wynig gebruikt word, Doch dit Reglement een grooter vertier van onze eige Goederen veroorzaakende, zoo volgd daar uit ontwiſtbaar, dat den uitvoer moet minder worden.

Ten derden, voeren zeer veelen Kooplieden onze Goederen uit, hoewel met wynig voordeel, om dat zy aan de retouren veel Gelds winnen, die in buitenlandſche Koopmanſchappen beſtaan. Maar door dit nieuwe Reglement, word zonder tegenſpreken, den uitvoer van onze Koopmanſchappen verminderd.

Ten vierden, indien men het inbrengen van buitenlandſche Koopmanſchappen verbied, of daar op hooge inkomende Regten ſteld; zullen de andere Volkeren de Schotſche Goederen niet meer zoeken.

Wanneer men zelfs al kon overeenkomen, dat 'er geene zwaarigheit was, om de Balans van den Koophandel te reguleren, en dat dezelfde maatregels, die men in Holland in agt neemd, opgevolgd wierden; zoo is het waar, dat wy ryk zouden worden; maar hunne rykdommen zouden ook na proportie aangroejen: en over vyftig Jaaren zoude Schotland, in vergelyking van Holland, al zoo arm als tegenwoordig zyn. In-

Indien van twee Landen, even vrugtbaar, volkryk, enz. het eene 100000 ponden in Geld hebbende, van zyne eige gewassen bestaande, en het eerste Jaar voor 20000 ponden van desselfs Goederen uitvoerende, en het tweede voor 25000 ponden, en zoo al voorts; en het ander twintig Millioenen in Geld bezittende, en meer dan desselfs inkomsten verteerende; zoo dat het in 't eerste Jaar een millioen, en in het tweede 1200000 ponden, en zo voorts agter uitteerd; zoo zeg ik, dat volgens deze onderstelling, dit laatste Volk binnen korten tyd arm, en het ander ryk zal worden; maar indien het Volk, 't welk twintig Millioenen bezit, zig na proportie als het ander wil bepaalen, zal het desselfs kragt, en Rykdommen behouden.

Als ik overweeg, hoe wynig wy van 't Geld bezitten, 't welk 'er in Europa is, en hoe veel dat den Koophandel van 't Geld afhangd, kan ik geen ander middel uitvinden, om onze staat te verbeteren, dan door 't vermeerderen der Geld specien: Indien men zulks zonder Geld doen kan, zoo moet ik bekennen, dat het dan nog met meerder voordeel geschied, wanneer men daar aan geen gebrek heeft.

De Bank kan de Geld specien niet veel

vermeerderen. Het Crediet vrywillig zynde, word niet ſtaande gehouden, dan door de quantiteyt van 't Geld, die 'er in een Land is, en hoewel de Bank tot nog toe niet gemanqueerd heeft, zoo is het egter onmogelyk, dat dezelve haar Crediet lang kan behouden; om dat Schotland geen Gelds genoeg heeft, om zoo veelen briefjes te doen circuleren, als 'er vereiſcht worden, om de onkoſten van de Bank te voldoen, en de intreſten aan de Eigenaars te betaalen.

Men zegd, dat de geenen die Geld in de Bank hebben, voornemens zyn, om van het Parlement nieuwe Privilegien te verzoeken. Ik kan niet zeggen, waar in die zullen beſtaan, om dat daar van nog niets publiek gemaakt is: maar, ik zal alleen in 't algemeen zeggen, dat byaldien aan dezelve nieuwe voorregten vergund worden, dat het niet meer dezelfde Bank zal zyn, of dat die ten minſten van natuur zal veranderen. Doch zoo wel in het een als het ander van deze beide gevallen, behoord niemand van deze nieuwe voordeelen uitgeſlooten te worden.

Wanneer door de Authorityt van 't Parlement een Bank opgeregt is, kan een iegelyk daar in deel neemen, en de geenen die het eerſt komen, worden geholpen,

pen, voor de geenen, die volgen. By voorbeeld: AB. en CD. hebben by de eerste intekening in de Bank niet ingeschreven, om dat zy niet geloofden, dat daar mede iets te winnen was: Zoo lang als de geenen, die ingeschreven hebben, de Bank volgens den inhoud van de Acte van het Parlement konnen ondersteunen, zal niemand daar in eenig deel konnen bekomen, ten zy de intekenaars het gelieven te verkoopen.

Maar indien 'er nieuwe Privilegien gegeven worden, zullen A B en C zoo wel als alle andere Inwoonders mogen verzoeken, dat de Boeken geopend worden, en men hen toelaat, om daar in deel te neemen; en indien men hen zulks weigerd, zal men niet konnen beletten, dat zommigen zig vereenigen, en zelfs met dezelfde Privilegien een Bank opregten. Want het zoude in der daad een harde zaak zyn, van aan hen indien zy aanbieden om dezelfde zekerheden te geven, dezelfde voordeelen te weigeren. En het is zeker, dat deze Bank niet in staat is, om het gebrek van Geld te vervullen, 't welk Schotland nodig heeft.

V. HOOFD-

V. HOOFDSTUK.

Dat alle Ontwerpen, die men tot nu toe gemaakt heeft, om het zilver Geld te vermeerderen, het Crediet te herstellen, enz, ten einde om in specien te konnen betaalen, allen van geen kragt zyn. Dat het zilver veel van desselfs eerste waarde verlooren heeft. Dat de Landeryen in prys gerezen zyn. Dat het Geld desselfs hooge prys verliezen kan, die het ontfangen heeft, toen het is gemunt geworden.

DE Magt, en Rykdommen van een Land bestaan in het getal der Inwoonders, en in een groote voorraad van allerhande zoo wel buitenlandsche als binnenlandsche Koopmanschappen. Deze voordeelen zyn van den Koophandel afhankelyk, en de Koophandel hangd weder van 't Geld af. Derhalven moetmen om ryk te worden, en na proportie zoo magtig als andere nabuurige Volkeren te zyn, zoo veel Gelds als zy bezitten.
Want

Want de allerbeste Wetten konnen indien 'er gebrek aan Geld is, nog aan het Volk werk verschaffen, nog de inkomsten der Landeryen vermeerderen, en nog veel minder den Koophandel en de Manufactuuren uitbreiden.

Men heeft verscheide middelen uitgevonden, en in 't werk gesteld, om het Geld te behouden, en het zelve in quantiteyt te doen vermeerderen. Men heeft 'er nog anderen voorgesteld, maar zy zyn allen met zeer veelen zwaarigheden vergezelschapt geweest, en die zwaarigheden al weggenomen zynde, onnut bevonden, om tot verryking van 't Land, en uitbreiding van den Koophandel Gelds genoeg te verschaffen, om met andere Volkeren te konnen evenaaren.

Crediet, 't welk een betaaling van Geld beloofd, kan niet wel boven een zekere proportie uitgebreid worden, die het met het Geld behoord te hebben. En wy hebben zodanig wynig Geld, dat het Crediet 't welk daar op zoude gegeven worden, van geen groot belang zoude zyn.

Het diend derhalven dan overwoogen te worden, of ook van eenige andere Goederen, dan zilver, met dezelfde zekerheit en gemak Geld kan gemaakt worden.

Uit

Uit het geen ten opzigte van de Natuur van 't Geld, in het I. Hoofdſtuk gezegd is, blykt klaar, dat van andere Goederen, die dezelfde hoedanigheden hebben, die 'er in 't Geld nodig zyn, ook met dezelfde zekerheit en gemak Geld kan gemaakt worden. Het is niet door inbeelding geweeſt, dat men het zilver voor Geld gebruikt heeft; men heeft daar van Geld gemaakt, om dat het geoordeeld wierd, daar toe het allerbekwaamſt te zyn.

Ik zal tragten te bewyzen, dat men nog wel een andere Munt, behalven die van zilver zoude konnen gebruiken, en dat die andere Munt in een veel hooger graad, alle de hoedanigheden van die van zilver zal hebben, behalven nog anderen, die dat Metaal niet heeft, en dat om die reden dit laatſte, voor het ander zoude verkooren worden, al was het ſchoon, dat 'er zilvermynen in Schotland gevonden wierden; en ten laatſten, dat door deze Munt, het Volk zoude konnen te werk geſteld, het Land bebouwd, de Manufacturen aangemoedigd, de buitenlandſche en binnenlandſche Koophandel uitgebreid, en ſchatten en rykdommen, zoo veel als men zoude konnen wenſchen, verkregen worden.

Het geen ik voorſtellen zal, hoop ik, dat

dat zeker, practicabel; en voordeelig voor Schotland in 't algemeen, en ieder Schotsman in'tbezonder zyn zal.

Maar nadien ik aanneem te bewyzen, dat het geen ik wensch, dat in plaats van zilver mag gebruikt worden, betere hoedanigheden tot dat gebruik heeft; zal ik, eer ik my verder over deze stoffe kom in te laaten, de gebreken van het zilver Geld aantoonen, en betoogen, dat het niet het inzigt van de Munt beantwoord, nog beantwoorden kan.

Het Geld is de Regel, volgens welke de Goederen gewaardeerd, en de Koopmanschappen tegens malkanderen verwisseld worden; eindelyk het is in Geld, dat Contracten of verdingen voldaan worden.

Geld, is geen onderpand, zoo als het zommigen noemen. Het is de waarde van een zaak, die men betaald, of die men aanneemd te betaalen, en de waarde, waar door ondersteld word, dat de verkooper in 't vervolg van tyd, en na gelegenheit van zaaken dezelfde quantiteyt van Goederen, of anderen van dezelfde waarde koopen kan: En dat Geld is in deszelfs waardy het zekerste, het zy dat men het onmiddelyk ontfangd, of daar over contracteerd, of daar by de Goederen waar-

waardeerd, 't welk het minst aan verandering in deszelfs waarde onderworpen is.

Dit ondersteld zynde, zeg ik, dat het zilver Geld in deszelfs waardy veel onzekerder dan andere stof is; en by gevolg ook minder bekwaam om gemunt te worden.

De Magt, die de Souverein heeft, om de benaamingen van 't zilver Geld te veranderen, of het in zyn alooi en fynheit te vermeerderen, of verminderen, neemd de eerste hoedanigheit weg, om welke zilver tot Geld gemaakt is. In Landen daar het Geld dikwils in prys en alooi veranderd word, is het onzekerder over Geld te contracteren, dan het in de tyd was, dat de ruilingen nog in zwang gongen, om over Goederen te handelen.

By voorbeeld: Indien ik honderd kroonen aan A B leen, die zig met zyn handschrift verbind, om die binnen den tyd van een Jaar weder te betaalen, en zes Maanden daar na een halve kroon voor een geheele gangbaar is, zoo zal hy met vyftig kroonen de honderd, die ik hem geleend heb, konnen betaalen.

Maar ondersteld, dat de Magistraat nooit het zilver Geld, nog in prys, nog alooi veranderde, zoo zal het zelve egter,

in

in deszelfs waarde veel onzekerder dan andere Goederen zyn.

Koopmanſchappen van dezelfde zoort, en dezelfde quantiteyt, veranderen in prys, na maate, dat zy in overvloed zyn; of veel of wynig gezogt worden: in een van deze beide gevallen zegd men, dat de Goederen duur of goed koop, of meer of minder waardig zyn, na dat 'er een grooter of kleinder quantiteyt van andere Goederen, of Geld is.

Zilver in baaren, of 't welk gemunt is, veranderd insgelyks in waarde na proportie van deszelfs quantiteyt, en na dat het gezogt word. En na dat het met deze beide gevallen gelegen is, zegd men ook, dat de Goederen duur, of tot een laage prys zyn; maar men bedriegd zig hier in dikwils; het zyn de ſpecien, die hoog of laag zyn, meer of minder waardy hebben, en gelyk in prys zyn, met een grootere of mindere quantiteyt van Goederen.

Goederen die verderf onderworpen zyn, als Koorn, enz. vermeerderen of verminderen in quantiteyt, na dat dezelven veel of wynig gezogt worden; zoo dat zy meeſt altyd op dezelfde prys of daar omtrent blyven.

Maar de quantiteyt van Goederen, die

duuren konnen, als Metaalen, en Materiaalen, die tot den Scheepsbouw nodig zyn, is zomtyds grooter, dan de vraag na dezelve, en daarom ſlaan die in prys af.

De quantiteyt van 't zilver in ſpecien, of baaren, is door den grooten invoer in Europa zodanig toegenomen, dat men meerder heeft dan men gebruikt, of uitvoerd. Ik moet toeſtaan, dat de vraag na het zelve ook groot genoeg is, maar niet na proportie van deszelfs quantiteyt. Want, eerſtelyk kan men met dezelfde quantiteyt Geld, niet dezelfde quantiteyt Koopmanſchappen als voor dezen koopen.

Ten tweeden, deed het Geld voor dezen 10 per cent intreſt, daar men het tegenwoordig voor 6, en in Holland voor 3 of 4 per cent bekomen kan.

Zoo lang als een Prins het Geld in zyn natuurlyke waarde houd, zal een Ons vyf ſchellingen en 2 pencen, en een kroon 60 pencen waardig zyn; 't welk maakt, dat alle veranderingen in de waarde aan het Volk onbegrypelyk voorkomen.

Indien een Maat Garſt dit Jaar voor twee kroonen en het volgende voor drie verkogt word; zoo ontſtaat dit verſchil van prys alleen uit de verandering van de quan-

quantiteyt, of de vraag na Garſt of Geld; want de vraag na Geld, kan alzoo wel als die na Garſt dit onderſcheid van prys veroorzaaken.

Indien honderd ſchaapen in 't voorledene Jaar, voor honderd kroonen verkogt zyn, en iemand in het tegenwoordige, het zelfde getal ſchaapen koopen wilde; hoewel de quantiteyt der ſchaapen, en de vraag daar na dezelfde dan, in 't voorledene Jaar is: zoo zullen dezelven egter, indien het Geld in quantiteyt is aangegroeid, en de vraag daar na niet na proportie vermeerderd, meerder Geld dan in 't voorgaande Jaar waardig zyn, om dat het Geld beter koop is. Indien de quantiteyt van 't Geld, en de vraag na het zelve in dezelfde ſtaat dan te vooren is, en de ſchaapen in minder getal te bekomen zyn, en ſterker gezogt worden; zullen honderd ſchaapen meerder Geld moeten gelden, en by gevolg duurder zyn.

Aldus is het Geld, al ſchoon de Souverein nooit geen verandering in de Munt maakt, egter als zilver aan veranderingen, ten opzigte van deszelfs waarde onderworpen; na maate, dat het in quantiteyt vermeerderd, of verminderd, of veel of wynig gezogt word: En de Ontfanger is in een dubbelde onzekerheit, of hy met

het Geld, 't welk hy ontfangd, of bedingd, wel dezelfde goederen als hy die nodig heeft zal konnen koopen, die hy verkogt heeft, of anderen die van dezelfde waardy zyn; uit oorzaak van het verſchil, 't welk ondertuſſchen in de waarde van 't Geld, of de Goederen die hy koopen wil, kan voorvallen; en dit onderſcheit zal 'er altoos zyn, al was het ſchoon, dat het Geld en de Goederen altyd een vaſte hoedanigheit hadden.

Men zoude ook deze verandering van prys in de Koopmanſchappen veel konnen voorkomen, die gelyk ik reets gezegd heb, door derzelver grootere of kleindere quantiteyt, of meerdere of mindere vraag ontſtond, indien men die in pakhuizen bewaarde; maar de verandeting, die zyn oorſprong heeft van de overvloed, of ſchaarsheit van Geld, kan niet wel voorgekomen worden, zoo lang als de ſpecien in zilver gemunt worden.

Dat het Geld tegenwoordig minder waardig is, dan het over tien honderd Jaaren was, kan men oordeelen, uit de prys der Goederen, Landeryen, en de ſpecien zelfs.

Het blykt uit de Acten van den Raad van Edenburg, dat de Mud Koorn toen voor zes ſchellingen en agt pencen Schots Geld verkogt wierd. Door

Door een Arreſt, in 't Jaar 1520 gemaakt, wierd geordineerd, dat de roode en witte Wynen voor zes pencen Schots Geld, en de Aal tot 20 pencen de pot in de Herbergen zouden verkogt worden.

In 't Jaar 1526 wierden de Moolens aan de Stad behoorende, voor 400 Marken Schots Geld verpagt, tegenwoordig brengen die 13000 op, en de inkomende en de uitgaande regten tot Leith, beliepen Jaarlyks niet meer dan 115 Marken.

In 't Jaar 1532 wierd geordineerd, dat de Laſt Mout tot twee en dertig ſchellingen zoude verkogt worden.

In 't Jaar 1551 wierd afgekondigd, dat de beſte volwaſſene ſchaapen niet hooger dan voor twaalf, de tweede zoort voor tien, en de derde, of de ſlegſte voor agt pencen zouden verkogt worden.

In 't Jaar 1553 mogt de Laſt Mout niet meer dan 26 ſchellingen gelden, en het brood op 't Land 40 oncen weegende, en in de Stad 36 oncen zwaar, wierd voor 4 pencen Schots Geld verkogt.

In 't Jaar 1555 moeſten de Bakkers uit ieder zak Koorn honderd en veertig brooden leveren, ieder 16 Oncen weegende.

Door een Acte van de vyfde zitting van 't Parlement onder de Koninginne Maria in 't Jaar 1551, wierd geordineerd, dat

 de

de Wynen, die op de Ooſt en Noord Kuſten ingevoerd wierden, niet duurder zouden mogen verkogt worden, dan het vat Bourdeauxſche Wyn, voor 20, en het vat Rochelſe Wyn voor 16 ponden Schots Geld, en de pint Rochelſe Wyn voor agt pencen; en men mogt op de Weſt-kuſt voor het vat Bourdeauxſche Wyn niet meer dan 16, voor het vat Rochelſe Wyn 12 of 13 ponden, voor een pint Bourdeauxſche Wyn agt, en voor een pint Rochelſe Wyn zes pencen, Schots Geld neemen.

Hier uit blykt, dat men tegenwoordig voor honderd ponden, het geen niet koopen kan, 't welk men voor twee honderd Jaaren voor vyf ponden bekomen kon; en egter waren de Goederen, toen in geen grooter overvloed, nog van minder waardy dan tegenwoordig: In tegendeel, mag men wel gelooven, dat gelyk deze Actens gemaakt wierden, om de pryzen der Goederen te reguleren, dat zy in minder quantiteyt dan tegenwoordig waren, en zelfs zoo ſchaars, dat men met dezelven niet ieder een voorzien kon. Maar het Geld zedert meerder in quantiteyt, als het gezogt is geworden, aangegroeid, en door den Souverein veranderd zynde, is in deszelfs waarde verminderd; en honderd ponden tegenwoordig, zyn zoo veel

niet

niet waardig, dan vyf ponden voor dezen waren.

Zedert die tyd zyn de Landeryen ook grootelyks verbeterd, en het blykt uit de oude Regifters, en volgens een wiskonftige rekening, dat een Akker Lands, die voor twee honderd Jaaren niet meer dan een Maat Koorn betaalde, tegenwoordig twee moet geven.

Het Geld deed toen tien ten honderd intreft, en gelyk als 384 Mergen Lands, niet meer dan ieder morgen een maat Koorn opbragten, zoo waren zy ook niet meer dan honderd ponden waardig; want de intreft van deze zom tien per cent zynde, zoo leverden de 384 Mergen Lands, ook niet meerder waaren uit, dan men voor tien ponden verkoopen kon. Maar gelyk de Landeryen, om verfcheide redenen veel beter dan het Geld te waardeeren zyn, zoo mag men onderftellen, dat die 340 Mergens zedert tot honderd en veertig ponden gerezen zyn.

Het is derhalven dan een noodzakelyk gevolg, dat het Geld zedert die tyd zodanig fterk vernieuwd zynde, en hooger benaamingen ontfangen hebbende, tegenwoordig van minder waardy is, dan het voor dezen was. De intreft is ook veel lager, men geefd een veel grooter zom

voor dezelfde quantiteyt van Koopmanschappen, en de Landeryen worden ook niet meer tot zodanige laage prys dan in oude tyden verkogt.

Zodanig Land, waar van de Mergen twee maaten geefd, de Victalie 8 ponden 6 schell. en 6 pencen opbrengd, zoude, als het Geld 6 *per cent* doed, in een twintig jaarige koop wel 8000 ponden waardig zyn. Volgens deze rekening is het geld, alleen het twintigste gedeelte van goederen, en het zeven en vyftigste van Landeryen waardig, 't welk het voor twee honderd Jaaren was. Een gedeelte van dit onderscheid, moet men toeschryven aan de verbetering der Landeryen, die men gedaan heeft, waar door zy in waarde vermeerderd zyn, niettegenstaande de quantiteyt dezelfde is; en het overige aan het Geld, 't welk meerder in quantiteyt, dan het gezogt is geworden, aangegroeid zynde, in waardy en gebruik grootelyks verminderd is: als ook door dien het in deszelfs benaaming is veranderd geworden.

Daar was dan een grooter quantiteyt van zilver in het zelfde getal van pencen, dan 'er tegenwoordig is: zoo als uit verscheide Actens van 't Parlement blykt, die ter dier tyd gemaakt zyn.

In

In 't Jaar 1475 in de agtste zitting van 't Parlement, van den Koning Jacobus de Derde, wierd geordineerd, dat de Ons zilver voor twaalf Schotsche schellingen zoude verkogt worden, en twaalf vier stuivers stukken wierden van ieder Ons gemaakt.

Op den 3 November in 't Jaar 1554 wierd door een Acte van het Stadhuis van Edenburg geordineerd, dat een Ons zilver tot 18 schellingen en 8 pencen Schots geld zoude verkogt worden, maar beide deze Actens maaken geen gewag, van de fynte, die dit zilver gehad heeft. Onderfteld eens, dat het zelfde getal van pencen, de waarde van twee of viermaal zoo veel zilver in zig gehad heeft, dan zy tegenwoordig hebben: zoo heeft het zilver alleen een tiende of een vyfde van de waardy verlooren, die het tegen de Goederen had, en een agtentwintigste of een veertiende gedeelte van deszelfs waardy tegen de Landeryen. Maar tegenwoordig is het Geld tot een twintigste gedeelte gevallen, en de waarde die het tegen de goederen heeft, en een zeven en vyftigste gedeelte in de waarde, die het tegen de Landeryen had.

De manier van Geld te leenen in Vrankryk, en zoo als ik onderstel in andere

Roomſche Katholyke Landen is by wyze van een onophoudelyke intreſt. De ſchuldenaar kan zig van zyn ſchuld ontſlaan, en de ſchuldeiſcher kan daar over diſponeren, en die overdraagen, aan wien hy goed vind, maar hy heeft geen regt, om de betaaling van de hoofdzom te eiſchen. En zoo lang als de ſchuldeiſcher regt heeft, om de geleende zom op te eiſchen, word het volgens hunne Wetten voor woekeren gerekend, van eenige intreſt te neemen, niettegenſtaande 'er verſcheide Jaaren na den termyn van de betaaling verloopen zyn. Onderſteld eens, dat het op dezelfde wyze voor 200 Jaaren in Schotland gelegen geweeſt is, en dat AB 280 ponden ryk, die zom aan CD geleend heeft, om een Landgoed van 768 Mergen te koopen, welk Land aan hem alle onkoſten afgetrokken zynde 768 zakken met Graanen jaarlyks uitleverd. AB te ſterven komende, geloofd, dat hy aan zyn zoo veel nalaat, waar van hy eerlyk kan leven, want 28 ponden, die den intreſt van 280 uitmaaken, zyn net zoo veel waardig als 768 zakken met Graanen, maar de intreſt tot vier of vyf per cent komende te verminderen, en 't geld in deszelfs benaaming verhoogd wordende, en ten laatſten de vermeerdering der ſpecien

cien veroorzaakende, dat die in prys minder waardig worden, zoo zullen de 28 ponden, die hem voor den intreſt van de 280 ponden betaald worden, niet meer dan het zeven en vyftigſte gedeelte van de inkomſt van CD waardig zyn, als men onderſteld, dat de Landeryen verbeterd, en de goederen in prys zyn opgeſlaagen.

Men heeft aangeteckend, dat in Vrankryk omtrent twee honderd Jaaren geleden, een en het zelfde Land in de tyd van 30 Jaaren tweemaal zoo veel geld gegolden heeft, dan het voor dezen is waardig geweeſt; zoo dat het Land, 't welk in 't Jaar 1500 honderd ponden waardig was, in 't Jaar 1530 twee honderd, in 't Jaar 1560 vier honderd ponden, en zoo voorts is waardig geworden, tot dat het zelve gedurende deze laatſte vyftig of zeſtig Jaaren omtrent op een en dezelfde prys gebleven is.

In Engeland word tegenwoordig twintig maal zoo veel geld voor Goederen betaald, dan voor twee honderd Jaaren. Men is van gevoelen, dat de Goederen zodanig hoog gerezen zyn, maar men bedriegd zig, want de Koopmanſchappen hebben hunne prys wel behouden, maar het geld heeft veel van deszelfs eerſte waardy verlooren.

Na

Na maate dat de vraag na goederen grooter is geworden, zyn zy ook in quantiteyt gelyk, of daar omtrent vermeerderd, en hebben derhalven dezelfde waardy, die zy voor twee honderd jaaren hadden. Wat de Landeryen aangaat, die zyn veel meerder dan ter dier tyd waardig; men heeft die bebouwd, en dezelve brengen meer vrugten dan voor dezen voort; ook zyn die williger, niettegenſtaande de quantiteyt dezelfde is. Maar zilver en geld zyn veel minder waardig, om dat het in quantiteyt boven den eiſch vermeerderd is.

Goederen zullen altoos dezelfde proportie met hunne eiſch houden, zoo als die tegenwoordig zyn, of daar in wynig verſchillen, want de aanwas der meeſte Goederen hangd af, na dat zy gezogt worden. By voorbeeld: Indien de quantiteyt van Haver grooter is, dan 'er gevraagd word, of als men tot aanvulling van de Magazynen nodig heeft, zoo is het geen dat overblyfd niemendal waardig, en men zal in het toekomende zoo veel niet meer zaejen, en het Land tot iets anders gebruiken: Maar indien in de volgende Jaaren meerder geeiſcht word, dan 'er in voorraad is; zoude men aan den eiſch moeten voldoen uit de Magazynen, die

in

in voorgaande Jaaren opgeregt zyn; en indien de Magazynen al niet groot genoeg mogten zyn, om dien eisch te beantwoorden, kan egter niet wel onderſteld worden, dat een zodanigen ſchaarsheit boven den tyd van een of twee Jaaren zal duuren.

Landeryen zullen altoos in prys op ſlaan, om dat zy altyd bekwaam zyn, om te konnen verbeterd worden, en terwyl zy nooit in quantiteyt veranderen, kan de vraag na dezelven vermeerderen.

Wat het zilver, het zy dat het gemunt of ongemunt is, aangaat, het zelve zal na maate dat het meerder komt te vermeerderen, dan het gezogt word, meer en meer in prys verminderen; en het is te verwonderen, dat niettegenſtaande een iegelyk weet, dat men tegenwoordig voor dezelfde quantiteyt Geld, niet dezelfde quantiteyt Goederen dan voor twee honderd jaaren koopen kan, egter nog zeer veelen gevonden worden, die niet willen bekennen, dat het Geld tegenwoordig tot minder prys is, daar zulks klaar blykt; als men vergelykt welke quantiteyt Goederen, men voor twee honderd jaaren voor een gewigt fyn zilver gekogt heeft, en hoe veel men daar voor tegenwoordig koo-

koopen kan. Indien een Oxhoofd Wyn in Vrankryk zoo veel waardig is als veertig zakken Haver, zullen die veertig zakken Haver nooit meerder of minder Wyn waardig worden, zoo lang als de hoedanigheit, de quantiteyt, en de eisch van het een en 't ander zullen gelyk zyn. Maar de geringste verandering in de eisch, derzelver hoedanigheit, en quantiteyt, zal de waarde van een mindere quantiteyt van het eene, met die van een grootere quantiteyt van het andere gelyk maaken. Insgelyks zal een Oxhoofd Fransche Wyn, 't welk veertig Kroonen geld, zoo lang op die prys blyven, tot dat 'er in de quantiteyt, hoedanigheit, en de trek van Wyn, of Geld verandering komt.

Het is ligt te begrypen, waarom het zilver meerder in quantiteyt is aangegroeid, dan het gevraagd is. De Spanjaards brengen in Europa daar van zoo veel, als zy uit hunne Mynen konnen bekomen, want het is altyd van waarde, hoewel niet even hoog, en hoewel zy het niet in Engeland voeren, zoo is het egter daar laag van prys, na maate, dat de quantiteyt daar van in het overige van Europa groot is.

Men zoude my konnen tegenwerpen, dat de vraag na het zilver tegenwoordig groo-

grooter dan de quantiteyt is. Doch ik antwoorde, dat al schoon dit waar was, den eisch egter na proportie van de quantiteyt niet vermeerderd is. Voor twee honderd jaaren deed het Geld of zilver tien per cent intrest, en tegenwoordig niet meer dan vier, vyf, of zes per cent. Indien de eisch zoo veel als de quantiteyt had toegenomen, zoude het Geld tegenwoordig zoo wel als toen 10 per cent geven, en men zoude ook voor het zelfde Geld, dezelfde quantiteyt van Goederen konnen koopen. Indien AB 1000 ponden heeft, die hy presenteerd tegens 10 per cent intrest uit te zetten, mits dat hem drie of vier duizend Mergen Lands tot verzekering van de zom als onderpand gegeven worden, zoo als zulks over twee honderd jaaren in gebruik was, zoude hy niettegenstaande de intrest van 't Geld, niet door de Wet gereguleerd is, niemand vinden, die het op deze voorwaarden zoude willen nemen; uit oorzaak, dat het zilver meerder in quantiteyt dan vraag vermeerderd, en in benaaming veranderd zynde, Geld minder waardig is geworden, en ook op voordeeliger Voorwaarden te bekomen. Indien de eisch in dezelfde proportie, met de quantiteyt had aangegroeid, en 't Geld niet was verhoogd, zou-

zoude tegenwoordig dezelfde intreſt als toen gegeven worden, en A B zoude gelegentheit hebben, om zyn Geld op zodanige conditien als hy begeerde uit te leenen.

Indien men voor twee honderd jaaren 2000 ponden in zilverwerk beſteed had, zoude men denken niet meer dan het Fatſoen en den intreſt verlooren te hebben. Maar indien men daar voor Landeryen gekogt had, zoude de renten alleen de geheele waardy van 't Zilverwerk overtreffen.

Hoewel het Geld of zilver zoo veel van de waarde die het gehad heeft, verlooren heeft, word het egter voor de helft of twee derden in de hoedanigheit van een Metaal hooger uitgegeven, dan het waardig is, indien men het gebruik daar van als Geld ter zyden ſteld.

Onderſteld eens, dat Zilver niet meer als Geld in Europa gebruikt wierd, zoo zoude de quantiteyt van het zelve egter even groot zyn, en de vraag daar na zoo veel te minder, waar door het twee derden, en meer in de prys zoude daalen; want behalven dat het zoo veel te minder zoude gezogt worden, zoo is deszelfs gebruik, om daar van zilverwerk enz. te maaken, zoo noodzakelyk niet, als dat van Geld.

Goe-

Goederen, die in betaaling gegeven worden, behooren tot zodanige gebruiken bekwaam te zyn, voor welken die aangenomen worden.

Zilver wierd geruild, om dat het als een Metaal bekwaam geoordeel wierd, om te konnen gebruikt worden; en het wierd eerst als Geld gegeven, volgens de waarde, die het in de ruiling had. Het heeft zedert een Additioneele waarde ontfangen, die gediend heeft, om de vraag na het zelve grooter te maaken; welke waarde het Volk niet begrepen heeft, alzoo een grooter quantiteyt het zelve in prys heeft doen verminderen: Maar het heeft belet, dat het zoo laag niet is gevallen, als het anders zoude gedaan hebben, indien het niet als Geld gebruikt was, en dezelfde quantiteyt in Europa gevoerd geworden.

Het is onzeker, hoe lang het zilver de prys zal behouden, die het heeft, om dat het als Geld gebruikt word: Indien Engeland Geld van een andere stof maakte, zoude het zilver geen tiende deel in prys verminderen, om dat het in andere Landen als Geld gebruikt word; maar behalven dat 'er alle jaaren van dit Metaal meerder in Europa komt, als 'er gevraagd word, zoude het ook minder gezogt

worden, en misschien op een buiten gewoone wyze tot 10 per cent vallen. En indien de nieuwe Munt van Engeland dan niet boven deszelfs gebruik vermenigvuldigde, zoude die zyn prys behouden, en 10 per cent meerder waardig zyn, dan tegenwoordig de zom zilver Geld, in welkers plaats het zoude gemunt worden.

Indien Engeland Geld van andere stof dede slaan, zoude het aan andere Volkeren geoorlofd zyn, om het zelfde te doen. En indien Holland alleen het zilvere Geld behield, zoude men mogen onderstellen, dat de prys van 't zilver, onmiddelyk op 50 per cent zoude daalen. Men zoude het zelve dan niet meer met zoo veel graagte zoeken, en honderd ponden Hollands Geld, na Engeland het zy in specien of door Wisselbrieven overgemaakt, zouden aldaar niet meer dan 50 ponden van het nieuwe Geld waardig zyn; en als 'er nog meer zilver in Europa kwam, zoude het tot nog laager prys loopen, ter oorzaak van deszelfs grootere quantiteyt.

Men zoude my konnen tegenwerpen, dat zedert eenige jaaren in Schotland de quantiteyt der Koopmanschappen, met het vertier van dezelven geproportioneerd geweest is, en het Geld schaarser, en de vraag na het zelve, dezelfde, of grooter. Der-

Derhalven dan, indien de Goederen of het Geld in prys ryſen, of daalen; volgens hunne quantiteyt, of na dat zy gezogt worden, zoo zal Geld door deszelfs groote ſchaarsheit meerder waardig, en gelyk met een grooter quantiteyt van goederen zyn; hoewel de goederen wynig in prys verſchillen, van 't geen zy gegolden hebben, toen het Geld nog in een grooter quantiteyt was.

Hier op word geantwoord, dat de waarde der Goederen of het Geld verſchild, als de quantiteyt derzelven, of de vraag daar na in Europa veranderd, maar niet als zulks in het een of ander bezonder Land alleen geſchied. Goederen zyn in Schotland omtrent of zoo veel waardig dan in Engeland; om dat de quantiteyt van d'eenen en de anderen dezelfde is, na proportie, dat zy gezogt worden. Het Geld van Schotland met deszelfs Inwoonders tegen dat van Engeland vergeleken, is niet meerder dan een veertigſte gedeelte van 't geen zy hebben, nog niet meer dan een tiende gedeelte, als men van de proportie van de vraag na Goederen ſpreekt.

Indien Schotland onbekwaam was, om eenige Koophandel met andere Volkeren te dryven, zoude men in den ſtaat, in welke het zelve zig tegenwoordig bevind,

met Geld tienmaal zoo veel Goederen en meer dan in Engeland konnen koopen. Maar terwyl dat Schotland met andere Landen Koophandel dryfd, zoo zullen, al was het schoon, dat het Geld veel schaarser dan tegenwoordig, of in veel grooter meenigte dan in Engeland was; jaa al was 'er niet meer dan tien duizend ponden of een Millioen, de prysen der Goederen niet boven 30 per cent verschillen, met het gene zy buitenlands gelden, uit oorzaak, dat dit onderscheid maakt, dat de Goederen uit of ingevoerd worden. Doch indien men den uit of invoer van d'eene of andere Goederen komt te verbieden, zal dit onderscheid nog veel grooter zyn.

De Autheur van het Tractaat *Brittannia Languens*, of het Kwynend Brittanjen, en meer anderen, die over het Geld en den Koophandel geschreven hebben, zyn van gevoelen, dat de Goederen in alle Landen in prys daalen, na maate, dat het Geld in dezelven schaarser word. Zy gelooven, dat byaldien in Engeland in 't geheel niet meer dan 500 ponden Sterlings waren, de jaarlyksche inkomsten van dat Koningryk ook niet meer dan die zom zouden beloopen, en dat men een Os voor een penning zouden konnen koopen.

pen. Maar zy bedriegen zig in hunne meening; om dat de Offen na andere Landen uitgevoerd konnende worden, omtrent zoo veel in Engeland als in Holland zullen gelden: Indien men onderſteld, dat het Geld in Holland, en andere plaatzen al zoo ſchaars dan in Engeland was, ſtaa ik toe, dat men dan voor een Os niet meer dan een penning zoude konnen maaken, maar die penning zoude dan zoo veel waardig zyn, als vyf ponden Sterlings tegenwoordig bennen, om dat men in Engeland en andere plaatzen, daar voor dezelfde quantiteyt Goederen zoude konnen koopen, voor welken men tegenwoordig vyf ponden geven moet.

Het zelfde antwoord mag ook gegeven worden, aan zodanigen, die meenen, dat het verhoogen van buitenlandſche ſpecien in een bezonder Land, van die uitwerking zoude zyn, dat dezelfde quantiteyt van Goederen tienmaal zoo veel als voor dezen zoude gelden.

Indien het Courante Geld, en Crediet in Engeland 15 Millioenen beloopen, en het Geld in Schotland eens tot anderhalf Millioen aangroeide, en de eiſch van Goederen in proportie, met die van Engeland overeenkwam; zoude die vermeerdering van 't Geld in Schotland, niet

veroorzaaken, dat het zelve daar minder waardig wierd, dan het tegenwoordig in Engeland is? De Goederen in Schotland zouden voor dezelfde prys als in Engeland verkogt worden; het gewas van 't Land zoude misschien tien of twintig per cent duurder zyn, om het tot een gelyke prys te brengen met die, waar voor het in Engeland verkogt word, maar allerhande zoorten van Manufacturen zouden, om dat zy dan in grooter overvloed te bekomen zyn, veel beeter koop worden: Ook zouden alle Goederen, die men invoerde minder prys gelden, uit oorzaak, dat de Kooplieden het Geld gemakkelyker te leen konnende bekomen, voor meerder waardy zouden ontbieden, en Mannen van Staat zig ook zouden bekwaam maaken, om Koophandel te dryven, en de Goederen met kleinder winst te verkoopen.

Ook zouden de Landeryen in Schotland niet hooger dan in Engeland ryzen, om dat de kooper zyn vrye keur heeft, om te koopen, daar het hem behaagd, en men mag wel onderstellen, dat in Landen, daar men zyn penningen zeker besteden kan, de Landeryen tweemaalen meer dan in anderen waardig zyn.

Indien het Geld in een bezonder Land komt

komt aan te groejen boven de proportie, die het met andere Landen in Europa heeft; zal het in prys daalen, of om my in myne gewoone taal uit te drukken, de Goederen doen ryzen: Maar gelyk als het Geld dan in prys zoude ſlappen; zoo zoude zulks egter tot groot voordeel van dat Land ſtrekken, niettegenſtaande het Geld daar door minder waardig geworden is, en een zodanig Land zoude alleen het voordeel van de overvloed van 't Geld hebben, en wat aanbelangd de vermindering van deszelfs waarde, daar by niet meer verliezen, dan na proportie, als het overige van Europa doed. Wanneer de Spanjaarden zilver in ſpecie, of in baaren in Europa brengen; winnen zy daar mede, hoewel zy de prys van 't zilver verminderen; uit oorzaak, dat zy het geheele voordeel van de groote quantiteyt van 't zilver hebben; en by de vermindering van de prys van 't zelve niet meer dan andere Volkeren verliezen.

Behalven het geen reets gezegd is, zal ik het volgende tragten te bewyzen.

Eerſtelyk, dat het zilver Geld onzeker in deszelfs waardy is, om dat het onderworpen is, van in alooi en benaaming door den Souverein veranderd te worden; want een kroon heeft nu geen meerder

 zilver

zilver in zig, dan een halve of 15 pencen voor honderd en vyftig, of twee honderd jaaren hadden.

Ten tweeden, dat het zilver, een metaal zynde, tegenwoordig het tiende gedeelte, niet waardig is, 't welk het voor dezen was. Een welgegoed man, die duizend ponden in Geld had, was in die tyd ryker, dan iemand, die tegenwoordig tien duizend ponden in Landeryen bezit; maar zoo als de zaaken tegenwoordig gefchaapen ftaan, is de laatfte wel vyftig maalen ryker dan de eerfte.

Ten derden, dat het niettegenftaande deze vermindering, om dat het als Geld gebruikt word, egter nog een veel hooger prys behoud, dan het als een metaal waardig is; doch dat het wel haaft niet meerder als het in deszelfs Natuur waardig was, gelden zoude, indien Geld fpecien van eenige andere ftoffen ingevoerd wierden.

Nademaal,dan in de tegenwoordige toeftand van zaaken in Europa, Vrankryk, en Spanjen Meefters van de Mynen zyn, komt het my voor, dat de andere Volkeren, zig als onder een zoort van verpligting bevinden, om fpecien van een andere ftof dan die van zilver in te voeren; en d'eenigfte reeden, die men geven kan,

waar-

waarom zulks tot nu toe niet is geschied, is, dat men de Natuur van 't Geld niet regt verstaan heeft. Want waarom zoude men anders zodanigen langen tyd agtervolgd hebben, met zilver van de Spanjaarden voor een veel hooger prys, dan het in der daad als Metaal waardig is te koopen, daar een ieder Prins wel stof heeft, om specien te maaken, die veel beter het oogmerk van de Munt, dan die van zilver zullen beantwoorden.

De geen, die zilver Geld ontfangd, heeft wynig reden om te hoopen, dat het in waardy zal grooter worden; want men niet onderstellen kan, dat het tot eenige andere gebruiken zal aangelegd worden, dan tot welken het tegenwoordig diend; waar door de vraag na het zelve zoude konnen aangroejen: of dat het in grooter quantiteyt zal uitgevoerd of vertierd, dan van jaar tot jaar ingevoerd worden.

En hoewel het in 't een of ander Land schaars zoude mogen zyn, zullen egter de geenen, die veelen zilvere specien bezitten, daar by niet veel winnen, zoo als reets is aangetoond: Want byaldien deze schaarsheit niet algemeen is, in alle Landen, met welken dat Volk Koophan-

 del

del dryfd, moet men zig niet inbeelden, dat het Geld veel hooger aldaar dan in andere Landen zal gewaardeerd worden.

Maar, men zal my mogelyk tegenwerpen, de Mynen in de West-Indien konnen uitgeput worden; doch ik antwoord hier op, dat het intrest der Spanjaarden mede brengd, om diergelyke gerugten uitteſtroojen, om dat dit een middel is, om de prys van hun zilver ſtaande te houden. Maar indien dit de waarheit was, waarom heeft Vrankryk 't welk door het Tractaat van verdeeling, een zodanige Provintie van de Monarchie van Spanjen als het begeerde, heeft konnen bekomen, dan den Oorlog hernieuwd? En voor het overige behoord de onderſtelling, dat de Mynen konnen uitgeput worden, ons aanleiding te geven, om op het maaken van eenige andere Geld ſpecien te denken.

VI. HOOFDSTUK.

Onderzoek van het Ontwerp door Doctor H. C. aan 't Parlement gepresenteerd.

MYn voornemen is nooit geweest; om iets aangaande de voorstelling van den Doctor H. C. te zeggen, alzoo die zaak aan Commissarissen is overgegeven, om dezelve te onderzoeken, en daar van verslag te doen. Maar alzoo 'er veelen gevonden worden, die van gevoelen zyn, dat het onmogelyk is, om het Ontwerp van den Doctor ter uitvoering te stellen, en met een vooroordeel ingenoomen, tegens het geen ik nu zal voorstellen, ter oorzaake, dat zy denken, dat myn ontwerp en het zyne van een en dezelfde inhoud, doch van een andere opschik zyn: heb ik nodig geoordeeld, om een kort berigt van zyn ontwerp te geven, en den Lezer aan te toonen, waar in ik eigentlyk met hem niet over een kom.

Volgens zyn ontwerp zoude men *Noten*, of briefjes op het Land uitgeven, die jaarlyks tot 2¼ per cent, en dat voor den tyd van 45 Jaaren zouden ingetrokken wor-

worden; en deze Briefjes, zouden op dezelfde wyze als gemunt Geld in de betaaling gangbaar zyn, dat is te zeggen ingevolge de waardy, die men op dezelve zoude vast stellen.

Indien briefjes, op die manier uitgegeven, in waarde gelyk met het zilver Geld waren; dan zoude een iegelyk, die in Schotland vaste Goederen bezit gaarn deel neemen in dit groot en zeker voordeel: en ik kan niet zien, hoe het mogelyk zyn kan, om aan een iegelyk van zodanige menschen daar in deel te geven.

Maar ondersteld eens, dat het mogelyk was, zoo zoude 'er weder een ander hinderpaal in de weg komen, want indien A B een Landgoed kogt, en daar voor vyf en veertig maalen zoo veel gaf, als het jaarlyks opbrengd, zoo zoude de verkooper C D daar voor zoo veel niet trekken, dan of hy zyn jaarlyks inkomen maar voor twintigmaal zoo veel, doch in zilver specien te betaalen verkogt had.

Geen Anticipatie, is gelyk met het geen dat alreets is. Een jaarlyksche Rente nu, is een vyftienjaarige Rente over vyftig Jaaren waardig, uit oorzaak, dat het Geld op intrest uitgezet, in die tyd zoo veel zal opbrengen; en welke middelen het Parlement ook zoude mogen in

't werk

't werk ſtellen, om deze briefjes te doen circuleren, zoude egter niemand die willen hebben, jaa het zoude het zelfde zyn, dan of de Regering ſtukken Gouds wilde ſlaan, die het zelfde gewigt en alooi als een Guinée hadden, en die voor vyf ponden Sterlings doen gangbaar zyn.

Men heeft in dit ontwerp voorgeſteld, dat deze briefjes binnen een zeker getal van Jaaren zouden moeten betaald worden, en dat zonder meerder intreſt dan van een half per cent; 't welk alleen zoude gebruikt worden, om de onkoſten van het Komtoir te betaalen.

Daar zouden dan wel veelen uitleenders, maar wynigen opneemers gevonden worden, uitgezonderd die van de Landbank: Want op deze wyze, als iemand die Landgoederen bezit van een ander die ſpecien heeft, geld opneemd; zoo zal hy zyn Crediteur betaalen, en nog briefjes hebben, om uit te leenen.

De Man, die Geld heeft, zal insgelyks briefjes hebben, om die uit te leenen, doch niemand konnen vinden, die dezelven hebben wil; of zoo 'er al iemand gevonden wierd, die dezelven begeerde, zal hy zodanige briefjes tot een zeer laage prys konnen bekomen; onderſteld eens tot twee per cent, zoo blykt het egter

ter klaar, dat zy dan veel minder dan het zilver zullen waardig zyn.

Al het geen dat men voorfteld, om als Geld gangbaar te zyn, en voor een minder intreft dan zilver Geld gegeven word, zal ook minder waardig zyn.

Het is niet te denken, dat iemand zodanig dwaas zoude zyn, van zyn zilver Geld tot 2 per cent te leenen, als hy 6 per cent in Engeland maaken kan.

Derhalven brengen honderd ponden in zilver Geld, dezelfde intreft op, als drie honderd ponden van deze nieuwe briefjes doen zouden; en honderd ponden in zilver, zouden gelyk met drie honderd ponden in briefjes zyn. Aldus een pond in fpecien, drie van defe briefjes waardig zynde, zullen de 6 ten honderd intreft van 't Geld, zoo veel als agtien ponden waardig, en by gevolg gelyk in waardy, met den intreft van negen honderd ponden van deze nieuwe briefjes zyn.

Onderfteld eens, dat zy uitgegeven wierden, om binnen den tyd van twintig jaaren tot vyf per cent, of binnen den tyd van tien Jaaren tot tien per cent, weder ingeloft te worden, zullen zy egter met het zilver niet van gelyke waardy zyn, maar het verfchil zal egter zodanig groot niet wezen, dan of zy voor den tyd van

vyf

vyf en veertig Jaaren waren uitgegeven.

Het voordeel, 't welk het Volk by de voorſtelling van den Doctor hebben zoude, beſtaat hier in; dat al ſchoon deze briefjes onder de waarde van het zilvere Geld vallen, en vyf honderd ponden in Muntbriefjes, niet meer dan honderd ponden in zilver Geld mogten komen waardig te worden, de Inwoonders van 't Koningryk door ieder Muntbriefje van vyf honderd ponden, egter het zelfde voordeel zouden hebben, dan of het zilver Geld met een Additie van honderd ponden was vermeerderd.

Na proportie, dat deze briefjes minder dan het Geld zullen waardig zyn, zal de Wiſſel met de buitenlanders tot ons nadeel ryzen. En indien de Koopmanſchappen hun prys niet behouden, dat is te zeggen, indien zy niet duurder voor deze nieuwe Munt verkogt worden, dan zy voor dezen na proportie voor de oude ſpecien deden, zullen wy op het uitvoeren van onze Koopmanſchappen verliezen. Want zy zullen tot zeer laage pryzen in vreemde Landen verkogt worden, terwyl dat wy de buitenlandſche Goederen zeer duur zullen moeten betaalen; zoo als ik bereits in het Hoofdſtuk over de Wiſſel zeer klaar heb aangetoond.

De

De geenen, die Landgoederen bezitten, zullen het geringfte voordeel by dit ontwerp niet hebben, ten ware dat zy fchulden hadden, die zy betaalen moeten; want al fchoon zy het zelfde voor vyftig in briefjes verkogten, voor 't welk zy voor dezen niet meer dan tien ponden in zilver Geld hadden konnen bekomen, zouden zy egter, terwyl zy voor die vyftig ponden, geen grooter quantiteyt van buitenlandfche of binnenlandfche Koopmanfchappen konnen koopen, niets daar by winnen.

De bezitter van Landgoederen, zoude als hy zyne renten in zilver Geld ontfangd, daar by nog meerder verliezen; want voor zoo veel als deze briefjes minder waardig dan het zilver zullen zyn, zoo veel minder zal hy ook dan te vooren ontfangen.

De geen, die fchuldig is, zal zyn fchuld met minder waardy betaalen, dan overeengekomen is, en de fchuldeifcher zal zoo veel verliezen, als de fchuldenaar daar by wind.

De Doctor H C. fchynd beledigd te zyn, dat ik my met deze zaak kom te bemoejen, want hy zegd, dat ik al het geen ik van deze ftof weet, van hem geleerd heb. Het is mogelyk dat twee Perzoonen

nen een en dezelfde zaak konnen uitvinden; maar volgens myn gering oordeel, verschild het geen, dit kan ik zal voorstellen zeer veel van zyne gedagten, en het is daar boven een ontwerp, 't welk ik verscheide Jaaren geleden, gemaakt heb, voor dat ik ooit een van zyne papieren gezien had; dit kan ik des noods zynde bewyzen, met geloofwaardige getuigen, aan welken ik toen myne voorstellingen vertoond heb, hebbende voor zoo ver ik bewust ben, niet de allergeringste zaak van den Doctor HC. ontleend. Landeryen zyn in der daad het Fondament, waar op hy zyne voorstelling grondvest, en het is ook op Landeryen, dat de myne steund. Indien ik om die reden iets nuttigs uit zyn ontwerp gestoolen heb, mag wel gezegd worden, dat de Bank van Schotland het zelfde gedaan heeft. Daar zyn Banken in Europa geweest, langen tyd voor dat de voorstelling van den Doctor het ligt gezien heeft; en daar zyn over dit onderwerp verscheide Boeken voor en tegen geschreven. Het Fondament, op 't welk ik bouw, is zoo lang bekend geweest, als 'er Geld op Landeryen gegeven, of zoo lang als een erffelyke verbintenis gelyk met een quantiteyt van Land geweest is. Of nu het

gebouw, 't welk hy of ik op die grond heb opgeregt, zeeker, voordeelig, en mogelyk is, om uitgevoerd te worden, daar van kan niemand beeter dan het Parlement oordeelen.

De voorſtelling van den Doctor HC. is om by Anticipatie de prys der Landeryen voor vyftig of honderd Jaaren te reguleren; en hy houd ſtaande, dat wanneer 100 ponden jaarlyks voor 10, 50, of 100 Jaaren betaald worden, dat zulks een zeeker onderpand voor 1000, 5000, of 10000 ponden in Briefjes is; en dat deze briefjes van dezelfde waardy dan het zilvere Geld zullen zyn.

Indien hy de Gemeente kan overtuigen, dat het mogelyk is om zyne voorſtelling ter uitvoering te ſtellen, zal hy aan dezelve een zeer groote dienſt doen, en aan de bezitters der Landeryen een zeeker voordeel toebrengen, zonder de menſchen die Geld hebben te verongelyken.

Ik heb reets reeden gegeven, waarom ik oordeel, dat zyn voorſtelling niet practicabel is, en dat niettegenſtaande 'er een Acte van 't Parlement gemaakt wierd, om 't Volk tot het aanneemen van deze briefjes met geweld te dwingen, dezelven egter veel onder de waarde van het zilver vallen zouden.

Maar

Maar onderſteld eens, dat zy in 't begin al van dezelfde waardy als het zilver waren, zoo is het by na onmogelyk, dat twee verſchillende Geld ſpecien, altoos gelyk in waarde blyven konnen.

Alle zaaken ontfangen haare waardy van derzelver gebruik, en die waardy rysd, of daald, na derzelver hoedanigheit, en quantiteyt, en na dat zy veel of wynig gezogt worden; want niettegenſtaande dat Goederen van verſcheide zoorten tegenwoordig even veel waardig zyn; zullen zy egter in het toekomende veranderen, indien 'er maar de minſte ongelyke verandering in hunne hoedanigheit, quantiteyt, en trek komt te ontſtaan.

En terwyl hy het aan den ſchuldenaar in zyn keur geefd, of hy in zilver Geld, of in briefjes wil betaalen; zoo bepaald hy de waarde der briefjes, tot de waarde van het zilver Geld; maar hy kan de waarde van het zilver Geld, niet tot de waarde van de briefjes bepaalen; zoo dat deze briefjes moeten daalen, als het zilver Geld valt, en nog veel laager in waardy worden: Want zilver kan wel boven de waardy van deze briefjes ryzen, maar deze briefjes niet boven de prys van het zilver.

Het geen ik voorſtellen zal, is, om de brief-

jes op goede verzekeringen van Landeryen te doen circuleren; en dat deze briefjes, of eerder ſpecien, niet alleen van gelyke waarde met het zilvere Geld zyn zullen, maar ook niet onderworpen, van zodanig in prys te verminderen, als de ſpecien van dat Metaal doen.

Van alle Koopmanſchappen, en alle Goederen, die de vereiſchte hoedanigheden tot Geld hebben, konnen ſpecien gemaakt worden, die volgens derzelver waardy gangbaar zyn. Vyf Oncen Goud zyn zoo veel als twintig ponden waardig, en derhalven konnen die vyf Oncen voor die zom gemunt worden. Een Mergen Lands, die jaarlyks vier kroonen opbrengd, word tegenwoordig voor veertig kroonen verkogt, en kan derhalven voor die zom gemunt worden, om dat die alle de nodige eigenſchappen heeft, om als Geld gebruikt te worden. Maar men kan die niet voor honderd kroonen waardeeren, alzoo min, als men voor vyf Oncen Goud vyftig ponden maaken kan. En niettegenſtaande de vyf Oncen Goud, de twintig ponden Sterlings in zilver Geld, en de Mergen Lands tegenwoordig even veel waardig zyn; zoo konnen die egter niet lang op die voet blyven; om dat, gelyk ik bereits heb aangetoond, de

ge-

geringſte ongelyke verandering, in de hoedanigheit, quantiteyt, of trek van een van allen veroorzaaken zal, dat dezelfde quantiteyt van het eene gelyk met een een grooter of minder quantiteyt van de anderen zyn zal. Landeryen, zyn Goederen, die na alle waarſchynelykheit het beſt hunne waarde zullen behouden; zy mogen in prys ryzen, maar zy konnen niet wel daalen; daar Goud en zilver aan menigvuldige toevallen onderworpen zyn, door welken derzelver waardy wel kan verminderen, maar zeer zelden vermeerderen.

VII. HOOFDSTUK.

De voorſtelling van den Autheur met zyne redenen.

OM het Volk met Geld te voorzien, word onderdanigſt voorgeſteld, dat veertig Commiſſariſſen door het Parlement mogen aangeſteld worden, die gehouden zullen zyn, om aan het zelve van hunne Adminiſtratie, en die van hunne Bedienden rekenſchap te geven; mits dat de Commiſſariſſen aan

zig de magt behouden, om de Subalterne Dienaars die zy nodig hebben, zelfs aan te ſtellen.

Dat de Commiſſariſſen magt zullen hebben, om Muntbriefjes te maaken, die men in betaalingen niet zal mogen wygeren te ontfangen.

Dat een Committée van 't Parlement zal benoemd worde, om de Adminiſtratie te onderzoeken, en dat niemand van de Commiſſariſſen een Lid van dat Committée zal konnen zyn.

Dat de Commiſſariſſen, en die van het Committée twee maalen in 't Jaar, te weeten op Pingſteren, en op den dag van *St. Marten* vergaderen zullen; en dat hunne bezondere byeenkomſten, tien dagen voor ieder termyn beginnen, en tien dagen na ieder termyn eindigen zullen.

Daar worden met eerbied aan het Parlement driederly middelen voorgedraagen, om deze briefjes uit te geven; en ik laat het aan het oordeel van deze doorlugtige en verſtandige Vergadering over, welk van allen het zekerſte, en het beſte is.

Eerſtelyk, om de Commiſſariſſen te authoriſeren tot het uitgeven van briefjes tegens een ordinaris intreſt, op zeker-

heden

die in Landeryen beſtaan, behoudens nogtans dat de ſchuld niet de helft, of op zyn hoogſt twee derde gedeeltens der waardy van deze Goederen te boven gaat.

Ten tweeden, om de volle waarde der Landgoederen te betaalen, dat is te zeggen, zoo als die gemenelyk verkogt worden, en aan de Commiſſariſſen toe te laaten, om van die Landeryen bezit te neemen, op voorwaarde nogtans, dat deze Goederen na het verloop van een zeker getal van Jaaren door de Eigenaars weder zullen konnen ingekogt worden.

Ten derden, om wanneer zodanige Landeryen verkogt worden, daar voor de volle prys te betaalen, die altoos in eigendom als vaſte koop te bezitten, en daar over ten allen tyden te konnen diſponeren.

Verders dat alle Perzoonen regt zullen hebben, om zodanige Contracten, of briefjes op diergelyke Goederen voor zig, na hun welgevallen te bekomen, mits dat zy daar voor de waarde aan de Commiſſariſſen betaalen.

Dat de Commiſſariſſen geen ander Geld, dan die briefjes ontfangen zullen.

Dat niemand, die bedongen heeft, om in zodanige briefjes zyne betaaling te ont-

fangen, zal mogen gedwongen worden tot het aannemen van zilvere, of andere ſpecien.

Dat de Commiſſariſſen geen magt zullen hebben, om op eens meer dan voor 50000 ponden van deze briefjes te maaken, en dat 'er niet meer zullen mogen gemaakt worden, zoo lang als 'er voor 25000 ponden nog in het Komtoir overig zyn.

Dat de Commiſſariſſen voor den tyd van anderhalf Jaar, tot een zekere zom bepaald zullen blyven, doch na verloop van die tyd magt hebben, om zodanige zommen, als 'er gevraagd worden, uit te geven, ten zy dezelven door de volgende Parlementen hier in verhinderd wierden.

Dat de geenen, die Geld van de Commiſſariſſen begeeren te hebben, aan de Officiers van dezelven zulks een Maand tyds voor den termyn zullen hebben bekend te maaken, en moeten opgeven, hoe veel zy nodig hebben, als ook de waardy en inkomſten der Landen, die zy daar voor willen verbinden: En de geenen, die hunne ſchulden aan de Commiſſariſſen willen betaalen, zullen gehouden zyn, om hen tien daagen voor den termyn daar van te verwittigen.

Men

Men zal op ieder termyn den ſtaat van de Commiſſie en de briefjes die gemunt zyn, het getal der ſchulden, benevens de laatſte Nnmero der uitgegevene briefjes bekend maaken.

Een iegelyk, die twee briefjes van een Numero, of van een hooger, dan de geenen, die publiek gemaakt zyn, zal weeten aan te wyzen, zal honderd ponden tot een vereering bekomen.

Men zal aan de Subalterne Dienaars de zom van twintig duizend ponden vertrouwen, om de briefjes te verwiſſelen, 't welk zy gehouden zullen zyn, gedurende het geheele Jaar te doen.

Het zal ook aan een ieder Lid van 't Parlement geoorlofd zyn, om den ſtaat der Commiſſie te onderzoeken.

Ook zullen de Commiſſariſſen geene briefjes mogen merken, Geld leenen, nog de de prys der Landeryen reguleren, dan op de termynen van Pingſteren, en *St. Marten*; en zal zulks niet mogen geſchieden, dan in de tegenwoordigheit van ten minſten twintig Commiſſariſſen, en een derde gedeelte van het Committée.

De inkomſten van deze Commiſſie, zullen behalven het geen noodzakelyk is, om de onkoſten te betaalen, en het geen het Parlement dezelve zal laaten behouden,

den, om de verliesen of schaade te betaalen, tot aanmoediging van den uitvoer der Koopmanschappen, en Manufacturen gebruikt worden.

Dit papiere Geld, zal ook nooit meer dan 10 per cent mogen gelden; op dat de geen, die bedingd in papier te betaalen, zeker weeten kan, hoe veel hy betaalen moet, in geval hy geen papiere Geld bekomen kan.

Het Parlement zal konnen ordineren, dat in de toekomende zitting van het zelve, of de daar aan volgende, voor alle andere zaaken de staat van de Commissie zal onderzogt worden; en indien dan bevonden word, dat dit ontwerp tot nadeel van de welstand van 't Land strekt, zal men niet meer van diergelyke briefjes uitgeven, maar de geenen, die reets uitgegeven zyn, weder intrekken.

Dat drie Maanden na den Datum van de Acte tot voordeel van deze nieuwe Commissie, het Schots en vreemd Geld op dezelfde prys als het Engelsch zal gesteld worden; de Engelsche kroon tot 60 *p.* en het ander Geld na proportie van de waarde, die het in zilver heeft, de 40 *p.* stukken tot 38 *p.* de nieuwe Mark tot 13⅓ *p.* de oude Mark; volgens zyn gewigt, de Dukatons

tons tot 68 *p.* de Daalders volgens hun gewigt; en de Guinées niet hooger dan tot 22 ſchellingen.

Dat na den tyd van vier Maanden geen Schots Geld (uitgezonderd het geen na de Acte zal gemunt worden) nog eenig buitenlandſche ſpecie, uitgezonderd het Engelſche Geld in betaalingen zal ontfangen worden, of voor Billioen verkogt, dan alleen in de Munt.

Voor al het Billioen, of buitenlandſche ſpecien, die men in de Munt zal brengen, zal de volle waarde in nieuw Geld betaald worden. De nieuwe Munt zal beſtaan in ſtukken van 12, 6 en 3 ſtuivers, die allen hun behoorlyk alooi en gewigt zullen moeten hebben; en de onkoſten van deze Munt zullen betaald worden, uit een Fonds, 't welk men ten dien einde zal uitvinden.

Drie Maanden na den tyd van de Acte, zullen de ſtukken van 12 ſtuivers, voor 13 ſtuivers, en het ander Geld na proportie gangbaar zyn.

Het voorgeſtelde papiere Geld, zal in waarde gelyk met het zilver zyn, om dat het tot onderpand een ſtuk Lands zal hebben, 't welk zoo veel waardig zal zyn, als de zom van 't zilver Geld bedraagd, die daar voor geteld is. En indien het al

mog

mogt gebeuren, dat 'er eenige schaade kwam voor te vallen; zal het vierde gedeelte der inkomsten van de Commissarissen na alle waarschynelykheit meer dan genoeg zyn, om die te konnen betaalen.

Dit papiere Geld zal ook niet onderworpen zyn, om zoo veel in waardy te verminderen, als zilver Geld verminderd is, of moogelyk nog verminderen zal. Goederen, of Geld, verminderen in waarde, als zy in quantiteyt vermeerderen, of minder dan voor dezen gezogt worden. Maar de Commissarissen, zodanige zommen, als 'er gevraagd worden uitgevende, en weder de geenen ontfangende, die afgelost worden, zal dit papiere Geld deszelfs waarde behouden, en daar zal altyd zoo veel of meer Geld zyn, als men van noden heeft, om te gebruiken.

Indien een Contract inhoudende van papiere Geld, konde voldaan worden, met daar voor dezelfde quantiteyt van zilver Geld te geven, dan kan het papiere Geld niet boven de waarde van 't zilver ryzen, en zal met het zelve vallen, maar gelyk het papiere Geld van een geheele andere stof dan het zilvere is, zoo zal het ook niet aan diergelyke veran-

de-

deringen dan het zilvere Geld onderworpen zyn.

Want alſchoon dat het Parlement aan het Volk zilver Geld kon geven, in zodanige groote quantiteyt, als het mogt nodig hebben, zoude het egter niet net konnen weeten, hoe groot de zom zoude moeten zyn, die 'er vereiſcht word, om dat de vraag op d'eene tyd grooter dan de andere is.

Indien de quantiteyt van 't Geld minder dan de vraag na het zelve is, worden de bezitters der Landgoederen verongeleken; om dat honderd ponden dan meerder waardig zynde, men voor dezelven een grooter quantiteyt Landgoederen koopen kan; doch byaldien de quantiteyt van 't Geld grooter dan de vraag na het zelve is, zal de bezitter van 't Geld nadeel lyden, om dat honderd ponden dan zoo veel niet waardig zynde, men voor dezelven, dezelfde quantiteyt Goederen als voor dezen niet zal konnen koopen.

Indien de Commiſſariſſen geen Geld uitgeven, als het gevraagd, en daar voor goede zekerheit aangebooden word, is het een zeer harde zaak voor de Perzoon, aan wien het geweigerd word, en ſchaade voor het Land; want wynigen, die Geld ter leen opneemen, laaten het ſtil leggen,

en

en als het gebruikt word, wind het Volk daar by, al was het zelfs, dat de geen die het aanlegd, schaade lyd.

Indien de Commissarissen de zommen niet weder willen aannemen, die zy uitgeleend hebben, als hen die aangebooden worden, verongelyken zy den Man, die hen betaalen wil, en hun Geld niet langer gebruiken kan; en de quantiteyt dan grooter als de eisch zynde, zal het zelve in waardy verminderen.

Volgens deze Regel, die ik voorgesteld heb, zal het Geld, als de quantiteyt van het zelve altoos gelyk met den eisch blyfd, desselfs waardy behouden, en men zal daar voor over vyftig Jaaren, dezelfde quantiteyt goederen als tegenwoordig konnen koopen; ten ware dat de Goederen in hunne waardy veranderden, door eenig onderscheid in derzelver quantiteyt, of na dat zy veel of wynig gezogt worden.

Onderfteld eens, dat een diergelyke Commissie voor twee honderd Jaaren was opgeregt, en dat men op de Landeryen, die voor veertienmaal zoo veel verkogt wierden, dan zy jaarlyks opbrengen, dit papiere Geld geschooten had, zoo zoude het geen men voor 8 schellingen en 4 pencen had uitgegeven, tegenwoordig zoo veel

veel als 8 ponden 6 schellingen en 4 penceen in zilver Geld waardig zyn; uit oorzaak,dat het zilver Geld meerder in quantiteyt aangegroeid zynde, dan het is gezogt geworden, en ook in deszelfs benaaming veranderd, wel een twintigste gedeelte van de waarde verlooren heeft, die het in die tyd had. Ook zouden de inkomsten der bezitters van Landgoederen niet minder dan tegenwoordig geweest zyn, om dat zy voor dat papiere Geld, twintig maal zoo veel Goederen, als voor zilver Geld zouden hebben konnen koopen.

Land heeft een veel zekerder waardy in zig dan andere Goederen, om dat het niet in quantiteyt vermeerderd, als die doen. De gebruiken van andere Goederen of Koopmanschappen, zyn alle aan veranderingen onderworpen. De Modens veroorzaaken, dat dan die Goederen, en dan weder andere getrokken worden. Men kan alle Graanen verwerpen, en alleen van Tarwe brood bakken: Het gebruik van Geld kan van 't zilver afgenomen, en alleen aan het Land gegeven worden; en men kan in plaats van dat Metaal een ander verkiezen, 't welk veel bekwaamer is, om gebruikt te worden tot de zaaken, die men nodig heeft. In alle de-

ze

ze gevallen verliezen de Goederen een gedeelte van hunne waardy; die geproportioneerd is met de gebruiken, van welken zy beroofd worden; maar Land kan van zyn gebruik niets verliezen. Want terwyl alles van 't Land moet voortkomen, zoo moet het ook desselfs waarde behouden, uit oorzaak, dat het kan gebruikt worden, om zodanige Goederen, als'er geeischt worden, voort te brengen. Indien Tarwe meerder, en Haver minder gezogt word, als het Land beiden kan voortbrengen, zal men de Haver laaten vaaren, en alleen Tarwe zaejen, om dat die meerder gezogt word, en van grooter waardy is.

Dit Geld zal geen additioneele waarde ontfangen, om dat het als Geld gebruikt word, derhalven kan de ontfanger gerust zyn, dat hy daar aan geen schaade kan lyden, al was het dat na verloop van eenige Jaaren het gebruik van 't Geld daar van genomen wierd. In tegendeel, zal het Land een additioneele waarde ontfangen, om dat het als een onderpand gebruikt word, waar op men Geld schiet; en deze additioneele waarde zal veel grooter dan die van het zilver zyn; om dat het Land als een Hipotheek gebruikt wordende, om daar op Geld te geven, egter

daar

daar door geen van zyne andere gebruiken verliesd, en zilver niet op een en dezelfde tyd voor Geld en iets anders kan gebruikt worden. Want gelyk 'er meerder Land is, dan men nodig heeft, om daar op Geld te neemen; zoo zal de additioneele waarde die het ontfangd, niet zodanig groot zyn, dan de geene, die het zilver Geld ontfangen heeft.

Onnderſteld eens, dat het Land op deze manier een vierde gedeelte in waarde vermeerderde, en dat een Landgoed, 't welk tegenwoordig op honderd ponden geſchat word, dan voor honderd en vyf en twintig ponden zoude verkogt worden, zullen egter de geenen, die het papiere Geld bezitten, niets verliezen, al was het ſchoon dat het Parlement het zelve weder introk; en de Landeryen tot een laager prys verkogt wierden; om dat voor dezelven niet meerder is uitgegeven dan de waarde van 't Land, terwyl het als Geld gebruikt is: Daar in tegendeel de geenen, die zilver hebben, de helft, of twee derde deelen daar aan zullen verliezen, indien dit Metaal niet meer als Geld gebruikt word, want dan is het niet meerder waardig dan een andere ſtof.

Zoo dat dit voorgeſtelde papiere Geld,

een beter waarde dan het zilver hebbende, en niet in prys vermeerderende, om dat het als Geld gebruikt word, en ook niet aan eenige verandering in deszelfs waarde onderworpen zynde, om dat de quantiteyt en de vraag te gelyk aangroejen of afneemen; zoo veel bekwaamer is, om tot een rigtsnoer te dienen van de waardeering en ruiling der Koopmanschappen, als ook der zommen, die men beloofd te betaalen.

De overige noodzakelyke hoedanigheden, die in 't Geld vereischt worden, zyn de navolgende.

Eerstelyk behoord het ligt te wezen, om gemakkelyk overgeleverd te konnen worden.

Ten tweeden, behoord het in d'eene plaats niet meerder waardig te zyn dan in de andere.

Ten derden, behoord het zonder schaade of onkosten konnen bewaard worden.

Ten vierden, ook zonder verlies verdeeld worden.

En ten vyfden, ook bekwaam zyn, om gemerkt te konnen worden.

Het papiere Geld heeft deze hoedanigheden in een veel hooger graad dan het zilvere.

Eerste-

Eerstelyk is het gemakkelyker over te leveren; want vyf honderd ponden in papier zullen in minder tyd, dan vyf ponden in zilver konnen betaald worden.

Ten tweeden, zal deszelfs waarde op verscheide plaatzen zoo veel niet verschillen, om dat het ligt te vervoeren is.

Ten derden, kan het met minder moeite bewaard worden, om dat het minder plaats beslaat. Men kan daar aan ook niets verliezen, om dat het op 't Komtoir kan verwisseld worden. De consumtie van het papier is ook zoo kostbaar niet dan die van zilver, en daar boven zouden de onkosten van het papier voor rekening van het Komtoir zyn, daar die van 't zilver, in 't geheel alleen voor rekening van den Eigenaar loopen.

Ten vierden, kan het zonder schaade verdeeld worden, om dat men altoos op het Komtoir zal gereet zyn, om voor groote zommen verscheide briefjes van een mindere prys te geven.

Ten vyfden, is dit Geld bekwaam om gestempeld te worden, en men zal het zoo gemakkelyk niet dan het zilvere konnen vervalschen, of namaaken.

De Practyk der Volkeren, die het grootste deel in den Koophandel van Eu-

ropa hebben, heeft ons geleerd, dat papier bekwaamer is, om als Geld gebruikt te worden, dan zilver, behoudens dat het een waardy heeft. In Holland word het zilver bewaard, en blyfd als verpand leggen, en men gebruikt daar het papier als Geld. Dat een Hipotheek op Landeryen van veel grooter waardy is, dan een onderpand van zilver, is bewezen, met het geen ik reets te vooren over deze ſtof gezegd heb. In Engeland wierden, toen de Bank nog niet opgeregt was, Goudſmids briefjes liever in betaaling dan Goud of zilver ontfangen, waar uit blykt, dat het papier alle de noodzakelyke hoedanigheden heeft, die 'er in 't Geld vereiſcht worden, en zoo veel meer als Goud of zilver, na maate dat het gevaar groot is, dat een Goudſmid kan doorgaan, waar van verſcheide voorbeelden geweeſt zyn. De Heer *Lock* verzekerd ons, in zyn Tractaat over den intreſt van 't Geld op Pag. 7. dat het Crediet van een Goudſmid, 't welk in die tyd in een briefje beſtond, door een van zyne Schryvers ondertekend, meer dan elf honderd duizend ponden op eens heeft doen circuleren.

De briefjes van de Bank van Schotland hebben gecirculeerd, niettegenſtaande dat 'er geen Geld in de Bank was, nog geen Wet

Wet gemaakt, door welke iemand gedwongen wierd, om die in betaaling aan te neemen.

Maar de zekerheit van dit papiere Geld zal veel grooter, en de behandeling veel gemakkelyker en voldoenender, dan die van de Bank, of van eenige andere bezondere Maatschappyen zyn; ter oorzaak, dat het een publieke zaak is, en de Commissarissen in de voordeelen geen deel zullen hebben. Voor het overige, zal men ook niet aan de ongemakken onderworpen zyn, die de Bank mede brengd, dat is om zyne Actien of een gedeelte van 't geen men daar in heeft te verkoopen.

Het is zeldzaam, dat'er menschen gevonden worden, die aan de goede Administratie der Commissarissen durven twyfelen, daar voorgesteld word, dat het Parlement die zelfs zoude benoemen: en dat zodanige Commissarissen aan 't Parlement zouden moeten rekening doen; daar boven heeft men ook niet nodig, om aan hen meer dan maatige zommen te vertrouwen, want men behoefd geen nieuwe briefjes te maaken, zoo lang als'er vyfentwintig duizend ponden in 't Komtoir zyn: Ook kan een Committée van 't Parlement benoemd worden, om de bestiering te onderzoeken, en de boeken voor ieder Lid van 't

Parlement opengelegd, en de ſtaat van de Commiſſie alle Jaaren door den druk gemeen gemaakt worden.

Nademaal dan in de tyd, wanneer 'er geen Geld in de Bank was, de briefjes van dezelve gecirculeerd hebben, en vrywillig zyn aangenoomen; zoo mag men met veel grooter reden verwagten, dat het voorgeſtelde papiere Geld ten minſten dezelfde koers zal hebben; want het zal niet in prys verminderen, om dat het door de Wetten geauthoriſeerd is. Een iegelyk, die voor dezen Bankbriefjes ontfong, kon niet verzekerd zyn, dat de Bank in ſtaat was, om hem daar voor Geld te geven, nog dat de perzoon, aan wien hy ſchuldig was, niet weigeren zoude, om die in betaaling te ontfangen; zo dat de Bankbriefjes in die tyd veel onzekerder waren, dan of zy door de Wetten waren bekragtigd geweeſt.

Onderſteld eens, dat het gebruik van myn papiere Geld is vaſtgeſteld, zoo zullen de ſpecien van zilver, binnen den tyd van drie Maanden, tuſſchen de agt en negen per cent vallen, en by gevolg, is het niet te vermoeden, dat die voor de mynen zullen uitverkooren worden. In tegendeel is 'er veel waarſchynelykheit, nadien de briefjes van de Bank in zodanige onzekere

tyden

tyden gecirculeerd hebben, die de geenen waren, van welken ik kom te ſpreeken, dat het Geld van papier meerder waardig dan dat van zilver zynde, ook graager zal aangenomen worden.

Men zoude hier tegen konnen inbrengen, dat de Bankbriefjes gangbaar geweeſt zyn, uit een zoort van een verzekering, die men gehad heeft, dat men daar voor zoo veel en meer, als men daarom vraagde, of op een zekere tyd Geld zoude konnen ontfangen.

Ik antwoord hier op, dat 'er niets redelyker was, maar dat myn ontwerp van een geheelen anderen inhoud is. De verzekering, die men voor de Bankbriefjes gaf, was het zilver, 't welk men daar voor verpand had; en de zekerheit, die men voor dit papiere Geld zal geven, beſtaat in Land. Zodanig Geld heeft geen meerder betrekking met Goud of zilver, dan met andere Goederen; en het zoude zeer buitenſpoorig zyn, indien men zeide, ik wil geen honderd ponden van zodanig papiere Geld voor de Goederen ontfangen, die ik verkoop, uit oorzaak, dat ik niet verzekerd ben, dat ik na het verloop van zes Maanden, daar voor dezelfde quantiteyt van zilver zal konnen koopen, om dat het mogelyk is,

dat het zilver in die tusschen tyd kan duurder worden; en het is het zelfde, dan of iemand zeide; ik wil geen honderd ponden voor Goederen, die ik verkoop, in zilver ontfangen, uit oorzaak, dat ik na het verloop van de tyd van zes Maanden niet weeten kan, of ik dezelfde quantiteyt Wyn daar voor zal konnen koopen, want Wyn kan in die tyd duurder worden.

Men zoude voor vier kroonen geen Guinée konnen bekomen, hoewel zy voor die prys geslaagen zyn, nog het tiende gedeelte van Goederen daar voor konnen koopen, die men voor twee honderd Jaaren daar voor krygen kon, en egter is het zilver in een hooger waardy aangenomen, en ontfangen, hoewel het van Jaar tot Jaar in prys daald, en misschien niet een derde gedeelte waardig is, van 't geen waar voor het uitgegeven word, indien men deszelfs gebruik als Geld ter zyden steld. Met hoe veel meerder voordeel zal het papiere Geld dan niet konnen circuleeren, om dat het niet in grooter quantiteyt zal zyn, dan na proportie van de vraag? daar anderzints in plaats dat de zilvere Munten, niet meer dan een derde, of daar omtrent van hunne waarde gelden, de geenen, die ik kom voor te stellen, het geheele Kapitaal zullen waardig zyn.

Men

Men zoude nog meer ſterke dringredenen zoo wel tegens de zilvere Munten, als die van andere ſtoffen konnen inbrengen, om dat 'er geen een is, welkers prys niet met groote haaſt kan vallen.

Deze nieuwe Munt zal altoos gelyk in zig zelven zyn; maar dat dezelve altoos een gelykheit van waarde met de andere Goederen zal behouden, is een volmaaktheit, die in geen zoort van Koopmanſchappen haar verblyf kan houden. Doch het is genoeg, dat de zelve hier in meerder volmaaktheden bezit, dan eenige andere zaak doen kan, want zy allen onderworpen zyn, van ſchielyk in prys te verminderen. Niets is van grooter waardy dan Landeryen; en by gevolg kan ook niets dan papier dezelfde prys met de Koopmanſchappen behouden, en in waarde boven dezelven ryzen.

Het zoude om de ſchaarsheit van 't zilver in Schotland, en de drift die het volk heeft, om dat Metaal als Geld te gebruiken, noodzakelyk zyn, om de Ons zilver op de prys van vyf ſchellingen en 2 pencen te ſtellen: Maar het zal wel haaſt in prys met het papier verſchillen, indien het in grooter quantiteyt in Europa gebragt word, dan men tot den uitvoer of vertier nodig heeft.

Laaten wy ons eens verbeelden, dat een Man alleen een bezitter van een Eiland is; dat hy honderd Landeryen heeft, die ieder door tien Perzoonen bediend worden, te zaamen in 't geheel duizend uitmaakende, die allen het Land beploegen, op zodanige manier als zy oordeelen, dat het meeste voordeel zal opbrengen. Maar voegd hier by, dat 'er behalven deze duizend Perzoonen, en hunne Familien, nog drie honderd Bedelaars, en Lediggangers zyn, die van Aalmoessen leeven, en dat'er in 't geheel geen Geld gehandeld word, maar dat men aan malkanderen de renten in Koopmanschappen betaald; en indien een van deze Pagters grooter quantiteyt van een zeekere zoort van Koopmanschappen heeft, dan hy vertieren kan, dat hy die met zyn buurman ruild, die daar tegen gaarn ander goed geefd.

De Volkeren van dit Eiland, kennen niet alle zoorten van Manufacturen. Het Land vrugtbaar zynde, leverd hen het geen zy tot hun gebruik nodig hebben, en zelfs meerder uit, 't welk zy op de vaste Kust voor klederen en andere zaaken verruilen: Maar alzoo deze overvloed alleen diend, om daar mede zodanige quantiteyt van Goederen te betaalen, als zy jaarlyks vertieren, zoo hebben zy geene Pakhui-

zen,

zen, om hunne eige of buitenlandſche Goederen te bergen, en zig van dezelven in ſlegte Jaaren te konnen bedienen, nog Wapenen, nog Ammonitie, om zig te verdedigen.

Zoude het dan niet tot voordeel van den Eigenaar ſtrekken, om de voorſtelling aan te neemen, die mén hem zal voordraagen, om op zyn Eiland het gebruik der Munten in te voeren? Dezelven zouden dienen als weddens, om de drie honderd Armen in 't werk te houden; zy zouden dezelfde Manufacturen konnen maaken, die men voor dezen ongewerkt uitvoerde, en weder aan hen door de buitenlanders met groote winſt, als Manufacturen verkogt wierden. De duizend, die het Land bebouwen, en wel de helft van de tyd by gebrek van werk ledig loopen, zouden bezigheden vinden, aan welken zy hunne tyd zouden konnen beſteeden, wanneer het Zaizoen niet toelaat, van in 't Land te arbeiden, en hun werk zoude gelyk met dat van vyf honderd anderen zyn; en zy zouden zekerlyk door deze voordeelen grootelyks den invoer van buitenlandſche Koopmanſchappen verminderen, en den uitvoer van hunne eige Wol met een vierde en twee derden vermeerderen, en door het retour in ſtaat

raa-

raaken, om Magazynen op te regten, van grooter quantiteyt van buitenlandſche Goederen, dan zy voor dezen nodig hadden, of vertieren konden.

De voorſtelling aan den Eigenaar van 't Eiland gedaan, om dit geld aldaar te doen circuleren, zoude voornamelyk hier in beſtaan. Hy alleen zoude de magt hebben, om de briefjes te ondertekenen, en dezelve van 't getal van 1 tot 2 en zoo voorts te nommeren; Numero 4 zoude gelyk met een zekere Maat koorn zyn; en de armen, en andere Werklieden zouden wel te vreden zyn, met Numero 4 voor een dagloon te ontfangen, behoudens dat het aldus geſchikt wierd, dat zy voor die Numero een Maat koorn konnen bekomen; want gelyk als dat koorn tegens andere Goederen kan geruild worden; zal men voor Numero 4 ook een gelyke waardy van andere Goederen konnen koopen.

Om Numero 4 met een zodanige Maat koorn gelyk te maaken, zal de Eigenaar alle zyne Huurders by een roepen, en hen bekend maaken, dat hy begeerd, dat zyne Renten in het toekomende in papiere geld zullen betaald worden, en dat hy in plaats van honderd Maaten koorn van hen zoo veel briefjes van Numero 4 eiſcht.

De

De andere zoorten van Goederen, in welken de Eigenaar daar boven begeerd voldaan te worden, zal hy konnen waardeeren na de prys, die zy in ruiling tegens het koorn, of het papiere Geld hebben.

De Eigenaar maakt dan geld van papier voor het beloop van zyne Jaarlykſche Rente, gebruikt zodanigen, die willig zyn, om te werken, en geefd hen het zelve in betaaling als een loon voor hunne arbeid. De Landman geefd voor dit papiere geld aan de werklieden koorn, of eenige andere goederen, die hy heeft, en de Eigenaar ontfangd het voor zyne rente. Maar indien men onderſteld, dat het geen de werklieden verteeren, alleen met Numéro 2 gelyk is, zoo konnen de Huurders de geheele zom niet bekomen, die door de Eigenaar uitgegeven is, en by gevolg geen gelds genoeg, om hunne rente te betaalen, en by aldien hier in niet voorzien word, zullen de werklieden, die Meeſters geworden zyn van 't overgeblevene gedeelte van 't papiere geld, en geen gelegenheit hebben, om meerder goederen van de Landlieden te neemen, dit papiere geld in waardy doen ryzen. Doch hier is al weder een hulpmiddel tegen; want indien de Eigenaar een grooter quantiteyt van papiere geld maakt, zullen veelen arme

me Menſchen, en Lediggangers van het vaſte Land aangemoedigd worden, om op het Eiland te komen woonen, en een grooter vertier veroorzaaken, waar door de Huurders in ſtaat zullen zyn, om hunne renten, zoo als bedongen is, in papiere geld te betaalen. De vermeerdering van Inwoonders is voor 't Eiland voordeelig; want het zelve daar door magtiger word, en den arbeid van deze menſchen dubbeld zoo veel waardig is, als het geen zy verteeren.

Dit geld, hoewel het geene andere waarde heeft, dan die de Eigenaar aan het zelve geefd, door het in betaaling van zyne renten te ontfangen, zal egter geagt worden gelyk in waarde te zyn met de Goederen, met welken hy voor dezen betaald wierd.

Indien de Eigenaar daar voor de Landeryen wilde verbinden, en op deze manier rekenen; een Mergen Lands, die Numero 100 betaald, is als men die voor twintig jaaren verkoopt Numero 2000 waardig, en tot die koers over de eigendom van 't Land voor papier diſponeren; wie zoude dan niet wel te vreden zyn, om dat geld te ontfangen, of daar voor te contracteren? nademaal men daar voor niet alleen de vrugten,
maar

maar ook den eigendom van een Land tot een redelyke prys gekogt heeft.

Het geld is de waardy niet, voor 't welk de Koopmanſchappen zyn uitgewiſſeld, maar wel de waardy, na welke die verruild zyn, en het gebruik van 't geld diend tot niets anders, dan om goederen en zilver te koopen.

Al ſchoon dat wy zilver Mynen in ons Land hadden; zoo is dat Metaal egter zoo bekwaam niet dan Land, om als geld gebruikt te worden. Land is iets, 't welk allerhande dingen voortbrengt, daar zilver alleen een gewas is; ook zal het Land in quantiteyt niet vermeerderen, of verminderen, zoo als het zilver, of eenige andere goederen doen; en derhalven is het Land in deſſelfs waardy veel zekerder dan zilver of eenige andere Koopmanſchappen.

Landeryen zyn bekwaam tot verbetering, en na maate dat de vraag na dezelven grooter word, zullen zy ook in prys ſtygeren; doch men kan niet onderſtellen, dat het zilver ooit tot eenige andere gebruiken, dan de tegenwoordigen zal aangelegd worden; of dat het zelve ooit meerder dan het in quantiteyt groot is, zal gezogt worden.

Land kan niets van deſſelfs gebruiken ver-

verliezen, en by gevolg niet in waardy verminderen; daar zilver indien het deszelfs gebruik als geld verliesd, 't welk het tegenwoordig heeft, niet meerder waardig zal zyn als een ander Metaal.

Het is insgelyks mogelyk, dat het zelve een deel van desselfs gebruiken als een Metaal kan verliezen, om dat in plaats van het zelve andere goederen konnen gebruikt worden: Maar daar kan niets uitgevonden worden, 't welk bekwaam is, om de plaats van Landeryen te konnen vervullen.

Landeryen konnen door papier overgeleverd worden, en zyn door deze hoedanigheit veel bekwaamer tot het gebruik van geld, dan het zilver.

Daar boven hebben de Landeryen nog andere hoedanigheden, die dezelven bekwaam maaken, om als geld gebruikt te worden, die het zilver niet heeft.

Land als geld gebruikt, verliesd geen van de andere gebruiken, tot welken het diend; maar zilver een Metaal zynde, kan niet tot twee zaaken te gelyk gebruikt worden.

De Koophandel en 't geld hangen onderling van malkanderen af. Wanneer de Koophandel vervald, verminderd het geld; en als het geld verminderd, vervald de Koop-

Koophandel. De magt, en rykdommen beſtaan in het getal van 't Volk, en Magazynen van binnenlandſche en buitenlandſche goederen, en die zyn weder van den Koophandel, en de Koophandel van 't geld afhankelyk.

Derhalven konnen nog de ſpecien, nog de Koophandel ieder in 't bezonder niet onderdrukt worden, want het geen ſchadelyk voor het een is, ſtrekt tot nadeel van beiden, en magt, en rykdommen zullen dan niet anders dan *Precario* bezeten worden.

Indien men geld invoerd, 't welk geen innerlyke waardy heeft, en welkers uiterlyke waardy van die Natuur is, dat het niet zal uitgevoerd worden, nog in minder quantiteyt in 't Land zyn, dan 'er gevraagd word; zoo zullen magt en rykdommen verkregen worden, en minder *Precario* zyn; want om dat het geld dan niet onderworpen is, om direct of indirect verminderd te worden, en by gevolg de Koophandel ook niet om te vervallen; zoo zullen de magt en rykdommen in een zodanig Land alleen verminderen, in 't welk directelyk nadeel aan den Koophandel word toegebragt.

Het papiere geld, 't welk ik heb voorgeſteld, dan altoos in quantiteyt gelyk

met den eisch zullende zyn ; zoo houd ik my verzekerd, dat het Volk zal konnen in bezigheit worden gehouden, het Land bebouwd, de Manufacturen verbeterd, de buitenlandsche en binnenlandsche Koophandel voortgezet, en Magt en schatten verkregen worden: ook zal het Volk niet ledig loopen, om dat het geld niet bekwaam is, om uitgevoerd te worden, en de inwooners zullen hunne goederen en rykdommen minder *Precario* bezitten.

Het is dan door zeer veelen redenen bewezen, dat Land veel bekwaamer tot het gebruik van geld dan zilver is, en dat het verdiend om ten dien einde voor dat Metaal verkooren te worden, al was het zelfs, dat wy Mynen in Schotland hadden, die zilver voortbragten, om dat het veel zekerder in deszelfs waardy is, en de vereischte hoedanigheden van geld, en anderen, in een veel hooger graad, en grooter getal dan het zilver heeft; en derhalven ook bekwaamer is, om als een algemeene Maat gebruikt te worden, om de goederen te waardeeren, te verruilen, en onderling Contracten te sluiten.

Indien twee duizend ponden papiere geld gelyk zyn met de eigendom van een Land, 't welk in zilver twee duizend ponden waardig is, dan zyn die twee duizend

zend ponden in papiere geld, gelyk met twee duizend ponden in zilver.

Voor het geen men Land kan koopen, zal men alles konnen bekomen, dat het Land voortbrengt, en voor het geen men gewassen kan bekomen, zal men allerhande goederen, zoo wel buitenlandsche als binnenlandsche konnen krygen. Indien Wyn uit Vrankryk ingevoerd word, heeft de Koopman voorgenomen, om zyn geld op goederen, of op Landeryen uit te zetten, en daar voor intresten te trekken: Want terwyl de Commissarissen geen zilver geld ontfangen; zoo kan hy geen Recipis van hen bekomen, ten zy hy de waarde daar voor in papier geefd; en de meesten der Eigenaars van Landeryen, zullen geen zilver voor hunne goederen, of Landeryen willen ontfangen, om dat zy het papiere geld nodig hebben, om de Commissarissen te betaalen.

Aldus zal de Koopman eerder kiezen, om zyne Wynen voor papiere geld te verkoopen, om dat hy daar voor goederen, Contracten, of Landeryen weder kan koopen, die hy voor zilver geld niet zoude konnen bekomen.

En het is zelfs aanmerkingswaardig, dat de onderstelling, die ik kom te maaken, in het geval is, als of de zilvere specien

cien dezelfde hoedanigheden tot het gebruik van 't Geld, dan de Landeryen hadden; Maar gelyk zilver van een onzekere waardy is, en voor veel hooger prys word uitgegeven, dan het als een Metaal waardig is, en alle de vereiſchte hoedanigheden tot geld, in zodanige hooge graad dan het papiere geld niet heeft, zoo zal het laatſte om deze en andere redenen voor het zilver verkooren worden.

Eenige zullen hier tegen inbrengen, dat het papiere geld, ſchoon het door een goed Fonds verzekerd, en in 't Land gangbaar is, egter buitenlands niet voor dezelfde waarde, dan in Schotland zal aangenomen worden.

Ik antwoord hier op, dat de Schotſche goederen altoos buitenlands zoo veel waardig zullen zyn, alsandere Koopmanſchappen van dezelfde zoort en deugd; en dat men voor het geld, ſchoon het van papier is, waar voor men goederen in Schotland bekomen kan, ook geld, of goederen in andere plaatzen zal konnen bekomen.

Indien 1000 ponden in ſergies, en andere ſtoffen, alle onkoſten daar van afgetrokken, buitenlands 1300 ponden waardig zyn, zal de Koopman die zodanige goederen uitvoerd, voor dat goed een Wiſſel-

Wisselbrief *à la Pari* geven, terwyl hy 1300 ponden ontfangd, voor het geen hen 1000 gekoſt heeft.

Als een Volk een nieuwe Munt opregt, en het geld, 't welk gemaakt word een gelyke waardy heeft, met het geen, waar voor het dienen moet, en ook alle de andere noodzakelyke hoedanigheden bezit, die in 't geld vereiſcht worden; behoord het zelve zig niet te bekommeren, voor welke prys het in andere Landen zal aangenomen worden: In tegendeel, zal het zelve, gelyk ieder Land door Wetten tragt zyn geld te behouden, indien het een munt kan uitvinden, die buitenlands niet geagt word, dat einde bereiken, 't welk andere Volkeren tot nu toe te vergeefs gepoogd hebben te doen.

Daar is geen Volk, 't welk het zilver bewaard, om dat het in andere Landen gebruikt word; het is alleen uit oorzaak, om dat men niets anders vinden kan, 't welk zoo zeker en gemakkelyk is. De Koophandel word tuſſchen de Volkeren door ruilingen van goederen gedreven, en indien een Koopman goederen van een mindere waarde verzend, dan hy weder t'huis brengd, zoo moet hy buitenlands geld van een ander opnemen, die voor minder waarde heeft t'huis gebragt, dan hy uit-

gevoerd heeft. Indien 'er geen geld buitenlands te goed is, zal zig de Koopman die voorgenomen had om een quantiteyt goederen van grooter waarde in te voeren, dan hy heeft uitgevoerd, bepaald vinden; en niet meer konnen invoeren, dan hy heeft uitgevoerd; 't welk het oogmerk is, 't welk men door het maaken van zoo veelen Wetten tot regulering van den Koophandel getragt heeft te bereiken.

Men werpt my insgelyks tegen, dat wy genoodzaakt zullen zyn, om Koopmanſchappen van andere Volkeren te trekken, die geenen van de onzen zullen neemen. Vrankryk wil niet toelaaten, dat geld uitgevoerd word, nog dat een Schip eenige buitenlandſche goederen inbrengt, ten zy dat het uit dezelfde Haven weder zoo veelen goederen wegvoerd, als de waarde der ingebragten beloopt. Het is ons insgelyks door onze Wetten verbooden, om geld uit te voeren; maar alzoo ik niet oordeel, dat voorbeelden van andere Volkeren hier ter plaatſe aan te haalen een goed antwoord is, zal ik tragten een beter te geven. Onderſteld eens, dat ons geld buitenlands niet gangbaar is, en dat wy goederen uit Denemarken nodig hebben, welk Koningryk geenen van de onzen trekt, zoo zullen zodanige goede-

ren

ren als in Schotland noodzakelyk zynde, veel hooger gewaardeerd worden, dan andere goederen, die zoo noodzakelyk niet zyn; en de waarde van Schotsche goederen in andere Landen verkogt, zal na Denemarken gevoerd worden, in zodanige goederen, die aldaar vertierd konnen worden, of in vreemd geld, en op deze wyze zal men deze noodzakelyke goederen gemakkelyk konnen bekomen, uit oorzaak, dat de Koopman daar aan meerder wind, dan aan zodanige goederen, die hy uit een Land komt te ontbieden, in 't welk onze Koopmanschappen ook vertierd worden.

Maar gelyk deze vermeerdering van geld het Volk zal aan den arbeid helpen, 't welk tegenwoordig ledig loopt; en de geenen, die reets werken, meerder doen winnen; zoo zullen de gewassen vermeerderen, en de Manufacturen aangroejen. Indien de verteering van 't Volk op dezelfde voet als tegenwoordig blyfd, zal den uitvoer grooter worden, en de buitenlanders zullen ons by de Balans geld moeten toegeven; en gelyk als de Wissel van de Balans afhankelyk is, zal ons papiere geld gelyk met een grooter quantiteyt van zilver geld buitenlands zyn.

Onderſteld eens, dat de inkomſten van Schotland jaarlyks anderhalf Millioen beloopen; en rekend die van Engeland eens op veertig Millioenen; zoo is de waarde der inkomſten van Schotland,niet meer dan een 28 gedeelte van die van Engeland. Doch indien men de quantiteyt en de hoedanigheit der Landen, en het getal der onderdaanen overweegd; zal Schotland ten minſten tegens Engeland een zesde gedeelte zyn, en het zoude ook in waarheit niet meer dan een tegen zes zyn, want wy bezitten bezondere voordeelen, die met de Plantagien en den Koophandel in Ooſt-Indien konnen evenaaren.

Engeland zoude nog beter bloeyen, indien in dat Koningryk nog een grooter quantiteyt van geld was. Wy zullen zoo veel geld hebben, als wy nodig hebben, indien onze Landeryen ten dien einde gebruikt worden, en men behoefd niet te twyfelen, of ons Land zal boven de proportie van een tot zes verbeterd worden. Doch by aldien de voorgeſtelde vermeerdering van ons geld het Land niet meer verbeterde, dan dat het by Engeland te vergelyken maar een dertiende gedeelte was; zoude onze jaarlykſe inkomſten drie Millioenen beloopen; en onze verteering niet half zoo groot zynde, dan die van het

zelf-

zelfde getal van Volk in Engeland; zoude Schotland, indien de verteering op de tegenwoordige voet blyfd, by de Balans meerder dan Engeland over houden.

Daar zullen mogelyk zommigen gevonden worden, die oordeelen zullen, dat deze vermeerdering van onze jaarlykſche inkomſten een buitenſpoorige onderſtelling is; maar ik verzoek zodanigen, dat zy eens gelieven te overweegen, welke gevolgen de overvloed van geld in andere plaatſen gehad heeft; want zoo haaſt is het geld in Engeland niet aangegroeid, of de jaarlykſche inkomſten zyn ook grooter geworden; en als het geld ſchaars geworden is, zyn die ook weder verminderd.

Wat my aangaat, ik kan niet twyfelen, of het voorgeſtelde papiere geld, indien het gelyk, en na maate dat het gevraagd word, uitgegeven word, zal de jaarlykſche inkomſten van Schotland op 3 Millioenen brengen, al was het ſchoon dat de Viſſchery, en andere takken van den buitenlandſchen Koophandel verwaarloofd wierden, die men anderzints met groot voordeel zoude konnen verbeteren. Maar onderſteld eens, datde jaarlykſche inkomſten niet meer dan tot een half Millioen aangroeiden, waar

van een vierde gedeelte verſpild word, door een grooter vertier van de gewaſſen en Manufacturen van 't Land; een vierde gedeelte door een grooter vertier van vreemde Goederen en onkoſten buitenlands gemaakt; een vierde gedeelte in buitenlandſche Goederen, die in Pakhuiſen zyn opgeſlaagen; zoo zal egter het ander vierde gedeelte altyd aan de Balans toekomen, en in zilver t'huis gebragt worden.

Indien de verteering, en onkoſten gelyk of boven de verbetering aangroeiden, wanneer het papiere geld niet kan uitgevoerd worden, zal het Volk daarom niet ledig loopen, nog de Manufacturen vervallen; terwyl dat geld zoo goed als een vaſte Hipotheek is. Wy mogten agtervolgen met onze jaarlykſche inkomſten te verteeren; maar wy zouden alſchoon dat wy wilden, die niet konnen verminderen, nog armer worden.

Indien een grooter waardy van Goederen ingebragt dan uitgevoerd word, en Crediet aan de Balans gegeven, zullen de buitenlanders om hen zefs te betaalen in het toekomende jaar een mindere quantiteyt van Goederen zenden; doch men kan wel een zodanige bepaaling ten opzigte van de verteering van onze eige en vreem-

de

vreemde goederen maaken, als met een behoorlyke Balans overeenkomt.

De inkomsten van de Commissie zullen een groote steun zyn, om onzen Koophandel in desselfs beginzel voort te zetten; het geen den uitvoer van goederen aanmoedigd, diend ook tot bevordering van de Manufacturen; en dit geld waar van ik reets gesproken heb, 't welk weder te rug zoude gegeven worden, zoude niet alleen den uitvoer van onze Manufacturen vermeerderen, maar voor onze Koopmanschappen weder die agting verkrygen, die zy verlooren hebben, en dezelven misschien meerder dan de goederen van andere Volkeren doen gelden.

Ik wil niet zeggen, dat men deze vergunning aan alle goederen zonder onderscheit moet geven; het is genoeg, dat die de zodanigen hebben, met welken men nog wel iets zoude konnen winnen, doch zeer wynig, en om die oorzaak niet verzonden worden.

Wanneer de Manufacturen en de Koophandel bloejen, is de arbeidsman in staat, om zyne renten te betaalen, en de Landeryen klimmen in prys; maar by aldien die vervallen, ontfangd de Eigenaar geen geld, en de prys der Landeryen verminderd; en deze vergunning is een zodanig

krag-

kragtig middel, om den Koophandel en de Manufacturen aan te moedigen, en te bevorderen; dat het eerder het intrest van de bezitters der Landeryen zyn zoude, om hen zelven te taxeeren, dan dat die niet zoude gegeven worden, daar het noodzakelyk is.

Deze vergunning is veel noodzakelyker in Schotland dan in andere Landen, om dat de inwoonders zodanige goede Manufacturen, als andere Volkeren niet hebben; ook zyn wy niet in staat, om die met het zelfde voordeel te verkoopen, om dat onze Kooplieden geene groote Kapitaalen bezitten, en andere goederen boven de onzen geagt worden, om dat die in vreemde Landen een kwaade naam gekregen hebben.

Zommigen werpen my tegen, dat deze voorstelling nieuw, en nooit door eenig ander Volk gepractizeerd is.

Ik antwoord hier op, dat het Voorbeeld van een ander Volk ons niet behoord te verpligten, om dezelfde Maatregels op te volgen, zonder te onderzoeken, of een zodanig Volk daar by wel of kwaalyk gevaaren is, en of onze omstandigheden met de hunne niet verschillen, en of het geen voor hen voordeelig is, voor ons niet schadelyk of ondienstig zyn zoude. En voor

voor het overige is het geen gezonde reden tegens een zaak, die voor het algemeene welzyn word voorgesteld, van te zeggen, dat die nieuw is, nog nooit te vooren gepractiseerd geworden.

By aldien iets van het voorgestelde reets door andere Volkeren is gepractiseerd, zoo is men met een vooroordeel, tot voordeel van een zodanige voorstelling ingenomen; doch in tegendeel heeft men daar van een afkeer, indien die is verworpen; doch een verstandig Volk behoord zig niet door voorbeelden te laaten wederhouden, om iets te onderzoeken, en dan eerst het zelve aan te nemen, of te verwerpen: Wat meer is, zoo is myn ontwerp gegrond op de Practyk van andere Volkeren; en het wezentlykste, 't welk het zelve behelsd, word tegenwoordig in Vrankryk gepractiseerd. Men ziet dat door de kragt der Wetten het papiere geld in dat Koningryk circuleerd; en hoewel dat de wyze op welke zulks geschied, na alle waarschynelykheit, den loop van het zelve zal moeten doen stremmen, zoo is het egter bekend, dat de buitenlandsche Wisselbrieven, zoo wel met dit papiere geld, als met Goud of Zilver betaald worden.

Het voorbeeld van andere Volkeren, ten

ten opzigte van den Koophandel, en het geld, is een zeer onzekere Regel, om dat gelyk ik reets in het derde Hoofdſtuk gezegd heb, de Wetten van den Koophandel, in alle Landen niet een en dezelfde zyn, maar dikwils ten hoogſten tegen malkanderen ſtryden: Eën tegenſtrydigheit, die zoo zeer niet ontſtaat door de verſchillenheit der omſtandigheden, als wel de meening, dat wanneer zekere maatregels de gewenſchte uitſlag niet gehad hebben, de geenen die daar tegen ſtryden, zekerlyk wel zullen gelukken. En hoe het hier mede ook mag gelegen zyn, zoo mag men wel met goede reden gelooven, dat tot nu toe de natuur der ſpecien, of van 't geld niet regt is verſtaan geworden.

Ik heb gehoord, dat nog eenige andere zwaarigheden tegens myn ontwerp zyn ingebragt, die egter allen gemakkelyk konnen opgeloſt worden; en na dezelven rypelyk overwoogen te hebben, zoo kan ik volgens myn gering oordeel betuigen, van nog geene tegenwerping gevonden te hebben, die niet volkomen kan beantwoord worden, nog geene zwaarigheit in de uitvoering ontmoet, die niet ligt kan uit de weg geruimd worden: En ik beken vryborſtig, dat by aldien ik eenige val-
ſche

ſche ſtellingen heb ter neergeſteld, en daar uit kwaade gevolgen getrokken, dat het tot nu toe voor my onmogelyk geweeſt is, om die te ontdekken.

VIII. HOOFDSTUK.

Van de droevige ſtaat van Schotland, niettegenſtaande de natuurlyke voordeelen die het zelve heeft.

DE natuurlyke voordeelen, die de Hollanders tot den Koophandel hebben, beſtaan hier in, dat zy woonen omtrent de monden der groote Rivieren van Duitſland, en nabuuren van Volkeren zyn, die de grootſte Koophandel dryven.

Derzelver natuurlyke nadeelen zyn, de kleine uitgeſtrektheit van hun Land, en de onvrugtbaarheit hunner gronden, die wynig voortbrengen, behalven het geen, dat om zoo te ſpreeken, als door geweld word voortgekweekt. Zy hebben geene Mynen, maar wel lange Winters, en een ongezonde lugt. Hunne grond is moeraſſig, en zy zyn genoodzaakt om groote on-

onkosten te doen, om huizen te bouwen, de groote wegen te onderhouden, en het Land droog te houden; het is gevaarlyk de Hollandsche Kust aan te doen; en zeer moejelyk om op de Rivieren van de Republiek te komen; zoo dat zy genoodzaakt zyn, om zig aan d'eene zyde tegens de Zee, en aan de andere kant tegens magtige nabuuren te beschermen; alle welke nadeelen de oorzaak zyn, dat zy zeer zwaare lasten betaalen moeten.

Dit niettegenstaande hebben zy van hunne wynige voordeelen een zodanig goed gebruik weeten te maaken, dat zy een ryk en magtig Volk geworden zyn. Doch het geen hier toe het meest geholpen heeft, zyn de tydige bescherming, en voorregten, die de Regering aan de Kooplieden gegeven heeft. Men heeft daar aan alle zoorten van menschen vryheit van Godsdienst en gewisse toegestaan, en de vreemdelingen ook toegelaaten, om zoo wel als de inboorlingen te mogen koopmanschappen, en de Magistraats perzoonen zelfs, zyn groote voorbeelden van een goede huishouding geweest; maar niets heeft hen in 't stuk van den Koophandel zoo veel goeds gedaan, dan de traagheit der buitenlanders, doch voornamelyk die der Spanjaarden, waar door zy het Volk

en den Koophandel van Vlaandren tot zig getrokken hebben.

De Natuur heeft aan Schotland zeer veele voordeelen tot den Koophandel gegeven; dat Koningryk is van een groote uitgeftrektheit, vol van Landeryen, kan gemakkelyk befchermd worden; heeft een overvloed van Onderdaanen; een gezonde lugt; en Mynen. Daar boven is het zelve zeer wel gelegen, om op de Oofterfche en Weftelyke Geweften te handelen.

De Volkeren die Koophandel dryven; grenzen aan het zelve; de Kuften zyn zeker, men kan gemakkelyk op de rivieren komen; en eindelyk de Zee en de Rivieren krioelen van allerhande zoorten van Viffchen.

Maar het getal der Inwoonders, waar in de rykdom van andere Volkeren beftaat, is voor ons een laft; de Landen worden niet bebouwd; van de Goederen die wy zelfs jaarlyks aanwinnen, worden geene Manufacturen gemaakt, en ten laatften de Viffchery, en andere voordeelen voor den buitenlandfchen Koophandel, worden in 't geheel verzuimd, en de reden die hier van in 't algemeen gegeven

word, is, dat wy uit de natuur traag, en oneerlyk zyn.

Indien oneerlykheit en traagheit natuurlyk waren; zoude het geheele menschelyke geslagt aan die fout onderworpen zyn, maar by aldien dit gebrek alleen aan een bezonder volk eigen is; zoude men de Hollanders met veel meer reden dan ons daar mede mogen betigten, om dat zy onder een Klimaat woonen, daar de lugt dikker is, 't welk traagheit verwekt; en het Land niet voortbrengende, waar van de Inwoonders konnen bestaan, zy genoodzaakt zouden zyn, of om hunne nabuuren, of malkanderen te bedriegen, en te verkorten; doch het is veel redelyker te gelooven, dat traagheit, en oneerlykheit, fouten, en de gevolgen van armoede zyn, en armoede het gevolg van een kwaade Administratie. Indien dezelfde maatregels om den Koophandel aan te moedigen in Schotland, als in Holland genomen waren, zouden wy ryker, en magtiger dan de Hollanders geworden zyn; en by aldien dat Spanjen, Vrankryk, en Engeland, of een van allen, zoo vroeg, en volgens dezelfde beginzelen hadden begonnen koophandel te dryven, als Holland gedaan heeft, zoude het zelve nooit tot dien staat gekomen zyn,

waar

waar in het zig tegenwoordig bevind. Maar zy hebben door hunne onvermoeide yver, en door het verzuim van andere Volkeren, zodanige groote magazynen van alles 't welk zy tot hun onderhoud en bescherming nodig hebben, en van allerhande ryke Koopmanschappen, Materiaalen tot den Scheeps bouw, enz. opgeregt, om die aan andere Volkeren te verkoopen, en ten laatsten een zodanige groote quantityt Gelds by een verzameld, dat zy na alle waarschynelykheit zoo lang als zilver als Geld gebruikt word, en door hunne zuinige huihouding, altoos in staat zullen blyven, om hunne Koopmanschappen voor een minder prys dan andere Volkeren te geven; jaa zy zullen niettegenstaande hunne natuurlyke nadeelen, en de tegenwoordige naarstigheit, en natuurlyke voorregten van andere Volkeren, den rang in den Koophandel, en by gevolg ook de magt behouden, die zy verkregen hebben.

Schotland is veel bekwaamer om een wyd uitgestrekte Koophandel te dryven, dan eenig ander Land in Europa, en egter is het tegenwoordig in een zeer onvermogende staat. De Koophandel is te grond gegaan, en de Onderdaanen zyn arm

geworden; het Volk verlaat het Koningryk, de huuren der Landeryen worden niet betaald; de Huisheeren ontfangen geen Geld, en de Pagten van 't Land brengen niets op, dat by na noemens waardig is: De Rentenier kan zoo veel intreſt van zyn Geld niet bekomen, waar van hy op een eerlyke wyze kan leven, en ten laatſten de ſchuldenaars, en hunne Goederen zyn blootgeſteld voor de ſtrengheit der Wetten.

De Eigenaars van Landeryen, die dezelven en hunne eige perzoonen verbonden hebben voor de betaaling van een zekere zom Gelds, die zy onmogelyk niet vinden konnen, moeten om dat zy geen andere uitkomſt weeten op de genaade van den ſchuldeiſcher leven, die hunne Landeryen aanſtonds by Executie kan verkoopen. Indien twee of drie ryke perzoonen, die groote zommen uitgezet hebben, hun Geld opeiſchen, met een voorneemen om hunne ſchuldenaaren te noodzaaken, tot het verkoopen van hunne Landeryen, zyn dezelven in ſtaat om die de helft in prys te doen afſlaan, om dat 'er zeer wynigen gevonden worden, die met gereet Geld konnen koopen, en zy geen handſchriften in betaaling willen aannemen.

In-

Indien het eens kwam te gebeuren, dat 'er een duurte in de levensmiddeontſtond, zoude maar een gedeelte van de Inwoonders beſtaan, en leeven konnen, om dat wy geen Goederen van belang nog Geld hebben, om Koorn in andere Landen te koopen. De ryken zovden brood hebben, maar de werklieden, en de gemeene man zouden genoodzaakt zyn om het Land te verlaaten, of van honger te moeten ſterven. Zy zouden het ook niet beter in Engeland hebben, om dat door de ſchaarsheit van Geld aldaar veelen ambagtsmannen ledig loopen, en men veel meerder Volk heeft dan men gebruiken kan, zo dat onze Landslieden in dat Koningryk, aan het zelfde noodlot zouden onderworpen zyn, 't welk zy getragt hadden te ontvlugten.

De Eigenaars der Landeryen zouden geen Volk konnen vinden, om hunne grond te bebouwen; mogelyk zouden zy nog wel zoo veel levens onderhoud konnen bekomen, als zy voor zig zelven en hunne Familien nodig hebben, doch na alle waarſchynelykheit niet zoo veel om hunne ſchuldenaars te konnen betaalen; en terwyl het geval het algemeen raakt, en de Eigenaars der Landeryen de ſterkſte party zyn, zullen die nooit toelaaten, dat

zy van hunne vryheit en Goederen beroofd worden. En al was het zelfs dat de Wetten wierden uitgevoerd, en de Goederen der Eigenaars van Landeryen verkogt, zouden die by gebrek van koopers zeer wynig gelden, en de schuldeischer zoude daar van zeer wynig of niets trekken, om dat hy geen Volk zoude vinden om die te beploegen; zoo dat op deze manier zeer veelen zouden schaade lyden, en niemand winnen.

Ondersteld eens, dat geen van deze gevallen ooit zal gebeuren; zoo kan Schotland egter niet wel bestaan in den staat, in welke het zelve zig tegenwoordig bevind; en indien wy de tegenwoordige gelegentheden verzuimen, en kragtelooze maatregels nemen, zullen wy na alle waarschynelykheit in een verwerring geraaken, voor dat zig weder eene andere gelegentheit opdoed, om ons te redden.

Het Geld te verhoogen, het zilverwerk in de Munt te brengen, en daar van Geld te slaan, en den Koophandel op een vaste en zekere voet te stellen, zyn de middelen, die voorgesteld zyn, om het gebrek van Geld weg te nemen; en men heeft geoordeeld, dat die bekwaam zyn, om ons uit onze zwaarigheden te helpen; maar wanneer men dit ontwerp wat na-

der

der onderzogt heeft, is bevonden, dat het verhoogen van 't Geld alleen niet dienſtig maar zelfs ſchadelyk voor het Land zoude zyn, in welke omſtandigheden wy ons ook mogen bevinden, en dat de andere middelen ons insgelyks niet het geringſte voordeel zouden konnen toebrengen.

Men heeft gerekend, dat onze invoer, en onkoſten buitenlands gemaakt, in 't voorledene Jaar een zeer gewigtige zom meerder dan onze uitvoer beloopen hebben. Derhalven is het nodig, om de Balans gelyk te maaken, dat wy niet alleen de uitgevoerde zommen door ſpaarzaamheit weder tragten te winnen, maar ons ook in het toekomende voor de ſchaade wagten, die deze uitvoer aan ons veroorzaakt heeft.

Onderſteld eens, dat het munten van 't gemaakte zilver, en een goed Reglement op het ſtuk van den Koophandel de Balans aan onze kant zoude konnen doen overſlaan, zoo is het nogtans te vrezen, om redenen, die hier boven reets gemeld zyn, dat deze ontwerpen in de Practyk onmogelyk zullen bevonden worden, om uit te voeren. Maar laat die van zodanige nuttigheit zyn als zy willen; zoo is het ten hoogſten noodzakelyk, dat in het reguleren van den invoer van Goederen be-

 hoor-

hoorlyke zorg gedraagen word, dat het vertier van onze Goederen in andere Landen niet word verhinderd, want by aldien dit verzuimd word, zullen wy meerder door gebrek van het vertier van onze Goederen verliezen, dan wy winnen zullen, met die van andere Landen in minder quantityt in te voeren; en genomen, dat alle mogelyke voorzigtigheit hier in gebruikt word; zal egter de hulp die redelyker wyze van deze maatregels mag verwagt worden, ons uit onze nood niet verloſſen; maar wy zullen op zyn beſt in een kwynende ſtaat blyven, in verwerring binnenlands leven, en ons voor aanvallen buitenlands bloot geſteld vinden.

De meeſten zyn van gevoelen, dat de ſchaarsheit van Geld door de betaaling ontſtaat van 't Saldo, 't welk men aan de Balans ſchuldig is, en zy hebben gelyk, want het zoo wel de oorzaak als het gevolg daar van is; en daar is geen ander middel om de Balans aan onze zyde te brengen, dan door het vermeerderen van 't getal der Geld ſpecien.

Het is eenige tyd geleden, dat men opgerekend heeft dat onze armen wel twee honderd duizend ſterk in getal waren. Schotland was toen volkryker dan het tegenwoordig is, en dit niettegenſtaande

heb-

hebben wy tegenwoordig al zoo veel armen als ter dier tyd; doch laat ik eens onderſtellen, dat 'er niet meer dan honderd duizend zyn, en dat men door de vermeerdering van 't Geld, vyftig duizend van hen alleen voor de tyd van een half Jaar zoude konnen gebruiken, die ieder drie ſtuivers 's daags met hunne arbeid zouden konnen verdienen, en de Koopman daar boven nog drie ſtuivers op ieder winnen, en voegd daar by, dat hunne verteering een ſtuiver ieder dag meer dan te vooren zoude beloopen: zoo zouden de jaarlykſche inkomſten van 't Land daar door met 189583 ponden 6 ſchellingen en 8 pencen vermeerderd worden.

Indien het Volk, 't welk omtrent *Perth* en *Stirling* op 't Land woond, voor twintig duizend ponden ſergies en andere Manufacturen meer heeft, dan het zelve verkoopen kan, en die Goederen als zy uitgevoerd wierden, twintig of dertig ten honderd zekere winſt konden geven; konnen de Eigenaars die egter niet uitvoeren, om dat de Koopmanſchappen in zoo veelen verſcheide handen verſtrooid zyn, en zy geene Correſpondenten buitenlands hebben, aan welken zy die durven vertrouwen, om te verkoopen. A B en C zouden wel te vreeden zyn, om

voor deze dertig per cent winst de moeite en 't perykel van de verzending op zig te nemen; maar om dat het Geld schaars is, konnen zy niets te leen bekomen, hoewel zy daar voor goede zekerheden aanbieden te geven, nog de Fabrikeurs, die veelen in getal zyn, willen hunne Goederen niet op Crediet laaten volgen, om dat zy hen niet van naby kennen; en al was het schoon, dat zy die aan hen vertrouwden, zouden zy door gebrek van Geld zoo lang moeten leedig zitten, tot ter tyd toe, dat zy door A B en C betaald wierden. Derhalven blykt het dan, dat door gebrek van Geld de Koopmanschappen in prys daalen, en de Manufacturen in 't geheel te gronde gaan.

Men kan niet wel bepaalen hoe groot de zom zoude moeten zyn, met welke de Natie zoude konnen geholpen worden, alzoo zulks van de quantityt der Manufacturen en den Koophandel afhankelyk is, want na maate dat die bloejen, of verminderen, heeft men ook meerder of minder geld nodig; maar door het groot getal armen, 't welk wy altyd gehad hebben, kan men wel gelooven dat Schotland altoos gebrek aan Geld gehad heeft.

Men

Men heeft gerekend, dat Engeland behalven de groote zommen in papiere Geld, tot nu toe veertien Millioenen in goud en zilver gehad heeft; en dit niettegenstaande hebben zy nog nooit genoeg gehad, om al hun Volk te konnen gebruiken. Vyftig Millioenen zouden naauwelyks genoeg zyn, om Engeland in die bloejende staat te stellen, in welke het gemakkelyk door kragt van Geld zoude konnen gebragt worden. Wanneer men alle de Inwoonders in 't werk kan houden, en nog Geld overig heeft, om anderen ook te gebruiken, zal men daar door menschen uit andere Landen lokken, om 'er zig by neer te zetten. De Provintie van Holland is door overvloed van Geld, en het groot getal der Inwoonders, (het gevolg van veel Geld) in staat geraakt, om in een algemeene Oorlog zoo veel kosten te draagen, als zeer veele Provintien van Engeland doen, die in zig zelven van een veel grooter uitgestrektheit dan dat gehcele Land zyn; en egter heeft Holland dezelfde voordeelen tot den Koophandel niet, die Engeland door de natuur bezit. Hier uit blykt dan, dat ieder Land, 't welk meerder Geld heeft, dan het gebruiken kan, altoos magtiger word dan andere Landen, die in der daad wel voordeeliger

ge-

gelegen zyn, doch gebrek aan Geld hebben.

Wanneer men het Geld in grooter quantityt aan 't Volk geefd, als nodig is, zal het in desselfs waardy verminderen; maar by aldien men niet meerder uitgeefd, dan even nodig is, zal het in prys niet afslaan.

Misschien heeft men tegenwoordig meer dan drie of vier honderd duizend ponden, die renteloos leggen, en als het eens gebeurde, dat de Koophandel en de Manufacturen uitgebreid wierden, zoude men nog wel eens zoo veel Gelds konnen gebruiken.

Het ontwerp, 't welk ik gemaakt heb, om het Land met Geld te voorzien, bestaat eigentlyk hier in. Indien men een Landgoed, 't welk honderd ponden renten geefd, en in zilver Geld twee duizend ponden waardig is, voor papiere Geld wil afstaan, en het zelve kan verdeeld worden; dan zal van dat zelfde Landgoed twee duizend ponden Courant Geld gemaakt worden, en de geen die zodanig papiere geld ontfangd, ontfangd net zoo veel, dan of hy in zilver tot die prys als het tegenwoordig waardig is, was betaald geworden. Indien men een Landgoed twintig duizend ponden waardig, voor

vyf-

vyftien duizend ponden overgeefd, is het papiere Geld meerder dan de zilvere ſpecien waardig, om dat men voor vyftien duizend ponden in papiere Geld, het zelfde koopen kan, 't welk twintig duizend ponden in zilver waardig is.

Terwyl het dan zeer practicabel is, om van Land Geld te maaken, zoude het tegen de gezonde reden ſtryden, om de naarſtigheit der Volkeren zodanig te bepaalen, en die afhankelyk te maaken van zaaken, die niet in onze magt, maar wel in die van onze Vyanden zyn, 't welk wy konnen voorkomen met ſpecien te maaken, die wy tot ons eige gebruik nodig hebben.

Ik zal derhalven dan de droevige ſtaat in welke Schotland door ſchaarsheit van Geld genaakt is, nog naader gaan ontleden.

Eerſtelyk; heeft men gezien, dat de Landeryen in prys verminderd zyn, dat de renten niet zyn betaald geworden, en dat de perzoonen en goederen der ſchuldenaars volgens de ſtrengheit der Wetten gehandeld zyn, om dat zy verpligt waren om in zodanige ſpecien te betaalen, die zy onmogelyk niet konden bekomen.

Ten tweeden, het gevaar aan 't welk menſchen die zilver Geld bezitten onderwor-

worpen zyn geweest, door de onzekerheit van de waarde van het zelve; en de verwerring, die daar uit spruiten kan, in welk gevaar men alles konnen verliezen.

Ten derden; de droevige staat van onzen Koophandel, die de ambagtslieden, zonder werk loopende genoodzaakt heeft, om buitenlands hun Fortuin te zoeken, of door honger te vergaan.

Ten vierden, dat de andere zoorten van Volk na proportie daar by ook geleden hebben.

Ten vyfden, is het zeker dat het Volk in deze slegte toestand van zaaken, zekerlyk in de uitterste verwerring zal raaken, en van nu af aan in gevaar is, van door desselfs vyanden besprongen te worden.

Als men alle deze redenen overweegd, en eens overdenkt welk groot voordeel het Volk door de vermeerdering van 't Geld zal genieten, dat de Landeryen zullen verbeterd worden, en by gevolg zoo veel meer waardig zyn; als ook dat de renten wel zullen betaald worden, zoo is het ligt te begrypen, dat de schuldenaars door het betaalen van een gelyke waarde van de zom, die zy beloofd hebben te voldoen, hunne Perzoonen en Goederen van het gevaar zullen bevryden, voor 't welk zy tegenwoordig bloot gesteld zyn.

Ten

Ten anderen, zullen de ryke inwoonders ftiptelyk het geen zy te eifchen hebben in Geld van een veel zekerder waardy dan zilver of andere Goederen ontfangen, en zig in geen gevaar van verwerring bevinden.

Ten derden, zal de Koophandel bloejen, en de geenen die daar van afhankelyk zyn rykelyk beftaan konnen.

Ten vierden, zal de ftaat van alle andere zoorten van Volk merkelyk verbeterd worden.

En ten vyfden, zal het Volk in ftaat zyn, om zig zelfs in order te houden, en aan allen vyanden het hoofd te bieden.

Alle deze redenen overwoogen zynde, zeg ik, is de vraag, of wy niet zonder eenige onkoften zoo veel als mogelyk is het Land en den Koophandel zullen verbeteren, en of het niet beter is dit te doen, dan ons met iedele hoop te voeden, gelyk wy tot nu toe gedaan hebben, dat wy zilver uit andere Landen zullen bekomen.

Welk groot voordeel is het voor Schotland, dat het zelve bekwaam is, om dit ontwerp ter uitvoering te ftellen, en daar van de vrugten aanftonds te genieten, terwyl dat andere Volkeren, alfchoon zy ons voor-

voorbeeld wilden navolgen, veelen jaaren nodig hebben, eer zy het zelfde doen konnen? hoewel het voor het algemeene welzyn van Europa te wenſchen was, dat Engeland alzoo bekwaam was, om het zelfde te doen, als wy zyn.

Ik heb geen tyds genoeg gehad, om myne gedagten in die order als wel behoord had voor te ſtellen, en uit die oorzaak ben ik genoodzaakt geweeſt, om verſcheide tegenwerpingen onbeantwoord te laaten, die ik gehoord heb, dat zommigen tegens myn ontwerp gemaakt hebben; doch by aldien het Parlement goed vind, om myne voorſtellingen in overweging te neemen, twyffel ik geenzints of het zal aan het zelve blyken, dat die ten hoogſten zeker en voordelig zyn, en dat de uitvoering van dezelven, nog aan 't Volk in 't algemeen, nog aan iemand in 't bezonder de geringſte ſchaade kan toebrengen.

EINDE.

260

55

5

50

voorbeeld wilden navolgen, veelen jaaren nodig hebben, eer zy het zelfde doen konnen? hoewel het voor het algemeene welzyn van Europa te wenſchen was, dat Engeland alzoo bekwaam was, om het zelfde te doen, als wy zyn.

Ik heb geen tyds genoeg gehad, om myne gedagten in die order als wel behoord had voor te ſtellen, en uit die oorzaak ben ik genoodzaakt geweeſt, om verſcheide tegenwerpingen onbeantwoord te laaten, die ik gehoord heb, dat zommigen tegens myn ontwerp gemaakt hebben; doch by aldien het Parlement goed vind, om myne voorſtellingen in overweging te neemen, twyffel ik geenzints of het zal aan het zelve blyken, dat die ten hoogſten zeker en voordelig zyn, en dat de uitvoering van dezelven, nog aan 't Volk in 't algemeen, nog aan iemand in 't bezonder de geringſte ſchaade kan toebrengen.

EINDE.

260 265 270 275 280 285 290

55 50 45 40 35 30

Nation du Chien
Nadoveſſans
Iſſati
Changas
Keton
Lac
Lac
S.t Ioſeph
Riviere de Tombeau
R. S.t Francois
Lac Superieur
Saut
Sault de
S.t Anthoine
de Padoue
Lac de
la Providens
R. de Beeufs
Portage
R. Noire
Le Illions
Lac de
pleurs
Portage
Bay de Puans
Lac de
Illionis
Kitchiga
Kikapus
Pouta:
iascon
R. Ouisconsing
Occitagon
Le Grand Fleuve Missisipi
Fort de
Miamis
R. Otenta
R. de Illionis
Fort de
Crevecoeur
Portage
Maſſnorites
Cap S.t Anthoine
R. Ouyes
L O V I S I A N A
R. Tariorca
Chiquacha
Natchez
Ohio
Riviere
Mons
Analache
F L O R I D A
R. Ouma
Axanſa
Akanſa
Coca
Coenis
R. Hens
Taenſa
Oumas
F. Louis
Riv. Chicagua
Tascalaca
NOUVEAU
MEXIQUE
Riviere de la Magdalene
Penſacola
Orleans
nouvo
camp
la Koroa
Quinipissa
Isle Dauphin
Bay de Spirit Sancto
Port grand
Mines de
S.t Barbe
Embouchure de
Missisippi
Quoaquis
PARTIE DE
NOUVELLE ESPAGNE
GOLFO DE MEXIQUE

265 270 275 280 285

HISTORISCHE
EN
GEOGRAPHISCHE

Beschryving van

LOUISIANA,

Gelegen in

NOORD AMERICA,

Aan de mond van de groote Rivier

MISSISSIPI.

Benevens een berigt van de nieuwe Fransche Indische Compagnie, en eenige aanmerkingen over den tegenwoordigen handel in Actien. Met Authentieke stukken voorzien.

Door P. J. M.

VOORREDEN.

Goedgunstige Lezer.

Daar zyn verscheide Jaaren verloopen, in welken men by na niets of zeer wynig van Mississipi heeft hooren spreken; Doch hoe vreemd, en onbekend deze barbaarsche naam ook in de ooren der meeste menschen geklonken heeft, zoo veel te bekender is dezelve na die tyd geworden; jaa men heeft over dat ver afgelegene Land meerder dan van eenige plaats in Europa overal begonnen te redeneeren. Het staat ons nu te onderzoeken, welke zeldzaame denkbeelden zommigen van het woord Mississipi gehad hebben, want zeer wynigen gevonden worden, die van de gelegenheit van dat Land onderrigt zyn, en het is niet te twyfelen, of deze wonderbaare inbeeldingen hebben uit de blinde drift der Gemoederen, en de zonderlinge bekwaamheit en schranderheit

van den Heer Law in Vrankryk hun oorſprong genomen.

De geldzugtige menſchen zyn met een dolle yver, om groote ſchatten door Actien te winnen zodanig ingenomen geweeſt, dat zeer wynigen zig niet eens bekommerd hebben, wat Miſſiſſipi eigentlyk is: Zy hebben zig ingebeeld, dat zy een andere goude Eeuw beleefden. Doch anderen van een verhevener geeſt, die in dit ſpel geen deel gehad hebben, zyn ten hoogſten begeerig geweeſt, om eenig waar berigt van dat Land te bekomen; eensdeels, om dat de menſchen een jalouzy is aangebooren, en een iegelyk in 't algemeen ten hoogſten nieuwsgierig is, om de wegen te weeten, door welken anderen groote Rykdommen verkregen hebben; en ten anderen, om dat zy een groote ſtryd in hunne hertſtogten gehad, en naauwelyks zelfs geweeten hebben, wat zy in deze Actien handel, die zy niet begrypen konden, doen

zouden, alzoo de vreeze voor het verlies, en de begeerte om te winnen hen heeft doen wankelen, en in zodanige ſtaat gebragt, dat zy zelfs niet wiſten, welke party zy kiezen zouden.

De hiſtorie van dezen ongehoorden Papier handel is aan veelen zodanig wonderbaarlyk voorgekomen, dat zy dezelve doorlezende, zig niet anders hebben konnen voorſtellen, dan dat zy een verdigte geſchiedenis, of een Roman lazen, in welke niet anders dan allerhande zeldzaame, en ongehoorde ontmoetingen gevonden worden.

Wy zullen hier ter plaatze niet aanroeren de berigten, die de publieke nieuws Schryvers ons daar van hebben medegedeeld; en hoewel wy aan dezelven geen volkomen geloof willen geven, zoo durven wy aan de andere kant die ook niet in 't geheel in twyfel trekken. Want daar kan niets zodanig dwaas en wonderbaarlyk bedagt, of beſchre-

ven worden, waar toe de zotheit van 't menſchelyk vernuft niet bekwaam is. Nooit kan die klaarder ontdekt worden, dan wanneer een onverwagte rykdom in de handen van iemand vald, die zig in dat geluk niet weet te maatigen. Want gemenelyk ziet men dat zodanigen met een onverdragelyke hovaardy worden ingenomen, die in de oogen van de verſtandige wereld des te belachelyker vald, hoe wyniger dat de Perzoon, die in deze ongelukkige paſſie leefd; zyne inbeeldingen, die op geld en goed gegrond zyn, weet te verbergen. Ik twyfel ook geenzints of eenigen hebben in deze verwarde toeſtand van zaaken, allerhande Philoſophiſche en morale gedagten gehad; hoewel het getal der zelven na ons vermoeden, niet zoo groot, als dat van de twee andere zoorten van menſchen mag geweeſt zyn, 't welk deze aanmerkingswaardige geſchiedenis, in onze tyd voorgevallen., zelfs niet met on-

verschillende oogen heeft aangezien. In deze omstandigheden zal mogelyk niemand van de nieuwsgierigheit, die meest alle menschen aangebooren is, zodanig ontbloot zyn geweest, dat hy niet verlangd heeft, om van Mississipi, 't welk zoo veel geraas in de wereld gemaakt heeft, eenig berigt te ontfangen. Om nu aan deze begeerte zoo veel als mogelyk is te voldoen, is deze tegenwoordige beschryving door een bekwaame en geoeffende pen ontworpen. De Lezer zal daar in een kort verhaal der Kolonien vinden, die de Europische Mogentheden zedert eenige Eeuwen hebben opgeregt. Voor het overige heeft de Schryver alle de berigten, die hy van Mississipi, en Louisiania heeft konnen bekomen, alhier in een korte historische styl ter neer gesteld, en eenige van zyne gedagten over de tegenwoordige Actiehandel, met bewysstukken, die met deze historie gemeenschap hebben, daar by ge-

voegd: laatende voor het overige aan hem de vryheit over, om over deze byna onbegrypelyke omſtandigheden, na zyn welgevallen te oordeelen, en of de volgeude woorden van den Digter *Martialis*, in dit geval niet wel te pas komen.

Ride, ſi Sapis . . . . . .
Mart. L. II. Epigr. XLI. V. I.

HIS-

HISTORISCHE EN GEOGRAPHISCHE *Beſchryving van* MISSISSIPI.

I. HOOFDSTUK.

Van de Kolonien, die de Europêers zedert eenige Eeuwen in de Ooſt, en Weſt-Indien hebben opgeregt.

NAdien de meeſte menſchen hunne grootſte zorg beſteeden, om ryk te worden; zoo zyn om dit oogmerk te bereiken ontelbaare middelen, zoo wel door bezondere Perzoonen, als geheele Volkeren uitgevonden, van welken eenige gelukkig, doch anderen ongelukkig zyn uitgevallen: De beſten en roemwaardigſten van allen, zyn in der daad de Landbou-

wery, en de Kolonien, benevens de Koophandel die ter Zee gedreven word; en nadien zulks nergens met meerder voordeel, dan in verafgelegene Landen, en Eilanden geschieden kan; zoo heeft men door de begeerte tot winst, geheel uit Europa en over den grooten Oceaan gestevend, om zig aldaar van de Goud en Zilver honger te verzaaden; en in de toen onbekende en door wilde Volkeren bewoonde Landen voordeel te doen.

De Zeevaart, die in laatere tyden zeer kragtig is verbeterd, en tot de hoogste volmaaktheit gebragt, heeft hier toe zeer veel geholpen. Het is ook om de bovengemelde reeden geschied, dat de vermaardste Volkeren van Europa, als de Portugeezen, Spanjaards, Engelschen, Hollanders, en Deenen reets voor twee honderd jaaren de verafgelegenste Landen, en in 't bezonder de Oost en West-Indien met hunne Schepen bezogt hebben, om zoo wel het Goud en Zilver, 't welk zy aldaar bekomen konden af te haalen, als zig van de andere Rykdommen van die Landen te verzekeren. Zy hebben aldaar Vestingen gemaakt, Steden gebouwd, en groote moeite aangewend, om door hun eigen volk het Land te laaten beploegen,

en

en beplanten, of zoo als het anderen noemen, Kolonien op te regten.

De Spanjaards, en Portugeezen hebben het geluk gehad, van de eersten geweest te zyn, die deze roemwaardige ondernemingen hebben uitgevoerd; want in het einde van de vyftiende Eeuw, hebben zy door den grooten Avanturier *Cristoph. Columbus* in America, en de Portugeezen door de roemrugtige Kapiteins *Vasco de Gama*, en *Franciscus van Albuquerque* in Oost-Indien; als ook door *Americus Vesputius* in Brazilien een vaste voet gekregen, en zig voor een gedeelte door bedrog en geweld, en verders door regtvaardige middelen, namelyk door den Koophandel en Landbouwery, van de groote Rykdommen van die Landen meester gemaakt. Zy hebben ook als de eersten zynde, het voordeel gehad van de beste Landen in die gewesten in bezit te nemen, waarover alle de andere Volkeren van Europa zyn jaloers geworden.

De Spanjaards waren de geenen, die zig in America van de Goudryke Eilanden *Hispaniola*, *Cuba*, *Jamaica* en *Portorico* verzekerden: Zy kwamen vervolgens op de vaste Kust, en overmeesterden de Koningryken van *Mexico* en *Peru*, en nog veele andere Landen, die in America gelegen

legen zyn; als in het Noorder gedeelte het groote Land van Florida, waar onder de Rivier *Missisipi*, by de Franschen *St. Louis* genaamd, en het Land van *Louisiana* behoord, 't welk aan beide kanten legt; en in het Zuidelyke het *nieuw Castilien*, en het Land van *Chili*, 't welk ten hoogsten door de groote Zilverberg *Potosi* beroemd is; waar uit zy in de twee laatste Eeuwen onnoemelyke zommen gelds in Spanjen, en ook in andere Landen van Europa gebragt hebben. Of nu dit aan de Europêers nadeel dan voordeel heeft toegebragt, zal men hier ter plaatze niet onderzoeken; hoewel het gemeene spreekwoord zegd; *Dat het Goud van de nieuwe Wereld, de inwoonders van de oude bedorven heeft*: En het kan ook niet wel missen, wanneer rykdommen onder het geweld van kwaadaardige en hovaardige menschen komen te geraaken, of die zullen alzoo veel kwaads brouwen, dan een swaard, 't welk aan een raazend man word in de handen gegeven, om zyn evennaasten te kwetzen.

Het is genoegzaam zeker, dat byaldien de Koning *Philippus de II.* in Spanjen niet door het ontzaggelyke goud, en zilver, 't welk hem uit America toegezonden wierd, in zyn hovaardy, en eigenzinnigheit

heit was gestyfd geworden, hy nooit een toeleg zoude gemaakt hebben, om zig meester van geheel Europa te maaken, en de Nederlanders, een volk, 't welk zig ten hoogsten aan de behoudenis van hunne vryheit laat gelegen zyn, in zodanige wanhoopige staat te brengen; dat zy tegens hem, niettegenstaande hy de grootste Potentaat van geheel Europa was, zoo veele jaaren als verwoed geoorlogd hebben.

Ter zelver tyd dat de Spanjaards zig van de West-Indien meester maakten, speelden de Portugeezen insgelyks in de Oost-Indien de baas, alwaar zy alles overmeesterden, en uit die gewesten zoo veel goud en zilver na Portugal voerden, dat men in de geschiedenissen van die tyd aangetekend vind:

Dat 'er zoo veelen straatsteenen niet dan goud en zilver te bekomen waren, jaa dat de overvloed zodanig groot was, dat het goud zelfs in veragting begon te raaken, om dat het tot kleine uitgaaven wierd bevonden onbekwaam te zyn.

Deze schatten hebben de jalouzy van de overige Europische Zee mogentheden gaande gemaakt, die deze voordeelen aan de Spanjaards en Portugeezen begonden te benyden, en in 't vervolg op middelen ge-

gedagt hebben, om mede van deze ryke Landen deelgenooten te worden; en hoewel de Engelſchen, en Franſchen in de zeſtiende Eeuw, door de onluſten over de Religie, de aanſlagen, die hunne Geldzugt hen had ingeblaazen, niet konden ter uitvoering ſtellen; hebben de Hollanders egter, die het tot een zodanige gewigtige onderneming nog aan moed, nog ervarentheit in de Zeevaart ontbrak, hier in andere Volkeren niets willen toegeven, maar ſtoutmoedig ondernomen, om uit de beide Indien ook rykdommen te gaan haalen, niettegenſtaande het met hunne omſtandigheden in de vyftiende Eeuw zeer ſlegt geſchaapen ſtond, wanneer zy nog onder het Spaanſche jok ſtonden, en om de behoudenis van hunne vryheit een bloedigen oorlog tegens den Spaanſchen Koning moeſten voeren.

De harde handelingen, die zy in Spanjen en Portugal ontmoeteden, welk laatſte Koningryk in die tyd nog onder de gehoorzaamheit van Spanjen ſtond, en de vreze, die zy hadden van buiten alles te zullen worden uitgeſlooten, hebben hen in die wanhoop gebragt, dat zy eindelyk in de zeſtiende Eeuw gewaagd hebben, om zelfs eenige Schepen na Ooſt-Indien te zenden, aldaar Koophandel te dryven,

ven, en de Waaren, die zy voor dezen gewoon waren uit Portugal zelfs te haalen, van daar direct in Holland te brengen; welke onderneming hen zoo wel gelukt is, dat zy niet lang geleden daar na een Maatschappy, in eenige Millioenen bestaande, hebben opgeregt, waar uit dan de tegenwoordige bloejende, en zeer magtige Oost-Indische Compagnie in Holland voortgesproten is: Want niettegenstaande zy over al de Portugeezen aantroffen, die zig aldaar versterkt hadden, en met hen als een Volk onder de gehoorzaamheit van den Koning van Spanjen hunne Vyand staande, stryden moesten, heeft hen egter het geluk altoos zodanig begunstigd, dat zy niet alleen ter Zee gezegenpraald, maar ook de Portugeezen uit de meeste vaste plaatzen gedreven, en zig van den Koophandel van die Landen meester gemaakt hebben, die alleen na dat zy hunne Staat en Regerings Form hadden ingevoerd, en de Vesting Batavia veroverd, tot verwondering van de geheele Wereld tot op den huidigen dag in hunne magt gebleven zyn.

De Hollanders zagen zoo haast deze goede uitslag hunner ondernemingen in Oost-Indien niet, of zy begonden te denken om insgelyks een diergelyke Maat-

schappy

schappy in de West-Indien op te regten; en aldaar aan de Spanjaarden hunne geslagene Vyanden ook afbreuk te doen. Deze nieuwe West-Indische Compagnie heeft in 't Jaar van zestien honderd een en twintig desselfs aanvang gehad; en wierd in 't begin zoo zeer door het Fortuin begunstigd, dat dezelve drie Jaaren daar na zig in Brazilien zetelde, en de Stad *St: Salvador*, en de Baai van *Todos los Santos* innam; En hoewel het niet lang duurde, of zy wierden door de Spanjaarden, en Portugeezen, daar weder uitgeslaagen, veroverden zy egter in 't Jaar van zestien honderd agt en twintig, onder het bevel van den Admiraal *Piet Hein* de schatryke zilver Vloot der Spanjaarden by het Eiland *Cuba*, en maakten zig meester van een buit van meer dan honderd en vyftig tonnen Gouds. Zy namen ook nog andermaal een proef van hun geluk in Brazilien, veroverden in 't Jaar zestien honderd dertig de Stad *Fernambucq*, en bragten van tyd tot tyd, onder het bevel van de kloeke en dappere Graaf *Maurits van Nassau*, die aldaar van 't Jaar zestien honderd zestien, tot zestien honderd vier en veertig geregeerd heeft, geheel Brazilien onder hunne magt, doch verlooren het ruim twintig Jaaren daarna meest door eigen verzuim en nalaatigheit weder;

der; na welke tyd de voornoemde West-Indische Compagnie, hoe langer hoe meer verzwakt, en afgenomen is: Zy moesten ook in 't Jaar van zestien honderd en zeven en zestig aan Engeland door het Tractaat van Vreede Nieuw Nederland afstaan, 't welk zy in bezit hadden; zoo dat zy tegenwoordig aldaar byna van niets meer meesters zyn, dan van het grootste gedeelte der wilde Kust van 't Zuidelyk America, waar van *Suriname* de voornaamste plaats is, en nog eenige kleine Eilanden, die daar omtrent leggen, als *Curacao*, en anderen, en dan nog van de Vesting *Del Mina*, en eenige andere wynige Kasteelen, op de Kust van *Guinée* in Africa gelegen.

De Engelschen wierden door de binnenlandsche beroertens, en verwerringen over de Godsdienst onder de Regeringen van de Koningen *Hendrik de* VIII, en *Eduard*, als ook de Koninginne *Maria* belet, om de Spanjaarden en Portugeezen van een gedeelte van deze ryke Landen in de Oost en West-Indien te berooven, en moesten met goede oogen aanzien, dat de Hollanders die vermeesterden. De Koninginne *Elizabeth*, vond egter goed, om schepen na America te zenden, die het Land van Virginien in 't

O Noor-

Noordelyk America innamen, en de Engelschen hebben zedert het geluk gehad, van de geheele Oostelyke zyde van 't Noordelyk America onder hun geweld te brengen, en *Carolina* een heerlyke streek Lands van *Florida* te veroveren, zo dat zy nu van de Landen, die onder de dertig tot de zes en veertig Graaden leggen meester zyn, waar onder *Carolina*, *Virginien*, *Maryland*, *Nieuw Jersey*, *Pensilvanien*, *Nieuw Jorck*, *Nieuw Engeland*, en *Arcadien* mede begrepen zyn, welke laatste plaats met het Eiland van *Terreneuf*, de Koning van Vrankryk aan hen door de Utrechtse Vreede laatst heeft afgestaan. Behalven dit bezitten zy in de *Sinus Mexicanus*, het schoone Eiland *Jamaica*, nog een groot gedeelte van de Caribische Eilanden, onder welken dat van *Barbados* het voornaamste is, uit allen welke plaatzen, alschoon dat aldaar geen goud of zilvermynen gevonden worden, zy zeer kosteyke Koopmanschappen, als Zuiker, Tabak, Indigo, Wol, Ryst, enz. t'huis brengen. Hier tegen hebben zy niets van belang in de Oost-Indien konnen uitvoeren, alzoo de Portugeezen in 't begin van de zestiende Eeuw de meeste plaatzen reets aldaar bezet hadden, die hen door de Hollanders, die ter dier tyd met

de

de Spanjaards en Portugeezen in oorlog waren, weder zyn afgenomen; om welke reden de Heer *Bosman* in zyne Beschryving van *Guinée*, de Portugeezen zeer wel by de Valken vergelykt, die op de Jagt zynde het wild gevogelte snel en behendig weeten te vangen; doch aanstonds hun roof weder aan den Jaager moeten overgeven; zo dat het aldus gelegen is, dat de Engelschen uit hunne Kolonien in America veele ryke Koopmanschappen haalen; doch in de Oost-Indien meest alles met geld betaalen moeten; 't welk een Parlementsheer in Engeland voor twee Jaaren, als 'er over die stof gesprooken wierd deed zeggen: *Voor dezen heeft men uit de Oost-Indien goud en zilver gehaald, en tegenwoordig sleept men het goud en zilver uit Engeland derwaarts, en men brengd daar voor Aapen, en Papegaajen te rug.*

Vrankryk heeft insgelyks den tyd laaten voorby gaan toen de Landen en Eilanden in de Oost-Indiën, en America ingenomen wierden; nademaal dat Koningryk onder de Regeringen van de Koningen *François de* I. en *Hendrik de* II. door buitenlandsche, en onder *François de* II, *Karel de* IX, en *Hendrik de* III. door binnenlandsche oorlogen zodanig is gekweld geworden, dat 'er geen gelegenheit was, om op andere zaaken te denken.

Het is waar, dat eenige Franschen voor hunne eige rekening in de zestiende Eeuw ondernomen hebben, om het een of ander gedeelte van America in bezit te nemen, en aldaar een vaste zetel te maaken, gelyk de Admiraal *Coligni* onder de Regering van den Koning *Karel de* IX. twee schepen heeft doen uitrusten, die zig van dat gedeelte van *Florida*, 't welk tegenwoordig *Carolina* genaamd word, meester gemaakt hebben, maar het duurde niet lang, of zy wierden door de Spanjaards weder daar uit gedreven. Zy hebben insgelyks getragt, om zig in 't Jaar van 1655. onder de Regering van den Koning *Hendrik de* II. in het Zuider gedeelte van America onder *Brazilien* neder te zetten, welke onderneming, waar over de Kapitein *Villagaignon* het bestier gehad heeft, hen wel gelukte; jaa zy noemden het stuk Lands, waar van zy zig meester gemaakt hadden, ingevolge de beschryving, die ons *Johannes Lerius* daar van gegeven heeft, *Francia Antarctica*; doch zy konden aldaar insgelyks niet lang stand houden, en wierden door de Portugeezen verjaagd.

Eindelyk hebben zy egter bezit van 't Land, *Nieuw Vrankryk* genaamd, en in het Noordelyke gedeelte van America, by de Rivier van *St. Laurens* gelegen be-

zit

zit genomen, alzoo 'er niets beters meer te vinden was, terwyl dat de andere Landen voor een gedeelte onder de magt der Spanjaarden, Portugeezen, Engelschen, en Hollanders gebragt waren; daar boven hebben zy zig ook van eenige Eilanden, die onder de *Antilles* behooren, onder welke dat van *Martinique* het voornaamste is, en van een klein gedeelte van 't Eiland van *Hispanjola* meester gemaakt; doch alle hunne ondernemingen in de Oost-Indiën zyn in rook verdweenen.

In 't begin van de Regering van dien roemrugtigen Monarch de Koning *Lodewyk de* XIV. is wel een Oost-Indische Maatschappy opgeregt, die voorgenomen had, om bezit van het groote Eiland van *Madagascar*, aan de Oostzyde van Africa gelegen, bezit te nemen; en de schrandere Staatsdienaar *Colbert* heeft in 't vervolg van tyd op allerhande wyzen getragt, om die Compagnie groot te maaken; doch al zyn moeite was vrugteloos, om dat de Franschen te laat kwamen, en dat Eiland reets door anderen was ingenomen.

In 't Jaar van zestien honderd en drie en zeventig, was Vrankryk met de Staaten Generaal der Vereenigde Provintien in oorlog, en ter dier tyd namen zy een proef, of zy niet onder het beleid van ze-

kere *François Caron*, die de Hollanders gecasseerd hadden, en tot hen was overgeloopen, en den Franschen Admiraal *de la Haye*, zig van 't Eiland *Ceilon*, als ook van de Kust van *Cormandel* konden meester maaken; doch alles was te vergeefs, en hunne aanslagen wierden verydeld, om dat de Hollanders wel op hunne hoede waren.

In 't Jaar van zestien honderd zes en zeventig, wierden zy insgelyks door de inwoonders van het bovengemelde Eiland *Madagascar* gedreven; doch in dat van zestien honderd en drie en tagtig deed zig weder een gunstige gelegentheit voor de de Franschen in de Oost-Indiën op.

De Priesters, die de Paus in 't Koningryk van Siam gezonden had, namen de belangen van den Koning van Vrankryk, en zyne Onderdaanen ten hoogsten ter herten, en zy boezemden aan den Keizer van dat Ryk alle denkbeelden in, die het menschelyke vernuft kan uitvinden, om iemands Edelmoedigheit, groote magt, en zegenpraalen tegens zyne vyanden te doen begrypen.

De Staats Dienaar van den Koning van Vrankryk, die ter dier tyd het grootste bewind in dat Ryk had, te weeten de Heer *Faulcon*, bewoog den Koning om

aan den Keizer een groot Gezantschap af te zenden, en een Contract van Bondgenootschap, en vriendschap tot voordeel van wederzyds onderdaanen te sluiten.

In Vrankryk wierd dit werk aangemerkt ten allerhoogsten voordeelig voor het volk te zyn, en als een zaak, waar door de Koophandel niet alleen in dat Ryk, maar ook door geheel Oost-Indien met groot voordeel zoude konnen gedreven worden. Derhalven wierd in 't Jaar 1685. goedgevonden, om een pragtig gezandtschap derwaarts te zenden, 't welk bekleed wierd door de *Marquis van Chaumont*, en een groot getal geestelyke Perzoonen, onder welken de Abt *de Croissy*, en de Jezuit *Tachard* de voornaamsten waren, die hunnen reizen, en verrigtingen aan dat Hof ook naauwkeurig beschreven hebben.

Het liet zig ook ter dier tyd uiterlyk aanzien, dat deze aanslag de Franschen wel zoude konnen gelukken, nademaal zy een groot getal van hun eigen volk na dat Koningryk overvoerden, onder welken veelen Konstenaars waren, die aldaar Fransche Manufactuuren begonden te maaken, en alles wat mogelyk was in 't werk stelden, om den Koophandel van Vrankryk in die Gewesten boven die van alle andere Volkeren uit te breiden; doch

het duurde niet lang, of zy verlooren alle de voordeelen weder, die zy verkregen hadden. De Koning van Siam stierf, en zyn navolger, met zyne Dogter getrouwd zynde, was met een zodanige bittere haat tegen de Franschen ingenomen, dat hy hen overal deed vervolgen, en gevangen nemen, of vermoorden, waar van het voorbeeld van den Staatsdienaar *Constantin Faulcon* nogh in versche geheugenis is, die hy op een schrikkelyke wyze om 't leven liet brengen, en dat alleen uit oorzaak, dat hy de geen was, die de Franschen in zyne Heerschappyen gevoerd had. Een zodanig ellendig einde nam deze Siamsche Colonie; van welke de Koning van Vrankryk zoo veel goeds voor hem en zyne Onderdaanen verwagt had. Het was ook ter dier tyd, dat Vrankryk weder in een bloedige oorlog, met den Keizer, het Duitsche Ryk, de Koningen van Engeland, en Spanjen, en de Staaten Generaal der Vereenigde Provintien raakte, die van 't Jaar 1688. tot 1697. duurde, en naauwelyks door de Vreede van Ryswyk geeindigd was, of daar ontstond weder over de Spaansche Monarchie een nieuw verschil, en de Kryg wierd in 't Jaar 1701. hervat, en met zodanige onbeschryfelyke onkosten door

den

den Koning van Vrankryk gevoerd, dat hy gedurende den tyd van deze twee swaare oorlogen geen tyd had, om op buitenlandsche Conquesten te denken, of aanslagen te beraamen, om aan zyne Onderdaanen, door den Koophandel, of door welgelegene plaatzen in andere Gewesten van de Wereld te vermeesteren, en aldaar Maatschappyen, en nieuwe Volkplantingen op te regten, eenige voordeelen te verzorgen.

II. HOOFDSTUK.

Van de redenen. die den Hertog van Orleans, Regent van Vrankryk bewoogen hebben, om nieuwe Kolonien in Louisiana aan te leggen.

NA dat de groote Koning *Lodewyk de* XIV. die in Krygs ondernemingen by niemand kon vergeleken worden, in 't Jaar 1715, gestorven was, veranderden de zaaken in Vrankryk t'eenemaal van gedaante. De tegenwoordige Koning nog een kind zynde, heeft nog geen denkbeeld van een diergelyke Krygs-glorie,

en de Hertog Regent de gevaaren overweegende aan welken diergelyke ondernemingen onderworpen zyn, en dat het zomtyds gebeurd, dat alles mislukt, en men alleen voor een ander vroet, heeft zeer verstandig geoordeeld, dat het veel beter is, om de Staatkunde van zig door moedwillige Oorlogen magtig te maaken, te laaten vaaren, en alleen op middelen te denken, om de Vreede bestendig en duurzaam te doen zyn. Hy heeft in 't bezonder getragt, om zig beroemd te maaken, door het uitbreiden van den Koophandel zyner Onderdaanen, en Kolonien in andere gedeeltens van de Wereld op te reggten, om de rykdom, en magt van het Fransche volk te vermeerderen; tot welk besluit hy des te meer is aangezet, om dat de gewezene Koning *Lodewyk de* XIV, door de agtereenvolgende oorlogen, die hy om aan zyn eerzugt te voldoen gevoerd heeft, het Koningryk niet alleen verarmd, maar ook zodanige groote hoofdzommen te leen heeft opgenomen, dat het byna onmogelyk scheen om die uit de inkomsten van 't Ryk, dan na een zeer langdurigen tyd te konnen voldoen.

Het is zeker, dat aan zyne Koninglyke Hoogheit zeer veele ontwerpen zyn voorgedraagen, om een middel 't welk bekwaam

kwaam was, om de Kroon van haare ſchulden te ontlaſten, uit te vinden; maar alzoo alle binnenlandſche vrugteloos, of onmogelyk om uit te voeren geoordeeld wierden, heeft hy zig aan de buitenlandſche moeten overgeven. Hy was bewuſt, hoe veel goud en zilver de Spanjaarden jaarlyks uit hunne onuitputtelyke Mynen van *Mexico* en *Peru* bekomen; hoe veel gouds de Portugeezen nog in de tegenwoordige tyd uit Brazilien haalen; hoe veel de Hollanders van het zelfde metaal uit het Goudryk Guinée overvoeren, en welke groote voordeelen zy door hunne Koophandel in de Ooſt-Indiën genieten, als ook welke ſchatten de onvermoeide en ondernemende Engelſchen uit hunne Plantagien in America, en door den Koophandel die zy in de Ooſt-Indiën dryven, t'huis brengen, waar aan de Franſchen in een geruime tyd niet het geringſte deel gehad hebben. Hierom heeft zyne Koninglyke Hoogheit zyne gedagten laaten gaan over het Land, *Louiſiana* genaamd, in het Noordelyk *America* gelegen, 't welk meeſt door de vlyt van den Heer *de Sallo* is gevonden, en in 't Jaar 1689. door den Vader *Louis Hennepin* beſchreven, waar van de Franſchen ruim veertig Jaaren bezitters geweeſt zyn, en hy heeft

ge-

geloofd, en zig ook door anderen laaten overreden, dat men een groote menigte Goud en Zilver uit de Mynen, die aldaar in groot getal gevonden worden zoude konnen bekomen.

Dit Land, 't welk in 't midden van het Noordelyk *America* gelegen is, grenſd aan nieuw Vrankryk, van waar het ook eerſt door de rivier van *St. Laurens*, en de Zêen, die het beſpoelen, is ontdekt geworden; het legd tuſſchen de 30 en 43 Graaden van de Noordelyke Pools hoogte; alwaar alles wat tot onderhoud van het menſchelyk geſlagt vereiſcht word, in groote overvloed gevonden word; nadien aldaar allerhande Koorn, de heerlykſte boomvrugten, de ſchoonſte Planten, bloemen, en kruiden groejen. De boſſchen krielen van allerhande wild gedierte, de Lugt is vol van heerlyk gevogelte, en het getal van wilde duiven, en Indiaanſche hoenders, is onbeſchryſelyk; insgelyks zyn de Wateren vol van Viſſchen van allerhande zoorten, en de beroemde en groote Rivier *Miſſiſſipi* loopt midden door het Land, en ſtort zig op de hoogte van de 30 Graaden in de Mexicaanſche zeeboezem uit.

In dit heerlyke en vrugtbaar Land heeft de Regent van Vrankryk voor genomen groote Volkplantingen op te regten, om

aan het Fransche Volk dezelfde voordeelen te verzorgen, die de Spanjaards, Portugeezen, en Engelschen in die gewesten bekomen hebben, en tot een onbeschryfelyke nuttigheit van hunne Koningryken nog dezen huidigen dag genieten. Hier toe worden in Vrankryk groote toerustingen gemaakt, en men geefd voor, dat derwaarts veel Volk 't welk bekwaam is, en lust heeft om Kolonien op te regten zal gezonden worden. Men heeft ook tot uitvoering van deze groote onderneming, en tot bezetting van een zodanige groote Landstreek, die volgens de getuigenis van den Vader *Hennepin* veel grooter dan geheel Europa zyn zoude, een bezondere Maatschappy opgeregt, om de Rykdommen, die men zig verbeeld, dat aldaar nog in de bergen verhoolen leggen op te zoeken.

De Hoofdzom met welke men dit alles wil uitvoeren, bestaat iu eenige Millioenen, voor welke de Bewindhebbers en anderen ingetekend hebben, welke inschryvingen volgens den aard van diergelyke Compagnien, met gemak weder aan anderen konnen overgelaaten, en afgestaan worden; 't welk eigentlyk het koopen en verkoopen van Actien is, dat tegenwoordig zoo veel gerugts in de Wereld

maakt,

maakt, alzoo een iegelyk het Kapitaal 't welk hy in de kas van die Indische Compagnie heeft ingelegd, of gekogt, weder na zyn welgevallen aan een ander verkoopen kan. De Heer *Jan Law*, in Schotland geboortig, in Vrankryk gekomen, en in diergelyke en andere zaaken grondig onderrigt zynde, heeft zig by den Hertog Regent aangegeven; die zyne bekwaamheden ondervonden hebbende, hem het bestier over het geheele werk heeft toevertrouwd. Het is deze Heer *Law*, die door zyne Welsprekenheit, en aanlokkende Voorstellingen, dit werk voor de geheele Wereld zoo hoog heeft weeten te verheffen, en als iets groots en voordeeligs uit te kryten, dat een iegelyk, die maar een wynig gelds missen konde, getragt heeft, om van zodanige ingebeelde groote winsten mede een gedeelte te bekomen. Nadien dan zoo wel binnen als buiten Vrankryk in overvloed menschen woonen, die schielyk tragten ryk te worden, is de toeloop tot deze Maatschappy van alle kanten ongemeen groot geweest, en men heeft de Actien van dezelve van dag tot dag zien ryzen, jaa in diervoege, dat het scheen, alf of daar aan geen perk nog einde zyn zoude. Ik geloof, dat 'er wynigen zullen gevonden worden, die niet

niet gaarn met my zullen toestaan, dat het een zeer verderfelyk werk, en een gevolg van geldzugt en uitzinnigheit is, dat menschen, die niet eens de omstandigheden verstaan, die daar aan verknogt zyn, nog weeten, of de voordeelen, die men uit deze *Missisipische* Kolonien, en het Land 't welk om deffelfs rykheit van Goud en zilver zoo zeer geroemd word, bekomen zal, groot of klein zyn zullen, egter waagen durven, om daar in hunne schatten te verspillen: Want het is niet genoeg, of iemand zegd, en ook een ander overtuigen kan, dat het een gezegend en een goed Land is; dat het in een gedeelte van de Wereld legd, alwaar ten allen tyden veel goud en zilver gevonden is, en zoo als de dagelykfche ondervinding leerd, nog heden gevonden, en van daar gebragt word; en het beduid ook niets, dat men goede voortekens gevonden heeft, dat de Bergen goud en zilver zullen uitleveren; maar het komt hier op aan, dat men voor af behoord te weeten, of men zodanige Voordeelen zonder verhinderingen wel gerust zal konnen genieten, en of die wel zodanig groot, zeker, en bestendig zyn zullen, om boven alle toevallen diergelyke groote winsten te geven.

Doch

Doch nadien deze vereischte noodzakelykheden, en zaaken die voor af behoorden vastgesteld te zyn, door de ligtgelovige Actienhandelaars niet eens overwoogen worden, uit gebrek van kennis van Wereldsche zaaken, en onvoorzigtigheit; zoo bestaat dit geheele Werk niet anders dan in een dolle drift, door welke zig zodanige menschen meest laaten vervoeren, die dag en nagt niet anders denken, of zorgen, dan om schielyk ryk te worden.

De geheele Compagnie heeft in 't begin gesteund op het Crediet van haare Directeur, de Heer *Law*, van wien veelen blindeling geloofd hebben, dat hy het Werk zodanig zoude weeten uit te voeren, als hy aan de Wereld getragt heeft wys te maaken; maar als men de omstandigheden regt inziet, moet men zig ten hoogsten, zoo over hunne begeerte, als uitzinnigheit verwonderen.

De Kolonie heeft in 't Westen met de Spanjaards in *Mexico*, of Nieuw Spanjen te doen, die zig aldaar voor een lange tyd vast gemaakt hebben, en zig zoo gemakkelyk niet van 't gerust bezit van dat Land zullen laaten berooven; nadien dit *Louisiana* voornamelyk aan de Zuidelyke kant, aan den uitgang van de Rivier *Missisipi*, alwaar de Fransche Maatschappy hunne

voor-

voornaamste Kolonien en Vestingen wil aanleggen, een gedeelte van *Florida* is, waar over zig de Spanjaards de Heerschappy aanmatigen, die dat Land ook meer dan honderd en vyftig Jaaren in bezit gehad hebben.

Hoe veel werks zullen de Franschen, en Leden van deze Maatschappy niet vinden, om aan de magtige Spanjaards, die in groot getal daar omtrent woonen, het hoofd te bieden? Hoe veel geld en tyd zal 'er niet verspild worden, eer dat zy zig aldaar zullen konnen vast nederzetten, de gewaande *Aureos Montes*, of goude Bergen vinden, en de buit daar uit haalen, en t'huis brengen? Voor het overige heeft deze Fransche Compagnie in 't Oosten de Engelschen in *Carolina*, en *Virginien* tot nabuuren, die geen tyd nog vlyt verzuimen zullen, om deze veruitziende ondernemingen der Franschen te verhinderen; nadien de Privilegien, die de Heeren, en Bezitters van *Carolina*, van den Koning van Engeland, *Karel de II.* bekomen hebben, inhouden, dat deze *Missisipische* Landen daar onder behooren, en zig van *Mar del Nord*, tot aan *Mar del Zud* boven *Mexico* uitstrekken. Het is ook uit deze oorzaak geweest, dat de Brittannische Afgezant in Vrankryk tot

voordeel van de Engelſche Natie, den Hertog Regent de uitvoering van dit ontwerp heeft afgeraaden. Doch op dat de natuurlyke geſchapenheit van dit Land niet zoude verborgen blyven, heeft de Miſſionaris *Louis Hennepin* ondernomen om voor twintig jaaren twee beſchryvingen daar van in 't ligt te geven. De laatſte is genaamd, *Nieuwe Ontdekking van zeer veelen groote Landſchappen, tuſſchen nieuw Mexico en de Yſzée gelegen, die tot nu toe aan de Europêers zyn onbekend geweeſt, en in grootte geheel Europa overtreffen.* Hy heeft dit werk aan den Koning van Engeland, *Willem de III.* hoogloffelyker Memorie opgedraagen, en zegd onder anderen daarin, dat hy gedurende den tyd van elf jaaren deze Landen heeft ontdekt, en doorgetrokken; dat hy zyne reize uit Nieuw Vrankryk, op de Rivier van *St. Laurens*, na het Zuid Weſten begonnen heeft; en van daar over veele groote Zeên op de Rivier van *Miſſiſſipi* gekomen is; alwaar hy, zoo als zyne eige woorden luiden, zodanige nieuwe Landſchappen gevonden heeft, die men met regt de bekoorlykheden der nieuwe Wereld noemen mag, en in groote geheel Europa overtreffen.

Dezelven ſtrekken zig meer dan agt hon-

honderd Mylen in de lengte uit, en worden door een groote Rivier bewaterd, aan wiens oever men het magtigste Koningryk van de Wereld zoude konnen opregten.

Deze groote Land ontdekker *Hennepin*, die een Roomsch Geestelyk Perzoon was, heeft uit een haat tegen den Koning van *Vrankryk*, en als een Nederlander van geboorte zynde, zonder twyfel een afschrik gehad, om zyn werk by de Franschen te brengen, en zig uit die oorzaak onder de beschutting en bescherming van den roemrugtigsten Koning *William de III.* begeven. Hy klaagd ten hoogsten over de valsheit der Franschen, die hem haast zouden om 't leven gebragt hebben, en aanmoedigd in 't vervolg de Engelsche Natie, om zig van zyne ontdekkingen te bedienen, en bezit van die Landen te nemen, waar door niet alleen het algemeene welzyn, als de bekeering der Heidenen, die aldaar woonen grootelyks zoude bevorderd worden, maar hy zegd ook, dat men daar boven nog groote voordeelen zoude konnen trekken, uit den Koophandel, die men aldaar zoude konnen opregten. De Engelschen, vervolgd hy, de vermaardste bevaarders van den Oceaan zynde, zouden in deze nieuwe Wereld groote Kolonien

konnen opregten: Men zoude aldaar de plaatsen, die nog woest leggen, konnen bebouwen, en daar van alle jaaren een dubbelde oogst te verwagten hebben, en van de groote Rivier *Mississipi*, of zoo als hy die noemd *Mischisippi*, getuigd hy het volgende:

„ Deze Rivier is byna over al een halve
„ doch op zommige plaatsen twee Mylen
„ breed. Zy word verdeeld door een
„ menigte van Eilanden, die met aller-
„ hande Boomen, en Wyngaarden ver-
„ vuld zyn, zodanig dat men naauwelyks
„ daar door kan komen. Aan de Oost-
„ zyde van de mond der Rivier *Illinois*,
„ tot aan de Waterval van *St. Anthoni de*
„ *Padua*, vallen geene Rivieren van groot
„ belang in dezelve, uitgezonderd de
„ *Ostenta*, en nog een ander, die van het
„ WestNoordWesten, zeven of agt mylen
„ van deze Waterval zyn oorsprong heeft.
„ Voor het overige ziet men in 't Oosten
„ nog een kleine Rivier, en een wynig
„ verder nog een andere, die de Wilden
„ *Misconsin* noemen, en in 't Oosten of
„ Noord Oosten zyn oorsprong heeft.

Het zoude den Lezer verdrieten, om hier ter plaatze alle de Rivieren op te noemen, die de Schryver meld, dat zig in de groote Rivier *Mississipi* uitstorten; der-

derhalven zal ik liever ingevolge de getuigenis van den gemelden *Hennepin*, de schoonheit van die Rivier, en der Landen die aan beide zyden van dezelve leggen, en zeer aangenaam zyn, beschryven. Als men twintig of dertig Mylen ver van de Rivier *Maroa* na beneden komt, vind men den Oever tot aan de Zee toe, met niets anders dan ried en schulpen bezet; doch dit niettegenstaande zyn 'er wel dertig of veertig plaatsen, die bekwaam zyn, om aan Land te konnen komen. De Rivier is niet al te breed, en agter dezelve leggen in de lengte van twee honderd Mylen, de schoonste Landen van de Wereld, over welken de aanschouwers zig niet genoeg verwonderen konnen.

Men had hem insgelyks verzekerd, dat aan de andere kant Landwaard in ook diergelyke groote Landschappen gevonden wierden, in welke voortreffelyke velden lagen, die hier en daar met allerhande heerlyke Gewassen bezet waren, en met hooge boomen pronkten. De andere Rivieren, die dwars door deze velden op verscheide plaatsen loopen, zyn zoo wel als die van *Missisipi* zeer vischryk, doch men moet wel voor de Krokodillen op zyn hoede zyn, die aldaar in groote me-

nigte gevonden worden. De velden van deze groote Landschappen zyn over al vol van gevogelte, en wild gedierte; men vind daar wilde Stieren, Harten, Reën, Beeren, Indiaansche Hoenders, Veldhoenders, Papegaajen, Snippen, Tortelduiven, wilde Duiven, Otters, wilde Katten, en meer ander gedierte, en dat in 't begrip van honderd vyftig Mylen. Daar zyn ook in dat Land zeer schoone Boomen, die aan ons onbekend zyn, doch egter tot alles waar toe men die nodig heeft gebruikt konnen worden.

Men ziet daar de schoonste Cederboomen des Werelds, en nog een zoort van Boomen, uit welken een zodanig aangenaam Gom vloeid, dat het schoonste Reukwerk in Europa daar by niet kan vergeleken worden. De boomen vallen daar zeer groot, en de Wilden maaken daar van Kanoes, die zy met vuur uithollen, en wel veertig of vyftig voeten lang zyn. De Hennip groeid daar van zelfs. Ik heb reets in myne beschryving van *Louisiana*, die in 't Jaar 1689. tot Neurenburg in de Hoogduitsche Taal gedrukt is, gemeld, dat men aldaar byna overal Landeryen vind, die dikwils vyftien of twintig Mylen lang, en zes breed, en daar boven zeer bekwaam tot den Landbouw zyn.

De

De Aarde is zwart, en zeer goed om groote Kolonien, die aldaar opgeregt worden te onderhouden. De boonen wasschen aldaar van zelfs, en de struiken daar van blyven eenige Jaaren staan, en draagen vrugten.

De Peerboomen gelyken wel na de onzen, en draagen zoo rykelyk, dat de Wilden zig dikwils genoodzaakt vinden, om die met stutten te onderschraagen. Wat de boomen aangaat, die in 't wild groejen, zoo vind men aldaar ook geheele Bosschen vol Moerbyboomen, welkers vrugten in de Maand *Mai* geplukt worden. Men heeft 'er insgelyks veelen pruimboomen, welkers vrugten als Muscus ruiken, en de Wyngaarden, Granaat, en Kastanje boomen zyn daar ook in geen gering getal. Het Indiaansche Koorn word drie of vier maalen binnen 't Jaar ingezameld. Van Winter weet men wynig of niets, uitgezonderd dat het zomtyds regend. Wy hebben geen tyd gehad om Mynen te ontdekken; maar op verscheide plaatsen Steenkoolen aangetroffen. De Wilden, die Koper en Blik haalen, hebben ons op plaatsen gebragt, alwaar het in zodanige overvloed gevonden word, dat men daar mede een geheel Koningryk zoude konde konnen voorzien. Daar zyn ook steen-

hollen, uit welken zeer ſchoone ſteenen, als zwarte, witte, en geſprenkelde marmerſteenen gehaald konnen worden.

Het is aanmerkings waardig het geen onze Schryver ten opzigte der zeden van de inwoonders meld. Hy zegd, dat deze Volkeren geen Godsdienſt hebben, doch dat men alleen eenige verwerde denkbeelden in hen beſpeurd, en dat zy zommige eerbiedigheit aan de Zon bewyzen, die zy aanmerken, als de geen, door wien alles geſchaapen is, en nog dagelyks onderhouden word. Hierom keeren zy, wanneer zy Tabak rooken hun aangezigt na deze Planeet, dewelke zy *Louis* noemen, preſenteren aan dezelve hunne pypen, zoo haaſt die aangeſtooken zyn, en roepen de volgende woorden luidkeels uit: *Tehenti ouba Louis*, 't welk zoo veel te zeggen is als *rookt Zon*, en zy zullen ook nimmermeer voort gaan met hunne pypen uit te rooken, voor dat zy de Zon voor af met deze naam van *Louis* gegroet hebben.

In de bovengemelde beſchryving van het Landſchap *Louiſiana*, 't welk op bevel van den Koning van Vrankryk in 't Zuidweſten van Nieuw Vrankryk in America ontdekt is, en door de Miſſionaris *Lodewyk Hennepin* in de Franſche Taal beſchreven, en ook in andere Spraaken

ken vertaald, vind men zodanige voordeelige getuigenissen van de vrugtbaarheit van dat Land, dat byna niemand in twyffel kan trekken, of men zoude aldaar met groot gemak Volkryke Kolonien konnen opregten. Men zal daar, zegd hy, zekerlyk veel hout moeten uitroejen, doch de woeste plaatsen, zyn daarom niet te slegter, alzoo in de geheele Wereld tot nog toe geen vrugtbaarder Aardryk gevonden is. Daar ontbreekt niets van allen, 't welk tot onderhoud van 't menschelyke Leven vereischt word, want alles is in overvloed te bekomen, en de grond is meerder dan eenige andere bekwaam, om bezaeid te worden. In de groote Velden van het Landschap *Louisiana* vind men stukken Lands, die zoo wyd in uitgestrektheit zyn, dat men die naauwelyks overzien kan; en om alles 't welk in 't wild groeid, na order te verhaalen; zoo worden aldaar in groote menigte Wynstokken gevonden, die zeer wel met onze Europische overeenkomen, en hoewel de druiven die daar aan groejen een wynig zuurder zyn, word daar egter wyn van geperst, die zoo sterk en goed als de onze is, en ook zoo ligt niet aan 't verderf onderworpen. In 't Landschap *Louisiana*, en de Landen in het Zuiden gelegen, zyn de Peeren zoo goed als in Vrank-

ryk, doch hebben veel grooter korrels. Men vind zoo wel hier als daar Pruimen, Kerssen, Appelen, Citroenen, Nooten, en allerhande zoorten van vrugten, die een voortreffelyke smaak hebben. Daar groeid ook in het een en ander Land Indiaansch, en Europisch Koorn, Raapen, zeer schoone Meloenen, Kool, en ontelbaare andere aardvrugten, die ik allen tegenwoordig niet noemen mag. In de Bosschen onthouden zig Wolven, Beeren, wilde Bokken, Harten, en andere zoorten van wild gedierte, welkers naamen my onbekend zyn, in groote menigte op; onder anderen ook wilde Katten, Otters, wilde Zwynen, en diergelyken, die allen buiten gewoon groot zyn. In de Meeren, en Rivieren, worden Steuren, Zalmen, Forellen, Snoeken, Korpers, Paalingen, en allerhande andere zoorten van Visschen gevangen: Het ontbreekt de Liefhebbers der Jagt ook aan geen gelegenheit; om zig in 't schieten te oeffenen, nadien aldaar Patrysen, allerhande zoorten van Endvogels, Water en Veldhoenders, Kraanvogels, Rygers, Swaanen, wilde Ganzen, en ander gevogelte in overvloed gevonden word; en de meeste Boomen die men in Europa heeft, als Linde, Eike, Ceder, en Denneboomen groejen aldaar

ook, ſchieten haare Wortels zeer diep in de grond, en zyn zeer hoog, waar uit men beſluiten moet, dat de aarde ten hoogſten vrugtbaar is.

In 't voorledene Jaar heeft zeker Man ten opzigte van den Staat van *Louiſiana*, de volgende Brief aan zyn Huisvrouw in Vrankryk geſchreven.

„ Ik heb geen gelegenheit gehad, om
„ eerder aan UE. te ſchryven, alzoo tot
„ nog toe van hier geen Franſch Schip
„ vertrokken is. Het was op den 22 van
„ de Maand van *Auguſtus*, dat ik in dit
„ Land kwam. Gy begeerd van my eenig
„ berigt ten opzigte van de geſchapen-
„ heit van dit Geweſt te ontfangen, en ik
„ zende het zelve hier nevens. Dit Land,
„ 't welk tegenwoordig eerſt volkryk be-
„ gind te worden, is het ſchoonſte en
„ aangenaamſte van allen, die ik ooit ge-
„ zien heb. Ik onthoude my op zekere
„ plaats, alwaar men tegenwoordig be-
„ gonnen heeft de Stad *Nieuw Orleans* te
„ bouwen, die in haare omtrek omtrent
„ een Myl zal groot zyn. Dezelve legd
„ aan de Oever der Rivier van *Miſſiſſipi*,
„ die wel agt honderd Mylen ver loopt.
„ In 't Land, 't welk van een zeer groo-
„ te uitgeſtrektheit is, worden Goud,
„ Zilver, Kooper, en Blik-Mynen ge-
„ von-

„ vonden. Ik woon in de Hoofdſtad, „ in welke het om de meenigte van 't „ Volk, en 't gemak van den Koophan- „ del wel te leven is, en zal my by een „ goed vriend zoo lang ophouden, tot „ dat my door den Heer Gouverneur een „ ſtuk Lands zal zyn aangeweezen. Het „ zelve zal drie Morgen in de Breedte, „ en veertig in de Lengte groot zyn, en „ in 't geheel honderd en twintig Mor- „ gen uitmaaken. Dit veld word aan my en „ de mynen in eigendom gegeven, en „ daar boven bekom ik nog het zaad voor „ niet, om het zelve te bezaejen. Van „ de drie honderd ingeſcheepte Perzoo- „ nen, onder welken nog veele oude „ en zieke menſchen waren, zyn niet „ meer dan zeven geſtorven. Wy heb- „ ben vyf en veertig Vrouws Perzoonen „ by ons. Men moet dertig Mylen ver „ te water vaaren, voor dat men tot „ *Nieuw Orleans* kan komen; ook kan „ men zonder ongemak den geheelen „ nagt onder den blooten hemel ſlaapen. „ Men is in de uitterſte deelen van de „ Stad alzoo zeker dan in een Kaſteel „ zelfs, en niettegenſtaande ik my onder „ Franſchen, en wilde Menſchen bevind, „ heb ik geen gevaar te vreezen; jaa men „ vertrouwd hier malkanderen zoo veel,

„ dat

„ dat men met oopene deuren en vensters
„ slaapt. De huizen zyn niet veel be-
„ zonders, maar slegt en klein als de boe-
„ ren huizen in Europa, en met takken van
„ Boomen en ried gedekt. Een iegelyk
„ kleed zig na zyn welgevallen; doch de
„ meeste inwoonders zien 'er zeer zober
„ uit. Het huiscieraad bestaat in klede-
„ ren, Bedden, Tafels, en Banken; doch
„ Tapyten en schoone Bedden zyn by hen
„ in 't geheel onbekend. De Koophan-
„ del, en Landbouwery worden voor
„ alle andere iedele en onnutte zaaken
„ voortgezet. Het gewoone Levens on-
„ derhoud bestaat in Meel, 't welk
„ uit Vrankryk derwaarts gevoerd, of
„ van 't Indiaansch Koorn gemaalen
„ word.

„ Het aardryk is voortreffelyk, en
„ vrugtbaar; en de vrugten alhier zyn veel
„ veel heerlyker en aangenaamer dan in
„ Vrankryk. Koejen, Varkens, jonge
„ Hoenders, enz. kan men voor een zeer
„ geringe prys bekomen; en men heeft
„ maar wynig gelds nodig, om een ge-
„ heele Vee kweekery aan te leggen.
„ Het Land leverd veelen wilde Ossen,
„ Paarden, Luipaarden, en andere Die-
„ ren uit, die als hen menschen naderen
„ weg loopen. Men heeft 'er ook Wild

„ ge-

„ gevogelte in overvloed , 't welk zeer
„ smaakelyk is, en door de Wilden zeer
„ goed koop verkogt word.

„ Het Klimaat is altoos warm, doch
„ de hitte duurd niet langer dan van tien
„ uuren 's morgens tot drie uuren in de
„ namiddag ; gedurende welke tyd een
„ iegelyk om zyne zaaken te verrigten in
„ huis blyfd. De Lugt is hier zeer ge-
„ zond, en men ontmoet menschen, die
„ zeer hooge Jaaren bereikt hebben. Wy
„ hadden naauwelyks voet aan Land ge-
„ zet, of de jonge Dogters, die wy me-
„ de genomen hadden, wierden ten hu-
„ welyk uitgegeven. Een iegelyk geniet
„ hier een aangenaame rust, en een ver-
„ makelyke zamenwooning ; men betaald
„ ook de geringste Impost niet ; en daar
„ is geen Pagter, die iemand iets afkne-
„ veld : Alles wat men heeft, bezit men
„ in eigendom ; jaa men leefd genoegzaam
„ onafhankelyk van iemand. Dit is alles,
„ 't welk ik UE. met haast ten opzigte van
„ dit Land kan mededeelen. Komd doch
„ zoo haast als het UE. mogelyk is. De
„ Kapitein *Japy* zal ten eersten weder
„ van hier na Vrankryk te rug keeren,
„ om meerder Volk af te haalen, van wel-
„ ke gunstige gelegenheit UE. zig kan
„ bedienen. De Compagnie vorderd van

„ nie-

„ niemand Vragt, en men kan ook zyn
„ huiscieraad overvoeren, zonder daar
„ voor iets te betaalen. De Werklieden,
„ die gy goedvind mede te brengen, moet
„ gy voor den tyd van drie Jaaren aanne-
„ men. Ik zal myn best doen, om voor
„ hen van de Compagnie dertig Morgen
„ Lands te bekomen. Ik kan tegen-
„ woordig met myn werk wynig vorde-
„ ren, alzoo zulks voornamelyk in de
„ Maanden van *April* en *Mai* moet ge-
„ schieden. Ik heb zommige kruiden en
„ heilzaame geneesmiddelen ontdekt, met
„ welken ik hoop groote voordeelen te
„ zullen doen. Men heeft my verhaald,
„ dat in *Missisipi* een Chimist is, *Du Val*
„ genaamd, die de Koning herwaarts ge-
„ zonden heeft, om de natuurlyke zaaken,
„ die in dit Land gevonden worden te
„ onderzoeken, die een groote toeloop
„ van zieke menschen heeft, en veel geld
„ wind. Ik kom hier ook voor een Chi-
„ mist scheep, en zal een proef nemen,
„ of ik niet een zoort van keurlyke ster-
„ ke wateren distilleren kan; waar door
„ ik, indien 't my wel gelukt, gelegen-
„ heit zal hebben, om aan de Compagnie
„ groote voordeelen te verzorgen.

„ P. S. Op het Eiland *Dauphin* ge-
„ naamd is een Fort, in 't welk omtrent
„ hon-

„ honderd huisen staan, en door een Fran-
„ sche bezetting bewaard word.

„ Dit Eiland is omtrent negen of tien
„ Mylen ver van de vaste Kust van *Loui-*
„ *siana* gelegen, en men kan van daar
„ met Barken na het nieuwe Fort *Louis*
„ vaaren, 't welk aan de linkerhand
„ des Oevers van de groote en wyd uit-
„ gestrekte Meer van *de la Mobile* legd,
„ die zig aldaar in Zee uitstort. Over de
„ oever aan de regterhand gelegen zyn de
„ Spanjaards meester. De streek Lands
„ ontrent het Fort *Louis de la Mobile*, al-
„ waar wy ons in 't begin hebben neer-
„ gezet is veel grooter, dan de geen, die
„ wy onder de *Natchen* hebben, alwaar
„ men eerst een nieuw Fort gebouwd
„ heeft. De *Natchen* zyn een magtig
„ Volk, en woonen boven *Missisipi*, om-
„ trent honderd Mylen ver van *Nieuw*
„ *Orleans*, in een heerlyk Land; zoo als
„ de *Oumarn* insgelyks doen, die ook
„ boven *Missisipi* zig in een aangenaame
„ vlakte onthouden, welkers grond tot
„ voortbrenging van allerhande Gewas-
„ sen ten hoogsten bekwaam is.

Nadien nu dit Land op een zodanige Pools hoogte gelegen is, onder welke de vrugtbaarste Landen gevonden worden, namelyk van de dertig tot in de veertig

Graa-

Graaden; zoo moet men daar uit beſluiten, dat deze paralel leggende Landen in America, namelyk *Florida*, *Carolina*, *Virginien*, en *Nieuw Mexico*, voor *Portugal*, *Spanjen*, de *Kanariſche Eilanden*, *Barbaryen*, *Sicilien*, *Candia*, *Morea*, *Ciprus* enz. die in Europa onder het Noordelyk Hemiſphœrium leggen, niet behoeven te wyken.

Nadien dan de Regent van Vrankryk, zoo als hier boven bereits gezegd is, op het aanraaden van den Heer *Jan Law* ernſtig heeft voorgenomen, om dit Land *Louiſiana*, 't welk zy begrooten twintig Graaden, of drie honderd Mylen in de Breedte van dertig tot vyftig Graaden der Noordelyke Pools hoogte en twintig Graaden, of drie honderd Mylen in de lengte groot te zyn, te bevolken, en aldaar groote Kolonien op te regten; zo heeft hy tot uitvoering van dit voornemen een zeker Reglement gemaakt, door 't welk aan de geenen die eenig geld in deze Compagnie willen leggen, behalven andere groote voordeelen beloofd word, dat hen eenige Landeryen zullen aangewezen, en in eigendom afgeſtaan worden; waar door de Participanten, of Inleggers diergelyke of veel grootere winſten zullen trekken, als de Engelſchen uit hunne Kolonien in America

rica doen; en dat uit oorzaak, dat hen deze Landeryen voor een zeer geringe prys als een Eigendom na proportie van 't Kapitaal, 't welk zy ingelegd hebben aangewezen zynde, de menschen tot voortzetting van dat werk ten hoogsten aangemoedigd worden, en daar boven nog aan hen toegelaaten word, om hun verkreegen regt, na Willekeur, en met voordeel aan anderen af te staan, of over te doen, 't welk dan het koopen en verkoopen van Actien genaamd word.

Na maate dan dat de voordeelen, die men zig verbeeld heeft door de vrugtbaarheit van die Landen, en de groote Koophandel, die men aldaar wil opregten te zullen genieten meer en meer zyn uitgetrompet geworden; zoo heeft men gezien, dat daar op gevolgd is, dat de Actien voor een tyd van dag tot dag gereezen zyn, alzoo de menschen zig in hunne woekerzugt, en begeerte om ryk te worden, geenzints hebben weeten te maatigen.

Wanneer aan iemand, zoo als het in anderen en ook zelfs in de Engelschen Kolonien gebruikelyk is voor honderd Ryksdaalders drie honderd Morgen Lands aangewezen worden; zoo kosten hem de drie Morgen in de inkoop, niet meer dan een Ryksdaalder, en dit niettegenstaande kan

een

een Morgen, om deszelfs nuttigheit, vrugtbaarheit, bekwaamheit, en andere voordeelen, die daar van met reeden verwagt worden, alschoon het nog onbebouwd legd, wel honderd Daalders waardig zyn.

Uit de bovenstaande onderstelling vloeid dan voort, dat drie honderd Morgen Lands, die zoo als reets gezegd is, honderd Ryksdaalders by de eerste inleg, of aanwyzing gekost hebben, dertig duizend Daalders waardig zyn, en negen honderd Morgen van het zelfde Land, die drie honderd Ryksdaalders gekost hebben, negentig duizend Ryksdaalders, en zoo verder na proportie. Hier uit kan men gemakkelyk begrypen, uit welke oorzaak de Actien in Vrankryk, Engeland, en Holland, zodanig hoog gedreeven, en gereezen zyn. Niettemin zyn deze Actien, die op een eigendom van Landeryen in de Kolonien leggende gegrond, en gevestigd zyn, van een geheele andere Natuur, als die van de Vereenigde Oost-Indische Maatschappy in Holland; alwaar alleen gezien word op de intretten, die Jaarlyks door de Bewindhebbers van de Compagnie, voor het Kapitaal, 't welk zy ingelegd hebben, uitgedeeld worden; die minder of meerder

zyn; na de geſchapenheit der zaaken in de Indien; het gelukkig of ongelukkig arrivement der Retourvlooten, het bloejen der Koophandel, of de onkoſten, die zy verpligt zyn te doen door het voeren van Oorlogen, die hen door anderen aangedaan worden.

Wat nu de bovengemelde Franſche Compagnie en de Actien handel aangaat, die op zodanige buitenſpoorige manier zedert eenige tyd gedreven is; zoo moet overwoogen worden, voor welken groote gevaaren, en zwaarigheden zig de geenen bloot geſteld vinden, die Kolonien in vreemde Landen onderneemen op te regten, jaa hoe dikwils het zelfs gebeurd is, dat de geenen, die tot zodanige ondernemingen groote Kapitaalen verſtrekt hebben, binnen korten tyd de geheele hoofdzom zyn kwyt geraakt.

De Engelſchen hebben omtrent het zelfde Fonds uitgevonden, en ook een diergelyk Reglement gemaakt, tot onderhoud van hunne Kolonien in America; want de Heer *Lawſon*, meld in zyne Beſchryving van *Carolina*, een der nieuwſte Kolonien, die de Engelſchen in America bezitten, dat de Gouverneur, en verdere Regering van dat Land, duizend Morgen voor twee honderd Ponden Sterlings, die ruim

ruim twee duizend Guldens Hollandſch geld uitmaaken erfelyk verkogt hebben; zo dat in diervoegen honderd Morgen, niet meer dan honderd Ryksdaalders koſten.

En onderſteld eens, dat een Morgen om de vrugtbaarheid van 't Land, en de inkomſten, die het zelve geefd, op twee honderd Guldens gerekend word; zoo beloopen tien Morgen duizend, honderd Morgen tien duizend, en duizend, honderd duizend Ryksdaalders.

Dit beveſtigd ons de Zwitſerſche Schryver, *Johan Rudolf Ochs* in zyne *Americaanſche Wegwyzer*, in 't Jaar 1711. tot *Bern* in 8 in de Hoogduitſche Taal gedrukt, wanneer hy meld: *Dat drie honderd Morgen Land in het Zuidelyk Carolina voor honderd Ryksdaalders verkogt zyn.*

Byaldien nu eens een Morgen op honderd Ryksdaalders gerekend wierd, zyn drie honderd van dezelven dertig duizend Ryksdaalders waardig, en negen honderd, die by den inkoop niet meer dan drie honderd Ryksdaalders gekoſt hebben, zullen in 't vervolg van tyd negentig duizend Ryksdaalders gelden moeten.

De vermaarde Schryver *Kocherthaler*, getuigd in zyne Beſchryving van *Carolina*, in 't Jaar 1709. tot *Franckfurt aan de Mayn*

gedrukt, dat duizend Morgen Land voor vyftig Ponden Sterlings, of vier honderd Ryksdaalders, en nog iets meer zyn verkogt geworden; waarom ook zoo veelen menschen zig na de Engelsche Kolonien in America begeven hebben, en nog dagelyks derwaarts vertrekken, alzoo zy zien, dat men aldaar met wynig moeite groote schatten kan verkrygen. Het is zeker dat alle Jaaren uit Duitsland nog een groot getal na die gewesten word overgevoerd; inzonderheit uit die plaatsen, in welken de menschen om de Godsdienst vervolgd worden, of om de wreedheden der zoldaaten vlugten moeten; zoo als men in 't Jaar 1709. gezien heeft, dat vyftien duizend Paltzischen, en anderen van den Ryn, Mayn, Moesel, Francken, en Swaben zig ten dien einde na Engeland begeven hebben.

De Hollanders geven aan de Kaap *de Goede Hoop* genaamd, aan ieder Landbouwer zestig Morgen Lands voor niemendal; en dit niettegenstaande, heb ik in de Beschryving van *Pieter Kolbe* van dat Land gelezen, dat een diergelyke Kolonie, die wel in order gebragt was, in 't vervolg van tyd vierentwintig duizend Ryksdaalders heeft mogen gelden. Waar uit dan volgd, dat men ieder Morgen Lands niet

min-

minder dan op drie honderd Ryksdaalders schatten moet.

Voor het overige laat het zig aanzien, dat de Compagnie ernstig besloote heeft, om het Land van *Louisiana* te bevolken, en te beplanten, nadien dezelve in de Maand *Maart*, van 't voorledene Jaar zes Schepen met Koopmanschappen, en allerhande gereetschappen gelaaden, die tot het bebouwen van een Land vereischt worden, benevens een groot getal Mannen, en Vrouws perzoonen ten dien einde derwaarts gezonden heeft, die van tyd tot tyd door anderen zullen gevolgd worden; en men heeft zelfs nog in dit loopende Jaar gezien, dat de afzendingen derwaarts, en voornamelyk van Vrouws perzoonen, die ledig liepen, niet opgehouden hebben.

Verders diend men te weeten, dat dit Land, 't welk reets zoo als de Vader *Hennepin*, ons in zyne Reis beschryving verteld, voor ruim dertig Jaaren ontdekt is geworden, in 't Jaar 1712. door den overledene Koning van Vrankryk *Lodewyk de* XIV. aan den Heer *Antboine Croizat* is verpagt geweest, die in 't Jaar 1717. de gemelde Pagt weder heeft overgegeven; wanneer men begonnen heeft een Ontwerp te maaken, om aldaar een Koninglyke Compagnie op te regten.

In 't voornoemde Jaar 1717. wierd op den 6 September, het eerste Edict van den Koning, ten opzigte van deze nieuwe opgeregte West-Indische Compagnie, in het Parlement van Parys geregistreerd; welke konstige uitvinding men aan het schrander vernuft van den bovengemelden Heer *Jan Law* moet toeschryven; die zoo haast niet in Vrankryk gekomen was, of hy wist het opzigt en bewind over de Koninglyke Bank, en de Pagt van de Tabak te bekomen; waar mede hy binnen korten tyd zoo veel gelds gewonnen heeft, dat hy in 't Jaar 1718. het Graafschap *Tancarville*, van de Graaf *Evreux* heeft konnen koopen.

Dit bovengemelde Koninglyk Edict behelsd, dezelfde Ordinantie en Privilegien, die de Koning aan de nieuwe opgeregte Compagnie gegeven heeft, en bestaat in de volgende 56 Artikelen.

Korte inhoud der Privilegien door den Koning van Vrankryk, aan de nieuwe Generale West-Indische Compagnie toegestaan, op den 6 September 1717. in het Parlement van Parys geregistreerd.

ARTIKEL I.

„ DAar zal onder de naam van West-
„ Indische Compagnie een Maat-
„ schappy opgeregt worden, en alle on-
„ derdaanen van zyne Majestyt, van wel-
„ ke rang, of hoedanigheit die ook mo-
„ gen zyn, zullen vryheit hebben, om
„ in dezelve deel te mogen nemen.

ARTIKEL II.

„ Deze Compagnie zal eenig en alleen
„ vryheit hebben, om binnen den tyd
„ van vyfentwintig Jaaren, Koophandel
„ in de Provintie en het Gouvernement
„ van *Louisiana* te dryven. Aan dezelve
„ worden ook van den eersten *Januari*
„ 1718. tot den laatsten *December* 1742.
„ de Privilegien toegestaan, om in de
„ Kolonie van *Canada* allerhande zoorten
„ van Bevers van de Inwoonders te
„ koopen; alleen behoud zyne Majestyt

„ het Regt aan zig, om de verscheide „ zoorten der Bevers, die door de Inwoonders zullen geleverd worden te „ benoemen, en de prys daar van te re„ guleren.

ARTIKEL III.

„ Het is aan alle Onderdaanen buiten „ deze Compagnie verbooden, en word „ door deze tegenwoordige verbooden, „ om op *Louisiana* te handelen; doch de „ Inwoonders van dat Land behouden „ hunne vryheit om Koophandel te dry„ ven, het zy onder hen zelven of met „ de Wilden.

ARTIKEL IV.

„ Het word aan alle Onderdaanen van „ Vrankryk verbooden, om Bevers in „ *Canada* te koopen. en die in Vrank„ ryk te brengen: Niettemin zal den „ Koophandel in de Bevers in de Ko„ lonie tusschen de Kooplieden en de In„ woonders vry en onverhinderd mogen „ gedreven worden.

ARTIKEL V.

„ De Koning staat aan deze Com„ pagnie, voor eeuwig en altoos af alle „ Landen, Kusten, Havens, en Eilan„ den, die onder de Provintie van *Loui*„ *siana* behooren, aldus, en op dezelfde „ wyze, als de Heer *Croizat* die voor-

„ maals

„ maals gehad heeft, en in diervoegen dat
„ dezelve aldaar alle Justitie en Heerschap-
„ py zal konnen oeffenen. Zyne Majestyt
„ wil daar van niets voor zig behouden, dan
„ den Eed van getrouwheit en gehoor-
„ zaamheit, die deze Compagnie aan hem
„ en zyne Opvolgers gehouden zal zyn te
„ doen, en by elke verandering van den
„ Koninglyken Throon, zal de gemelde
„ Compagnie verpligt zyn, om een gou-
„ de Kroon, vyftig Marken weegende
„ aan den Koning over te leveren.

ARTIKEL VI.

„ Deze Compagnie zal vryheit heb-
„ ben, om in de naam van den Ko-
„ ning in dit Koningryk te tracteren;
„ en met alle Inwoonders van de
„ Provintien Alliantien te maaken, be-
„ houdens nogtans, dat die van geene an-
„ dere Europische Mogentheden afhan-
„ kelyk zyn. Ook zal dezelve de magt
„ hebben, om ingeval zy word aange-
„ tast, van een Vreede of stilstand van
„ Wapenen te sluiten.

ARTIKEL VII.

„ Zyne Majestyt schenkt aan de Com-
„ pagnie alle Mynen, en Bergwerken,
„ die dezelve gedurende den tyd van haar
„ Privilegie zal komen te ontdekken.

AR-

ARTIKEL VIII.

„ De Compagnie zal de Landen die
„ aan haar afgestaan zyn konnen verkoo-
„ pen, en daar over na welgevallen dis-
„ poneren.

ARTIKEL IX.

„ Het zal aan de Compagnie geoorlofd
„ zyn, om Vestingen, Kasteelen, en an-
„ dere Sterktens na goedvinden tot be-
„ scherming van 't Land te laaten bou-
„ wen, daar in garnisoenen te leggen, en
„ met bewilliging van den Koning van
„ Vrankryk troepen te werven.

ARTIKEL X.

„ De Compagnie heeft magt, om
„ Gouverneurs, Officiers, Majoors, en
„ anderen tot het commanderen van haa-
„ re troepen na welgevallen aan te stel-
„ len.

ARTIKEL XI.

„ Het is aan de Officiers geoorlofd, van
„ met toestemming van den Koning in
„ Louisiana te dienen.

ARTIKEL XII.

„ De Compagnie heeft vryheit, om
„ zoo veele oorlogschepen als zy oor-
„ deeld, tot haare dienst en bescherming
„ nodig te hebben te doen bouwen.

ARTIKEL XIII. XIV. XV. XVI.

„ Deze vier Artikelen behelzen niet

„ an-

„ anders dan een Reglement, ten opzigte
„ van de Civile bedienden, en die van de
„ Commercie,en Politie, die in dienst van
„ de Compagnie zyn, of daar in nog zul-
„ len treden.

ARTIKEL XVII.

„ De Koning zal aan de geenen die
„ Effecten van de Compagnie gekogt
„ hebben, brieven van Staat, Uitstel,
„ *Evocatie*, en *Dilatie* verleenen.

ARTIKEL XVIII. en XIX.

„ Zyne Majestyt beloofd de Com-
„ pagnie in zyne hooge bescherming te
„ zullen nemen, en ten dien einde wanneer
„ het nodig is, zelfs zyne wapenen te ge-
„ bruiken, en alle Directeurs, en Offi-
„ cieren die in tyd van oorlog mogten
„ gevangen worden uit te wisselen.

ARTIKEL XX.

„ De Compagnie zal zig van geene an-
„ dere Schepen mogen bedienen, dan
„ zodanigen, die aan haar toebehooren,
„ of door Fransche Onderdaanen in de
„ Havens van Vrankryk uitgerust zyn;
„ werwaarts de laatsten ook gehouden
„ zullen zyn te rug te keeren, en niet
„ vermogen van de ingeruimde Landen
„ elders te zylen, op dat zy niet op de
„ Kust van *Guinée* zullen komen te ver-
„ vallen.

AR-

ARTIKEL XXI.

„ Het zal aan deze Schepen vry ſtaan, „ om de geenen die op deze Landen zouden willen handelen allerhande afbreuk te doen.

ARTIKEL XXII.

„ Alle goederen, en Levensmiddelen, „ die in de Schepen der Compagnie „ zyn ingeſcheept, zullen ten allen tyden aangemerkt worden, als of die aan „ de Compagnie in eigendom toebehoorden; ten ware, dat het tegendeel klaar „ kon aangetoond worden.

ARTIKEL XXIII.

„ Alle Onderdaanen, die zig in die „ Landen in dienſt van de bovengemelde „ Compagnie komen te begeven, zullen „ alle hunne Regten, en Vryheden behouden, die zy in Vrankryk gehad „ hebben: Ook zullen de geenen, die „ maar van Franſche Ouders gebooren „ zyn, als ook andere Inwoonders, mits „ dat zy de Roomſche Katholyke Godsdienſt belyden het zelfde Regt genieten.

ARTIKEL XXIV.

„ Alle Onderdaanen van den Koning, „ die zig in dat Land nederzetten, zullen gedurende den tyd van dit Privilegie, van 't betaalen van alle Impoſten, „ en onderſtandgelden bevryd zyn.

ARTIKEL XXV.

„ Alle levensmiddelen, en Koopman-
„ schappen, die de Compagnie na de-
„ ze Landen wil zenden, of goederen,
„ die tot het bouwen en uitrusten van
„ haare Schepen vereischt worden, zullen
„ niet onderworpen zyn, om inkomende
„ of uitgaande Regten te betaalèn.

ARTIKEL XXVI.

„ De Compagnie zal vry zyn, van ee-
„ nige Tollen of Licenten op de Rivieren
„ de *Seine* en *Loire* te betaalen.

ARTIKEL XXVII.

„ Insgelyks zullen alle Koopmanschap-
„ pen, die de Compagnie uit vreemde
„ Landen invoeren zal, van de betaaling
„ van alle inkomende Regten en andere
„ lasten bevryd zyn, doch op deze voor-
„ waarde, dat die zoo lang in de Koning-
„ lyke Pakhuizen zullen opgeslaagen en
„ bewaard worden, tot dat dezelven we-
„ der in de Schepen aan de Compagnie
„ toebehoorende gelaaden worden; heb-
„ bende de Koning onder anderen ook
„ aan de Compagnie wel willen toestaan,
„ om in geval van noodzakelykheit uit
„ andere Landen contrabande goederen
„ te ontbieden, en in te voeren.

ARTIKEL XXVIII.

„ De Goederen die de Compagnie uit
„ vreem-

„ vreemde Landen in Vrankryk ontbie-
„ den zal, zullen in de eerſte tien Jaaren
„ maar de helſt van de Impoſten betaa-
„ len, die diergelyke Koopmanſchappen,
„ uit de Franſche Eilanden en Kolonien
„ komende gewoon zyn te geven. Doch
„ byaldien de Compagnie andere Waaren
„ laat komen, die men anderſints uit het
„ bovengemelde Land niet ontfangd, zal
„ zy niet meer dan de helft der Impoſten
„ betaalen, die Goederen van diergelyke
„ zoort en Natuur geven moeten. Het
„ Blik, Koper, en andere Metaalen zul-
„ len van alle inkomende Regten vry zyn;
„ doch daar tegen zullen de goederen die
„ verkogt zyn, alle belaſtingen ten vol-
„ len moeten betaalen.

ARTIKEL XXIX.

„ Byaldien de Compagnie in haare
„ Landen Schepen laat bouwen, wil de
„ Koning op haare aankomſt in Vrank-
„ ryk 6 *Livres* voor ieder Ton laaten uit
„ tellen, als zig op het Schip 200 of wy-
„ niger Tonnen bevinden, en 9 *Livres*
„ voor ieder Ton, als het Schip met 250
„ Tonnen gelaaden is.

ARTIKEL XXX.

„ De Compagnie heeft het vermoogen,
„ om aan de Schepen van particuliere
„ Kooplieden, die Onderdaanen van zy-
„ ne

,, ne Majestyt zyn, verlof te geven, om
,, na de bovengemelde Landen te zylen,
,, en aldaar Koophandel te dryven.

ARTIKEL XXXI.

,, De Koning zal alle Jaaren veertig
,, Tonnen Buskruid tot die prys als het aan
,, zyne Majestyt zelfs kost uit zyne Ma-
,, gazynen aan de Compagnie laaten vol-
,, gen.

ARTIKEL XXXII.

,, Het Fonds van deze Compagnie zal
,, in Actien, ieder van 500 *Livres* ver-
,, deeld, en de waarde daar voor in Bank-
,, briefjes gegeven worden, waar van de
,, Intresten van den eersten Janeari 1717.
,, zullen betaald worden: En zoo haast
,, als de Bewindhebbers aan zyne Maje-
,, styt zullen voorgesteld hebben, dat men
,, een genoegzaam Fonds byeengebragt
,, heeft, zullen de boeken gesllooten wor-
,, den.

ARTIKEL XXXIII.

,, De Brietjes van deze Actien worden
,, aan den Houder betaald, door de Kas-
,, siers van deze Compagnie ondertekend,
,, en moeten door de Bewindhebbers aan-
,, genomen worden. Men zal twederly
,, zoorten van deze Actienbriefjes uitge-
,, ven, namelyk eenigen van een, en an-
,, deren van tien Actien.

ARTIKEL XXXIV.

„ De geenen, die deze Briefjes na
„ de Provintien, of andere buitenland-
„ sche plaatzen verzenden willen, konnen
„ dezelven, om des te zekerder te werk
„ te gaan, endosseren, zonder dat zy daar
„ door verbonden zullen zyn, om voor
„ de Actien in te staan.

ARTIKEL XXXV.

„ Alle vreemdelingen, al schoon zy in
„ Vrankryk niet woonagtig zyn, zullen
„ een zodanig groot getal Actien, als zy
„ goedvinden te nemen, bekomen kon-
„ nen, verklaarende zyne Majestyt ver-
„ ders, dat zy het Regt *Albinagii*, of van
„ Confiscatie niet zullen onderworpen
„ zyn; maar dat zy in alle gevallen als
„ zyne eige Onderdaanen zullen gehan-
„ deld worden.

ARTIKEL XXXVI.

„ Nademaal deze Actien niet anders
„ dan Koopmanschappen konnen aange-
„ merkt worden; zal een iegelyk aan zig
„ de vryheit behouden, om die te koo-
„ pen, verkoopen, en daar mede na zyn
„ welgevallen te handelen.

ARTIKEL XXXVII.

„ Ieder Actionist, die vyftig Actien
„ heeft, zal in alle byeenkomsten een de-
„ libererende stem hebben. Doch inge-
„ val

„ val'er mogten zyn, die honderd heb-
„ ben, zodanigen zullen twee ſtemmen
„ hebben; en aldus verder na propor-
„ tie.

ARTIKEL XXXVIII.

„ De Bankbriefjes, die voor het Fonds
„ van deze Actien genomen zyn, zullen
„ tot Renten van 25 *Deniers* gemaakt
„ worden, en de intreſten van dezelven
„ zullen van den eerſten Januari 1717. af
„ beginnen te loopen.

ARTIKEL XXXIX.

„ De agterſtallen van deze inkomſten
„ zullen betaald worden, namelyk die
„ van het tegenwoordige Jaar binnen den
„ tyd van vier Maanden van den tegen-
„ woordige dag af te rekenen, en die van
„ de volgende Jaaren in vier gelyke Ter-
„ mynen, te weeten van vierendeel jaars
„ tot vierendeel jaars.

ARTIKEL XL.

„ De Bewindhebbers zullen tot voort-
„ zetting van den Koophandel der Com-
„ pagnie de agterſtallen, die men uit hoof-
„ de van Contracten nog voor het tegen-
„ woordige Jaar ſchuldig is, en tot voor-
„ deel van de Compagnie zyn geexpe-
„ dieerd geworden, mogen gebruiken.
„ Insgelyks begeerd zyne Majeſtyt dat
„ aan alle Actioniſten op zyn tyd een In-

„ treſt van 4 *per Cento* zal betaald wor-
„ den; welke betaaling alle zes Maanden
„ zal moeten geſchieden.

ARTIKEL XLI.

„ De Koning zal alleen voor deze reis „ de Bewindhebbers der Compagnie be- „ noemen, die alsdan na het verloop van „ twee Jaaren, in een algemeene verga- „ dering drie nieuwe Bewindhebbers zul- „ len konnen verkiezen, of de Ouden na „ goedvinden, nog drie jaaren in hunne „ bediening laaten voortvaaren; 't welk „ alle drie jaaren op zyn tyd zal moeten „ geſchieden.

ARTIKEL XLII.

„ De Bewindhebbers zullen ieder Jaar „ in het einde van de Maand *December* de „ generale Rekening van de zaaken, die „ de Compagnie aangaan, moeten ſlui- „ ten: Waarna zy by publieke affictie „ van Billetten, en na behoorlyke waar- „ ſchouwing, de geheele Compagnie zul- „ len zamen roepen, en in tegenwoor- „ digheit van dezelve een verdeeling der „ winſten maaken.

ARTIKEL XLIII.

„ De voordeelen van deze Actien, en „ de verdeeling der winſten, zullen na „ de rang van de gemelde Actien betaald „ worden, en men zal met de eerſte be-

„ gin-

„ ginnen. Ook zullen de Bewindhebbers
„ gehouden zyn, van op de plaats, al-
„ waar de byeenkomst gehouden word,
„ het getal der geenen aan te slaan, die
„ in de toekomende week zullen betaald
„ worden; 't welk men ook door de
„ publieke Couranten zal moeten bekend
„ maaken.

ARTIKEL XLIV.

Niemand zal de Actien van de Com-
„ pagnie, de goederen van dezelve, nog
„ de Weddens van haare Bewindhebbers,
„ of Dienaars konnen benaderen.

ARTIKEL XLV.

„ De briefjes, die door de Compagnie
„ in bewaaring van de Koninglyke Thre-
„ sorie gegeven worden, zullen in 't open-
„ baar voor het Stadhuis van *Parys* ver-
„ brand worden.

ARTIKEL XLVI.

„ De Bewindhebbers zullen vryheit
„ hebben, om met meerderheit van Stem-
„ men, tot het bekleeden van alle civile
„ en Militaire Ampten, Perzoonen voor
„ te stellen.

ARTIKEL XLVII.

„ De Bewindhebbers zullen ook over
„ zaaken de Compagnie raakende, niet in
„ hunne goederen, nog Perzoonen kon-
„ nen vervolgd worden.

ARTIKEL XLVIII.

„ Dezelven zullen ook gehouden zyn,
„ om alle rekeningen van Commissarissen,
„ of Correspondenten te ontfangen.

ARTIKEL XLIX.

„ Daar zal een behoorlyk Kasboek, als
„ ook een Journaal van den inkoop, en
„ verkoop gehouden worden.

ARTIKEL L. en LI.

„ De Koning vereerd aan de Com-
„ pagnie de Vestingen, Magazynen, Ka-
„ non, Wapenen, Buskruid, Schepen,
„ Barakken, en andere Goederen, die
„ zyne Majestyt tegenwoordig in *Loui-*
„ *siania* heeft, als ook de Schepen, Koop-
„ manschappen, en effecten, die de Hr.
„ *Croisat* aan den Koning gegeven heeft,
„ zonder eenig onderscheid, van welke
„ zoort of waardy die mogen zyn; doch
„ op deze Voorwaarde nogtans, dat de-
„ zelve voor het verloop van den tyd van
„ haar Privilegie, zes duizend blanken,
„ en drie duizend zwarte Perzoonen, na
„ het voornoemde Land zullen over-
„ voeren.

ARTIKEL LII.

„ Byaldien zyne Majestyt na het ver-
„ loop van deze vyf en twintig Jaaren
„ niet mogt goedvinden, om het Privi-
„ legie van deze Compagnie te verlen-

„ gen;

„ gen; zullen egter alle Eilanden en Lan-
„ den, benevens de Heerschappy, voor-
„ deelen, en inkomsten aan de Compagnie
„ in eigendom blyven, in dier voegen,
„ dat de Koning hen niets van de gemel-
„ de Eilanden en Landen zal konnen ont-
„ trekken; doch dit alles op deze voor-
„ waarde, dat de Compagnie niet ver-
„ mogen zal, om daar van iets dan aan
„ Onderdaanen van zyne Majestyt te
„ verkoopen. Doch wat de Vestingen,
„ en de Ammonitie van oorlog aangaat,
„ die zullen weder aan den Koning moe-
„ ten worden overgeleverd, waar voor zy-
„ ne Majestyt de Compagnie zal te vre-
„ den stellen.

ARTIKEL LIII.

„ De Compagnie is gehouden, om op
„ haare onkosten Kerken te bouwen, en
„ een goed getal Geestelyken te onder-
„ houden.

ARTIKEL LIV.

„ De Compagnie zal tot haar Wapen
„ konnen nemen een Schild in een groen
„ veld, 't welk aan de spits verzilverd is,
„ op 't welk een natuurlyke stroom, die
„ uit een goude hoorn vloeid, en boven
„ hemels blaauw, en met goude Lelien
„ vercierd is zal te zien zyn; zullende
„ deze hoorn op een goude *Face* rusten,

„ die een Kroon heeft, en door twee
„ Wilden vast gehouden word.

ARTIKEL LV.

„ Daar word aan de Compagnie vryheit
„ gegeven, om Wetten na haar behaagen
„ te maaken.

ARTIKEL LVI.

„ Deze bezondere bescherming, die
„ zyne Majestyt beloofd heeft, aan deze
„ Compagnie te verleenen, zal aan de
„ andere Compagnien van zyne Majestyt
„ niet nadeelig zyn.

Behalven dit alles zyn in deze West-Indische Compagnie, alle anderen Maatschappyen, die tot nu toe in Vrankryk geweest zyn ingelyfd, als die op *Senegal*, in Africa aan de uitloop van de Rivier *Neger* gelegen, en de oude Oost-Indische Compagnie, die in 't Jaar 1664. onder de Regering van den Koning *Lodewyk* de XIV. opgeregt wierd, doch zedert door een kwaad bestier in 't geheel vervallen is.

Die nu nieuwsgierig is, om meerder van de ontwerpen te weeten, die de Franschen gemaakt hebben, om nieuwe Kolonien op te regten, die leze de *Fruhlings Parnassus* van 't Jaar 1692. pag. 16. en de volgenden; de *Winter Parnassus* van het zelfde Jaar pag. 29. enz. de *Fruhlings Parnassus* van 1695. pag. 16. enz. de *Winter*

ter Parnassus van 1696. pag. 22. enz. en ten laatsten de *Winter Parnassus* van 1697. pag. 7. enz. allen door *Gottfried Zenner* in 't Hoogduitsch beschreven.

De Hr. *Savary* verhaald ons in zyn Boek, *de Volmaakte Koopman* genaamd, ten opzigte van den Koophandel, en de Kolonien der Franschen in de Oost-Indien het volgende:

„ In 't Jaar 1616. hebben drie Fran-
„ sche Kooplieden, den Kapitein *Lievre*
„ na Oost-Indien afgezonden, die van de
„ Koningen van *Bantam*, *Java*, en *Su-*
„ *matra* zeer vriendelyk ontfangen wierd,
„ groote zaaken verrigt heeft, en geluk-
„ kig weder is te rug gekomen.

„ In 't Jaar 1619. wierden tot *Dieppe*
„ drie andere Schepen uitgerust, die in 't
„ Jaar 1622. met een groote quantityt
„ Peper in Vrankryk te rug gekomen
„ zyn.

„ In 't Jaar 1635 is de Heer *Regimont*,
„ insgelyks van *Dieppe* na de Oost-Indien
„ vertrokken, en heeft heen en weder een
„ gelukkige reize gedaan; doch als hy
„ deze togt in het gezelschap van den
„ Heer *Rigaut*, Kapitein van een Konings
„ Oorlogschip, en nog een ander Schip
„ hervatten wilde, en werkelyk na *Su-*
„ *ratte* gezeyld was, wierd hy in Per-

„ zoon door de Engelschen gearresteerd;
„ doch zyn Schip met de laading ont-
„ snapte hen, en kwam gelukkig in
„ Vrankryk te rug; en het duurde niet lang,
„ of hy wierd op vrye voeten gesteld, en
„ keerde na zyn Vaderland te rug, vermits
„ de Gouverneur van *Suratte*, de Engel-
„ schen dreigde van den Koophandel in 't
„ geheel met hen te zullen doen verbie-
„ den, indien zy dezen *Regimont* niet on-
„ verhinderd na Vrankryk wilden laaten
„ vettrekken, en daar van een geloof-
„ waardige verklaaring aan hem vertoo-
„ nen, alzoo hy volstrektelyk beslooten
„ had, om aan de Franschen een vrye
„ Koophandel op *Suratte* toe te staan;
„ gelyk hy dan ook aan den gemelde *Re-*
„ *gimont* een paspoort, en verscheide ge-
„ schenken heeft mede gegeven.

„ Na die tyd heeft de Heer *Rigaut*,
„ een Compagnie van vier en twintig be-
„ zondere Kooplieden opgeregt, en in 't
„ Jaar 1642. van den Kardinaal *Richelieu*
„ een Privilegie verkregen, inhoudende,
„ dat hy en zyne Compagnie alleen op
„ de Oost-Indien zouden mogen hande-
„ len. Hy was zoo voorzigtig, dat hy
„ om geen reden van Jalousy aan de Hol-
„ landers te geven, in 't begin alleen
„ van 't Eiland *Madagascar* bezit nam,

„ en

„ en van daar onder de hand in de Oost-
„ Indien Koopmanschap dreef; doch zy
„ wierden in de uitvoering van hun Ont-
„ werp door den Maarschalk van *Milleray*
„ verhinderd, die op den Raad van een
„ trouwloos Man, *Prouis* genaamd, die
„ voor dezen de Compagnie gediend had,
„ doch om zyn kwaad gedrag was weg
„ gejaagd, twee Schepen derwaarts zond,
„ waar van het eene door dezen *Prouis*
„ zelfs gecommandeerd wierd, die in de
„ naam van den voornoemde Maarschalk
„ zig van 't Eiland *Mascareigne* meester
„ maakten. Doch wanneer de Com-
„ pagnie goed vond hier over te klaagen,
„ heeft de Koning van Vrankryk ten
„ laatsten in 't Jaar 1664. de tegenwoor-
„ dige Maatschappy opgeregt, dewelke
„ na zig met den Heer *Mazarin*, de zoon
„ en Erfgenaamen van den Maarschalk
„ van *Milleraye*, en de oudste aanhangers
„ van den Heer *Rigaut* vergeleken te heb-
„ ben, den Koophandel in die gewesten
„ tot nu toe, hoewel met wynig voordeel
„ heeft voortgezet. Men kan egter dit
„ kwaad gevolg niet aan de reukeloosheit
„ der Franschen toeschryven, of hier uit een
„ besluit opmaaken, dat zy onbekwaam
„ zyn, om groote zaaken uit te voeren;
„ maar men moet eerder gelooven. Eerste-

„ lyk,

„ lyk, dat zy door Vrankryk, welk Ko-
„ ningryk ter dier tyd, door buiten en
„ binnenlandsche oorlogen ontroerd was,
„ niet behoorlyk zyn ondersteund ge-
„ geworden; ten tweeden, dat zy geen
„ Volk genoeg derwaarts gezonden heb-
„ ben, om zig in die plaatsen te verster-
„ ken, en vast te maaken; ten derden,
„ dat de voornoemde *Prouis*, die in 't
„ vervolg van tyd met een Konings Dog-
„ ter van dat Land trouwde, hen in alles
„ heeft gedwarsboomd; ten vierden, dat
„ de Compagnie geen gelds genoeg ge-
„ had heeft, om een zodanige gewigtige
„ zaak uit te voeren; en ten laatsten,
„ dat men verzuimd heeft om in dat Land
„ een goede Politie en Kerken order in te
„ voeren; dat niemand hen met goede
„ raad en daad heeft bygestaan; alzoo
„ ieder geinteresseerde hier in dede wat
„ hem goed dagt; waar by nog komt de
„ onbestendigheit der Franschen, die ge-
„ woon zyn van het oogenblik af, dat zy
„ een zaak bezitten, en in dezelve niet
„ het genoegen vinden, 't welk zy zig
„ voorgesteld hadden, die weder ligt te
„ verlaaten, flaauwhartig te worden, en
„ geen geduld hebben, om den tyd af te
„ wagten, dat een zaak ryp word. Zy
„ voerden daar boven een ongebonden le-

„ ven

„ ven, en overdagten niet eens, dat ge-
„ dult, ſtandvaſtigheit, en goede zeden
„ vereiſcht worden, om de vriendſchap
„ van vreemde Volkeren te winnen, die
„ men overwonnen heeft, of by welken
„ men gedenkt zig neer te zetten. Deze
„ zwakheit der Franſchen was zeer wel
„ aan de Hollanders bekend, die hen door
„ allerhande middelen en wegen om neer-
„ ſlagtig te doen worden, en van dit voor-
„ neemen te doen afſchrikken, afbreuk
„ deden; jaa zy vertoonden aan hen, dat
„ zy tot diergelyke moeite en arbeid on-
„ bekwaam waren, en beloofden, dat zy
„ voor hen alles wilden uitvoeren, en
„ hen ruſt verſchaffen, zonder dat zy no-
„ dig hadden de ſchaade en het gevaar
„ der Zee te loopen; terwyl zy zelfs in
„ Vrankryk kwamen, om Koopman-
„ ſchappen in te koopen, en allerhande
„ buitenlandſche Goederen daar tegen me-
„ de bragten; en wanneer dit alles niets
„ helpen mogt, veragteden zy de Fran-
„ ſchen by de vreemde Potentaaten, zeiden
„ dat het bedriegers en arme luiden wa-
„ ren, en ſchilderden het Koningryk van
„ Vrankryk uit, als of het maar een kly-
„ ne Provintie was, die om den Koop-
„ handel te dryven het vermogen niet
„ had, om meer dan drie of vier Sche-

„ pen

„ pen in Zee te brengen. Daar tegen
„ gaven zy zeer breed van de Magt en
„ Rykdommen van hun eigen Land op,
„ in 't welk allerhande kostelyke Koop-
„ manschappen, die zy hen vertoonden,
„ en Schepen in overvloed gevonden
„ wierden.

„ Dit waren eigentlyk de redenvoe-
„ ringen, van welken de Hollanders
„ zig by de Koningen, en Volkeren
„ van *Sumatra*, *Java*, *Bantam*, en
„ *Achim* in de Jaaren 1616. en 1617. be-
„ diend hebben, wanneer de Kapiteins
„ *Lievre* en *Beaulieu* in de Indien geko-
„ men waren, zoo als zulks niet alleen
„ verscheide Kooplieden, die uit die ge-
„ westen te rug gekomen zyn, maar on-
„ der anderen ook de Ambassadeur van
„ den Koning van *Aida* zelfs, zoo haast
„ hy tot *Parys* gekomen was, bevestigd
„ hebben. Deze Ambassadeur was zoo
„ haast niet van het onderscheid tusschen
„ het Koningryk van Vrankryk, en de
„ Republiek van Holland onderrigt, en
„ had de Groote en Magt van dat Ko-
„ ningryk, het groot getal van Oorlog
„ en Koopvaardy Schepen in de Havens,
„ de Militie, die de Koning op de been
„ houd, als ook de groote Stad *Parys*,
„ het ontelbaar getal der Inwoonders, de
„ be-

„ beleeftheit en wel gemaniertheit der
„ voornaamste Staats en Hofdienaars, die
„ hem bezogt hadden, en ten laatsten den
„ grooten Koning *Lodewyk* zelfs met zyn
„ geheele Hofstoet, de beleefde verwel-
„ koming, en de groote geschenken, zoo
„ wel voor zyn Meester, als voor hem
„ zelfs niet gezien, die hen door de Com-
„ pagnie vereerd wierden, of kon zig
„ niet genoeg over de stoutmoedigheit
„ der Hollanders verwonderen, die hunne
„ staat zodanig magtig, en die van Vrank-
„ ryk zoo zwak en gering uitgekreeten
„ hadden.

Hy zegd verders, „dat de Hollanders,
„ wanneer die zagen, dat niettegenstaan-
„ de alle lasteringen, die zy van den Ka-
„ pitein *Beaulieu* uitgestrooid hadden, die
„ het Schip *Montmorency* genaamd, ge-
„ voerd had, dezelve egter met twee an-
„ dere Schepen *l'Herimitage*, en *Esperance*
„ genaamd weder in Oost-Indien kwam,
„ aldaar zeer gunstig ontfangen wierd,
„ en ook een schoone laading van Peper
„ en andere Koopmanschappen ingeno-
„ men had, daar over zodanig waren ver-
„ bitterd geworden, dat zy de Franschen
„ dwongen om aan hen de *Herimitage*,
„ een Schip van 600 Vat te verkoopen,
„ en het ander de *Esperance* genaamd,
„ wierd

„ wierd door hen met deſſelfs ryke laading verbrand; om welke reden de Koning van Vrankryk aan den Heer *Beaulieu*, na zyne te rugkomſt verlof gaf, om van de Ooſt-Indiſche Compagnie tot Amſterdam agt honderd duizend Guldens te eiſchen, alzoo van zyne Schepen in de Ooſt-Indien geen ander dan het Schip *Montmorency*, met 1285 Baalen Peper, en anderen koſtelyke Koopmanſchappen te rug gekomen was.

„ In 't kort de Hollanders lieten geene gelegentheden voorby gaan, maar ſtelden alle hunne kragten in 't werk, om den Koophandel der Franſchen in de Ooſt-Indien te bederven. Inſgelyks deden zy hen in Europa alle mogelyke afbreuk, en wilden liever hunne Goederen in de *Ooſtzee*, en *Muſcovien* met twintig of dertig *per cent* verlies verkoopen, dan dulden, dat de Franſchen op die Geweſten handelden. Zy lieten zig ook aangelegen zyn, om alle Goederen op te koopen, die zy wiſten, dat de Franſchen nodig hadden, en ſtelden op dezelven zodanige hooge pryſen, dat de Franſchen, die waagden om diergelyke waaren zo eer duur in te koopen, dezelven in Vrankryk niet anders dan met ſchaade vertieren konden.

Ten

Ten laatsten geefd hy aan zyne wispelturige Franschen een les, dat zy zig aan de standvastigheit der Hollanders behoorden te spiegelen, die alschoon zy by het zenden van haare eerste Schepen na de Oost-Indien geen groot voordeel gehad hebben, daar door niet zyn afgeschrikt, maar daar mede agtervolgd hebben, tot dat zy ten laatsten hun oogmerk bereikt hebben; ook verhaald hy in order, hoe veele Schepen van tyd tot tyd derwaarts gezonden zyn, en welke uitslag haare verrigtingen gehad hebben.

Dit berigt, als ook de gezonde redenering van den Heer *Savary*, die *Marperger* in zyn Boek de *Historische Kauffman* genaamd, pag. 350 enz. aanhaald, komt in de tegenwoordige tyd zeer wel te pas, in welke men beleefd, dat zyne Landslieden door het opregten van de boven gemelde West-Indische Compagnie hunne groote Ontwerpen, om den Koophandel en Kolonien in allen gedeeltens der Wereld uit te breiden, willen ter uitvoering stellen; alzoo niet lang geleden uit *Parys* zekere berigten gekomen zyn, dat de Compagnie voorgenomen heeft, van alle haare kragten in te spannen, om den Koophandel in de Oost-Indien op een vaste voet te brengen. Nu zal men in 't

kort hooren, welke middelen de Hollandſche Ooſt-Indiſche Compagnie zal in 't werk ſtellen, om deze aanſlagen te verydelen. Tot heden toe hebben zy voor de ondernemingen der Franſchen in die Geweſten wynig bekommering gehad, als wel bewuſt zynde, dat het de Franſche Ooſt-Indiſche Compagnie aan verſcheide noodzakelyke middelen, en in 't bezonder aan een Fonds, of groote zom gelds ontbrak, die tot uitvoering van zodanige groote ondernemingen vereiſcht worden. Maar tegenwoordig hebben veelen van de voordeelen, die deze Compagnie zal opbrengen, door de behendigheit van de Heer *Law*, Directeur van dezelve zodanige groote inbeeldingen opgevat, en daar voor zoo veel agting en geloof getoond, dat de Actien in 't begin van de Maand *December* 1719. van 400 tot 2010 gerezen zyn, en door de groote toeloop der Actien handelaars, nog van dag tot dag ryzen; zoo dat het Fonds haaſt zoo groot is, als geheel Vrankryk geoordeeld word waardig te zyn.

Derhalven kan nu niet meer gezegd worden, dat het aan een genoegzaame Fonds, of inleg ontbrooken zoude hebben, tot uitvoering van diergelyke groote ondernemingen, indien de Actien niet weder

der zodanig laag gedaald waren. Niettemin is het zeker, dat de Hollanders, die zig het Meesterschap van de Zee in de Oost-Indien met regt toeschryven, terwyl zy aldaar de magtigsten zyn, tragten zullen om alle aanslagen der Franschen in die Gewesten te verydelen; zoo als zy in alle tyden andere Volkeren, die zwakker waren, en daar op handelen wilden, daar van wederhouden, en verjaagd hebben, gelyk ons de Hollander *Struys* in zyne Reis beschryving verhaald, dat in zyne tegenwoordigheit twee Schepen van Genua in 't Jaar 1644. op de Kust van *Java Major* gekomen zynde, door hen genomen, en voor goede prys verklaard wierden.

Daar zyn ook omtrent twintig Jaaren verloopen, dat de Schotten onder malkanderen een diergelyke Compagnie hebben opgeregt, die met alle magt en kragt, en het koste wat het wilde op de *Isthmus* van *Panama*, omtrent *Darien* wilden post vatten, met oogmerk om mede van het Goud van *America* deelgenooten te worden; doch hunne Vloot was zoo haast al daar niet gekomen, en 't Volk had voet aan Land gezet, of zy wierden door de Spanjaards overvallen, van de Engelschen verlaaten, op welkers hulp en bystand zy

groote staat gemaakt hadden, en van alle kanten zoo ellendig gehandeld, dat zy met groote schande en spot weder van daar moesten vertrekken, en ten hoogsten verheugd waren, dat zy hunne levens behielden; hoewel het grootste gedeelte van hen door honger, kommer en ziektens vergaan was; zoo als de Heer *Zenner* van deze Schotsche Kolonie, in zyne onderschepte brieven van 't Jaar 1699. pag. 340, en 935, getuigd, alwaar ook niet alleen alle de omstandigheden van de Historie; maar ook de gronden van de regten dier Landen te vinden zyn.

Geen beter uitslag heeft het ontwerp van den Heer *Joh. Joachim Becher* gehad, die om zyne uitvindingen van veelen heerlyke zaaken anders zeer beroemd was, en onder *Casimirus*, Graaf van *Hanau*, voor vyftig Jaaren, een Hoogduitsche Kolonie op *Gujana* in *America*, onder de Hollandsche West-Indische Compagnie stigten wilde, ten welken einde hy in Perzoon na Holland reisde, en schoone Privilegien voor dezelve verkreeg; doch het werk verviel, en deze goede man won daar niets by, dan dat men hem de naam gaf, dat hy een nieuw Luy Lekkerland gevonden had, waar mede hy de menschen bedriegen wilde.

Veel

Veel gelukkiger zyn de Hollanders in hunne onderneming op de Kust van *Africa*, ten opzigte van de Kaap *de Goede Hoop* geweest, welk heerlyk Land zy voorzestig Jaaren in bezit genomen, en tegenwoordig in een zodanige bloejende staat gebragt hebben, dat het reets by een middelmatig Koningryk mag vergeleken worden: Doch men heeft nooit gehoord, dat door de Oost-Indische Compagnie, welkers Bewindhebbers ook Heeren van deze Africaansche Kolonie zyn, een diergelyke Actienhandel gedreven is; en zekerlyk zoo 'er reden kan gevonden worden, om in een Compagnie groote inleggen te doen, om door den Actienhandel veel geld te winnen; zoo is het de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, welkers staat zoo wel gereguleerd is, en zodanige groote vastigheden en zekerheden heeft, dat niemand berouw kan hebben, die zyn geld tot het inkoopen van Landeryen op de Kaap *de Goede Hoop*, het Eiland *Mauritius*, *Java* en *Ceilon*, en anderen daar omtrent leggende plaatzen besteed.

Doch diergelyke nooit gehoorde inkoopen, als tegenwoordig in Vrankryk geschieden, zullen nauwelyks door de nakomelingen konnen geloofd worden, en

by aldien het ooit mogelyk geweeſt was, om zodanige ontwerpen met voordeel uit te voeren, en die beſtendig te doen blyven; zoo heeft de Weſt-Indiſche Compagnie in Holland daar toe zeer ſchoone gelegentheit gehad, toen in 't Jaar 1628. de ryke Spaanſche Zilvervloot, als boven gemeld is, wel honderd vyftig tonnen Gouds, of vyftien Millioenen waardig, door den Admiraal *Piet Heyn* tot buit gemaakt wierd, en toen de Hollanders in 1630. en de volgende Jaaren *Braſilien* veroverden.

Want hoe veel volks had men niet uit Duitſland derwaarts konnen zenden, om het Land te beplanten, en welke groote Actien handel zoude men in Holland niet hebben konnen dryven? Men vind van een diergelyke dolle drift, door welke tegenwoordig de Actioniſten geregeerd worden, in de Hiſtorien van die tyden niets aangetekend: Doch alzoo het Franſche Volk in de uitvoering van hunne verrigtingen altoos zeer driftig is, zoo mag dit wel een natuurlyke oorzaak van dezen nieuwen Actien handel zyn, die na alle waarſchynelykheit, om dat deze dolle yver by hen niet lang duurd, maar in 't kort vergaat, ook haaſt in 't geheel vervallen zal, want het zeker is, dat ryke lieden, die groote zommen

in

in deze Compagnien hebben ingelegd, haast Bedelaars worden moeten; op dezelve wyze als het voor eenige honderd Jaaren, met de Munten in Duitsland gegaan is, wanneer het koper geld door een dolheit van 't volk, tot zodanige hooge prys gedreven wierd, dat 'er byna geen zilver geld meer te vinden was; doch kort daar na weder zodanig daalde, dat de vermogenste Lieden, die veel van dat Geld hadden, en uitterlyk ryk scheenen te zyn, schoon zy geene schulden hadden, volgens het onderstaande Latynsche Vers tot den Bedelzak gebragt wierden:

IrVs & est sVbIto qVi MoDo CræsVs erat.

Men kan deze Actien handel ook vergelyken by het geen voor eenige Jaaren in Holland gebeurd is onder de Liefhebbers der Bloemen; van welken zommigen met zodanige dolle driften ingenomen wierden, dat zy meer dan honderd Ryksdaalders voor een Tulpbol gaven, en groote Kapitaalen daar in besteeden; doch het duurde niet lang, of dit spel nam een einde, tot schaade en schande van veelen, die daar in hun geld verkwist hadden; zoo als het ook met veelen Kooplieden afloopt, die alleen op Cre-

diet hunne handel dryvende, en d'eene ſchuld voor en de andere na maakende, ten laatſten als hen een onverwagt toeval verraſt, waar door hun geloot komt op te houden, op eens in 't geheel geruineerd worden. Want het geen in de handelingen der menſchen alleen op Gezag, Aanzien, en Crediet gegrond is, moet zekerlyk binnen korten tyd vervallen, of wanneer het beſtaan zal, een ander Fondament hebben, waar op het ruſt, als het menſchelyk verſtand, inbeelding, en overtuiging zyn.

Wy hebben dan den tyd beleefd, dat het ſpreekwoord waar geworden is, 't welk zegd, *dat het geen ſchielyk ryſd, ook haaſtig weder daald*, en het onverwagt verval der Actien van Vrankryk, Engeland en andere plaatzen, is daar van een levendig voorbeeld, en nog by een iegelyk in verſche geheugenis.

Indien de Hollanders in voorige tyden, diergelyke zeer zwaare en onzekere aanſlagen, die niet zonder groot gevaar konnen ondernomen worden, hadden willen in 't werk ſtellen, zouden zy gelegentheit, en ook groote reden gehad hebben, om tot bebouwing van de Landen, aan de Kaap *de Goede Hoop* gelegen, een Africaanſche Compagnie op te regten, om al-

ler-

lerhande Goud en zilverryke bergen te ontdekken, die ongetwyfeld volgens de tekenen, die de Bergwerkers daar van gevonden hebben, aldaar in groote overvloed moeten zyn, zoo als *Petrus Kolbe* getuigd, die onlangs een nieuwe Beschryving van dat Land in 't ligt gegeven heeft.

De Fransche Edelman *Leguat*, die met eenigen van zyne Landslieden op het Eiland *Diego Rodrigo*, op twintig Graaden tegen de Zuid-Pool, niet ver van het Eiland *Mauritius* gelegen, landen wilde, en zig aldaar nederzetten, zag zyne onderneming insgelyks in rook verdwynen, want als de Koning van Vrankryk, *Lodewyk de XIV*. in 't Jaar 1686. het Edict van *Nantes* vernietigde, 't welk tot voordeel der Gereformeerden, of Hugenooten in Vrankryk gemaakt was; zoo vertrokken de Protestanten in groote menigte uit dat Ryk, om hunne schuilplaats in de naburige Protestantsche Landen, als Duitsland, Engeland, Holland, en Zwitserland te zoeken; veelen van hen bleven egter aldaar, en stelden het zoo goed als zy konden; doch anderen begaven zig na andere Gewesten van de Wereld, en in 't bezonder na de geenen, in welken Kolonien opgeregt wierden. De Hollanders voerden een groot getal van hen na de Kaap *de Goede*

Hoop, alwaar zy tegenwoordig het grootste gedeelte der Inwoonders uitmaaken, en de Kolonie, of eerder de groote streek Lands, die *Draakenstein* genaamd word, genoegzaam alleen bezitten; de overigen lieten zig na de Engelsche Kolonien in America overvoeren, en zetteden zig voor 't grootste gedeelte in het Noordelyk en Zuidelyk gedeelte van *Carolina* neder. De bovengemelde Edelman *Leguat*, wierd door zekere Mr. *Quesne* aangemoedigd, om andermaal een proef te nemen, of hy zig niet met eenige Fransche Vlugtelingen, van het Africaansche Eiland *Mascareigne*, of *Bourbon* kon meester maaken, en aldaar Kolonien opregten. Dit ontwerp wierd door hem aangenomen, en hy begaf zig met omtrent agtien van zyne Landslieden na Holland, van waar hy in 't Jaar 1691. vertrok, om hier van een proef te nemen; doch als de Schipper omtrent het gemelde Eiland *Bourbon* gekomen was, van 't welk *du Quesne* onder de naam van *Eden*, een beschryving heeft in 't ligt gegeven, zeilde hy het zelve voorbedagtelyk voorby, en zettede de Franschen, die hy aan boord had, op het daar omtrent leggende, doch zeer woest Eiland *Diego Rodrigo* aan Land. Zy vonden, dat het aardryk aldaar zeer aange-
naam

naam was; doch alzoo zy al te ver van de andere Christenen afgezonderd waren, en geen toevoer vonden, of noodzakelykheden ontfongen, die 'er vereischt worden, om Kolonien op te regten, verlielieten zy twee Jaaren daar na dit Eiland weder; 't welk door de Heer *Leguat* zeer omstandig in 't Fransch beschreven, en ook in onze Nederduitsche taal overgezet, en gedrukt is.

In 't Jaar 1688. wierd ook een zonderlinge Kolonie, op een Eiland in 't Zuidland gelegen, en *Pines* genaamd, ontdekt, in welke men zeer veelen Engelschen vond, waar van de oorzaak was, dat een Engelsch Schip voor dezen op die Kust schipbreuk geleden hebbende, een Engelsch man *Pines*, en eenige Vrouwsperzoonen door een bezonder geluk aan Land geraakt zynde, zig zedert door de bywyvery zodanig vermenigvuldigd hadden, hoewel men in 't vervolg van tyd niets verders van deze zeldzaame Avantuur gehoord heeft.

Ook heeft de *Marquis de Langallerie*, nog voor wynig Jaaren een Kolonie willen opregten, die met de Turksche Keizer een Tractaat geslooten had, door 't welk aan hem wierd toegestaan, om in Turkyen, en zelfs in het Eiland *Morea*,

Duit-

Duitsche Kolonien aan te leggen, en onder de beschermingvan de Ottomannische Porte een zoort van Republiek op te rigten; doch hy begon dit werk niet ter regter tyd, alzoo de Keizer, die ter dier tyd met de Turken in oorlog was, deze *Langallerie*, en zyn medegezel, dede in verzekering nemen, en gevangen zetten, in welk arresthy ook gestorven is, en men heeft na zyn dood deze geheele aanslag in rook zien verdwynen.

Voor het overige zyn tegenwoordig vierderlei zoorten van Kolonien vermaard.

Eerstelyk, deze Fransche in het Noordelyk America, alwaar de Franschen het Land *Louisiana*, met hun eigene en andere Volkeren, als zy maar belydenis van het Roomsche Katholyke geloof doen, sterk bezetten willen.

Ten tweden, de Engelschen in dezelfde Gewesten van de Wereld, en voornamelyk *Carolina*, werwaarts zig veelen Hoogduitschers, en Franschen, die egter alle Gereformeerd, of Luthers zyn moeten begeven hebben, als ook in *Pensilvanien*, 't welk voor dezen *William Penn* gehad heeft, doch tegenwoordig aan de Kroon van Groot Brittanjen toebehoord: Ván welken allen *Kochethaler*, in zyne berigten, door hem in 't ligt gegeven, als ook de Engelsche Landmeeter van *Carolina*, de

de Heer *Lawton*, en *Johan Rudolf Ochs*, een *Zuricher* geschreven hebben; zoo als *Franc. Dan. Pastorius* van Nieuw Spanjen ook gedaan heeft.

Ten derden, is de Hollandsche Kolonie aan de Kaap *de Goede Hoop* vermaard, alwaar de Hollandsche Oost-Indische Compagnie in 't Jaar 1652. eerstelyk door *Jan Riedtbeek* heeft laaten post vatten, die ook de eerste Gouverneur van dat Land geweest is. Deze Kolonie is zedert die tyd zodanig sterk aangegroeid, dat zy na een groot Vorstendom en magtig Koningryk gelykt, en in dezelve worden allerhande zoorten van Volkeren aangenomen, doch geene andere oeffening van Godsdienst, dan die van de Gereformeerde Religie toegestaan; al het welk door de voornoemde Heer *M. Petrus Kolbe*, die omtrent den tyd van zeven Jaaren zig in dat Land heeft opgehouden, zeer omstandig beschreven is. Ook kan de gelegentheit van deze Kolonie gezien worden in het Tractaat genaamd *Gelukzoeker over Zee, of Wegwyzer op de Africaansche Kust*, tot *Rotterdam* in 't Jaar 1694. in 8. gedrukt.

En ten vierden, is de Provintie van *Paraquaria*, in het Zuidelyk America, omtrent de Rivier *de la Plata* gelegen, de nieuwste

nieuwste Kolonie, die de Spanjaards bezitten, na welke zy egter geene andere Perzoonen, dan van hun eigen landaard zenden; waar over de Hoogduitsche Jezuiten de Vaders *Sep* en *Weber* geschreven hebben, welkers verhaal tot *Augsburg* in 12. in 't Jaar 1695. gedrukt is.

De vraag is nu dan, of 'er geenen van de goud en zilverryke Landen, als *Mexico*, en *Peru* in America meer overig in de Wereld zyn, van welken zig een naarstig Volk zoude konnen verzekeren, en die innemen? Om nu deze vraag te beantwoorden, en de Wereld in haare Deelen wel te betragten; zoo moet men weeten, dat America, 't welk uit twee groote Eilanden bestaat, door de Europische Volkeren reets in dier gestalte bezet is, dat men niet zien kan, dat 'er voor anderen die zig aldaar insgelyks willen neder zetten, veel te doen zal vallen.

De Spanjaards zyn meesters van het middelste en beste gedeelte der Eilanden, en de vaste Kust, alwaar Goud en Zilver Mynen gevonden worden, als *Mexico*, *Peru*, *Chili*, *Nieuw Kastilien*, en *Paraquaria*, omtrent de Rivier *de la Plata* gelegen; als ook van de Eilanden *Hispanjola*, *Cuba*, en *Porto Rico*. De Portugeezen bezitten aan de Oostzyde in het Zuider

der gedeelte van America het groote en ryke Land *Brazilien.* De Engelschen hebben de geheele Ooftzyde van 't Noorder gedeelte van America, onder hunne magt gebragt, onder 't welke *Carolina*, *Virginien*, *Maryland*, *Nieuw Jersey*, *Pensylvanien*, *Nieuw York*, *Nieuw Engeland*, *Arcadien*, het Eiland *Terreneuf*, en veelen van die der *Antilles* behooren. De Franschen hebben in het zelfde Noorder gedeelte Nieuw Vrankryk, en in het midden van 't voornoemde Noordelyk gedeelte van America het Land *Louisiana* genaamd, 't welk door de nieuwe opgeregte Fransche Compagnie, en de Actien handel, binnen korten tyd zodanig berugt geworden is. De Hollanders voeren aldaar, en zelfs in het Zuider gedeelte van America de Heerschappy over *Suriname*, en andere plaatsen, met de daar omtrent leggende Eilanden als *Curacao*, *Aves*, en nog eenige wynige anderen. Het overige Land in America tegen het Noorden en Zuiden gelegen, is van wynig belang, en niet waardig, dat diergelyke groote onkosten gemaakt worden, om het zelve te vermeesteren.

Wat nu Africa belangd, zoo weet men, dat het gedeelte, 't welk aan de Middelandsche Zee grensd, reets door Turken, en andere Barbaarsche Volkeren sterk bewoond

woond word, en dat by gevolg wynig voordeelen van alle ondernemingen te verwagten zyn, die aan die kant zullen werkstellig gemaakt worden. Over het Westelyk gedeelte van Africa, 't welk door den Oceaan bespoeld word, heeft de Keizer van *Marocco* het gebied tot aan de *Tropicus Cancri*, of 23 Graaden toe. Het Land verders tot aan *Guinée* word *Nigritien* Land genaamd, in het zelve worden verscheide zoorten van Volkeren, en kleine Koningryken gevonden, en de Européers hebben zig tot nu toe vergenoegd, van alleen met dezelven, door hulp der Kasteelen te handelen, die zy aan de Rivier *Niger*, en de Kaap *Verdo* bezitten: Ik wil niet tegenspreken, dat in dat Land wel Goud gevonden word, doch de Inwoonders zyn zodanig wild, en barbaarsch, dat het een oneindige moeite zoude kosten, om hen tot reden te brengen, met dezelven zamen te woonen, en aldaar Kolonien op te regten, jaa de meesten oordeelen dit een onmogelyke zaak te zyn. Van daar legt het Land van *Guinée* tegen den Evenaar aan, waar op de Européers, de Hollanders, Engelschen, Deenen, en Brandenburgers, het een Kasteel by het ander hebben leggen, en van waar zy hun goud haalen, 't welk zy munten doen.

Ver-

Verder aan het Zuyden leggen *Congo* en *Angola*, waar van de Portugeezen meesters zyn, en van daar tot aan de Kaap toe, die *de Goede Hoop* genaamd word, legd nog een groote streek landt, de welke wild, woest, voor een gedeelte onbekend, en ruim drie honderd Mylen groot is; en het is te verwonderen, dat tot nu toe geen van de Europische Volkeren, aldaar getragt heeft post te vatten, en een proef te nemen, of uit die Gewesten ook geene schatten te haalen zyn; want het zeker is, dat aldaar Goud-Mynen gevonden worden, en het Land ook vrugtbaar en gezond is.

Maar aan de andere kant is het zeer moeyelyk daar by te komen, om dat het weynig toegangen heeft, en ten tweeden word het door zeer wilde, en wreede menschen bewoond; ook oordeelen het de Hollanders een Eigendom of afhankelykheit van de Kaap *de Goede Hoop* te zyn, en zullen altoos tragten te beletten, dat zig aldaar eenige vreemden Natien nestelen. Het is waar, dat men nog onlangs uit Vrankryk geschreven heeft, dat de nieuwe West-Indische Compagnie beslooten heeft, om zelfs op de Kust van Africa insgelyks een nieuwe Compagnie op te regten, op hoop van door dit middel groote winsten te erlangen. Doch zy twyffe-

len in Vrankryk zelfs aan een goede uitſlag van dit werk; voornamelyk om dat dit Land aan 't Koningryk *Monomotapa* grenſd, 't welk by de Européers tot nog toe byna onbekend is, en waar van zy niets meer dan de Zeekuſten, die door de Hottentotten bewoond worden, ontdekt hebben. Maar dit alles is van weynig belang, in vergelyking van de moejelykheden, die zy wegens de nabuurſchap der Hollanders ontmoeten zullen; dewelke hunne Heerſchappy in deze Geweſten, van de *Kaap de Goede Hoop* tot aan *Soffala*, aan de Ooſtzyde van Africa, op de breedte van 71 Graaden gelegen, en een Landſtreek van 180 Mylen groot bevattende, willen uitbreiden.

Van daar tot aan de Roode Zee toe, onthouden zig de Portugeezen, en de Arabiers hebben zig aldaar zodanig ſterk geneſteld, dat 'er voor de Européers weynig of niets meer te verrigten is; ten zy dat het een of ander volk waagen wilde, om van die Menſchen door Wapenen een ſtuk Land te veroveren, aldaar Kolonien aan te leggen, en zig door dit Middel van 't goud meeſter te maken, 't welk zonder twyfel in overvloed, in die Geweſten gevonden word.

Op het groote Eiland *Madagaſcar* ont-

houden

houden zig insgelyks Wilde, en Barbaarsche Inwoonders, die de Franschen van het zelve weg gejaagd hebben; doch dit is geen gevolg, dat door den Koophandel, op dat Eiland geene groote voordeelen zouden konnen gemaakt worden.

In geheel Oost-Indien, zoo wel op de vaste Kusten, als de Eilanden, worden geene plaatzen meer gevonden, of zy zyn reets door de Hollanders, Engelschen, Portugeezen, en Spanjaards in bezit genomen, en zoo die Volkeren daar op geene eischen hebben, worden dezelven ten minsten door sterke en strydbaare Volkeren bewoond; zoo dat dan van alle de Deelen des Werelds niets meer overig is, dan het geen 't welk het onbekende Zuidland genaamd word, en zoo wel van Africa als de Oost-Indien in de Ethiopische en Zuid-zeên, tusschen Asia en America na het Zuyden legd, en zig tot aan de Zuidelyken Pools Cirkel uitstrekt. Hier ter plaatze is het dat voorgegeven word, dat nog iets voor de Europeers zoude te doen zyn, die het een of ander zouden durven waagen, of bezoeken. Tot de tegenwoordige tyd toe, heeft men deze Eilanden en Landen maar als van verre aangezien, en niemand is zoo stout geweest, om die aan te doen, en dezelve in bezit te ne-

men, uit oorzaak, na alle waarſchynelykheit, dat het aan de Goddelyke Voorzienigheit behaagd heeft, om de gelegenheit van deze Landen voor ons verborgen te houden, op dat men ten allen tyden nieuwe proeven van Goddelyke liefde en wysheit, in de erkenning van zodanige nieuwe wonderwerken, hebben zoude; want anderzints had God het groote America, wel in 't begin van de Schepping der Wereld konnen laaten bekend worden; doch het is zyn welbehaagen geweeſt, om het zelve tot onlangs voor ons verborgen te houden; en de vinding van de kragt der Zylſteen met de aanwyzing van het Noorden, waardoor de Zeevaart in een zoort van volmaaktheit is gebragt, is insgelyks, door de wysheit Gods, die alles regeerd, tot in deze laatſte tyden uitgeſteld geworden.

Aldus leeſd men ook in de oude Hiſtorie Schryvers, dat de oude Wereld, alleen in drie Deelen beſtaande, als Europa, Aſia, en Africa, op dezelfde wyze, van d'eene tyd tot den ander, in haar binnenſte door de menſchen is ontdekt geworden.

Men wiſt, in de tyden van *Herodotus*, *Hiſtocrates*, en *Strabo*, weynig of niets van de middelſte deelen van Aſia, Africa, en Europa; doch *Plinius*, en *Ptolomæus*, die

na

na de tyd der geboorte van onzen Zaligmaker geschreven hebben, waren daarvan beter onderrigt. Ten laatsten heeft men, na maate dat de vaart is verbeterd, ook meerdere ontdekkingen gedaan, en het geen tot nog toe verborgen gebleven is, zal voor het einde der Wereld noch openbaar worden. Het is nog geen Eeuw geleden, dat een Spanjaard, *Ferdinandus del Quir* genaamd, het Zuidland agter *Nieuw Guinée*, als ook de Eilanden van *Salomon* ontdekt heeft, die agtien in getal zyn, en onder welken zommige gevonden worden, die zig van twee tot drie honderd Mylen in de Zuidzee, omtrent de 12 Graaden na 't Zuyden uitstrekken; die ook aan *Philippus de* III. Koning van Spanjen dikwils schriftlyk aangeraaden heeft, om dezelve in bezit te laaten nemen; doch daar op is niets gevolgd, en men heeft de tyd vrugteloos laaten voorbygaan.

De Hollanders zelfs hebben, in de voorledene Eeuw, dikwils van *Batavia* Schepen afgezonden, om de onbekende Landen, die tegen het Oosten en Zuiden leggen, te ontdekken, doch hebben niets konnen uitvoeren, maar zyn onverrigter zaake te rug gekomen; zoo als in de Reize van *Wurffbein* na de Oost-Indien, een verhaal van een diergelyke togt te vinden is. Ins-

gelyks meld *Walter Schults* in syn Oost-Indische Reize, dat in syn tyd, te weeten in 't Jaar 1660. Schepen zyn uitgerust om de Zee te doorkruissen, die van Nieuw Guinée na het Oosten loopt, en aldaar nieuwe Landen te ontdekken; doch dat daar in een verhindering was tusschen gekomen, die veroorzaakt had, dat deze reize niet voortgegaan is. *Albert Herport* verhaald ons ook, in syne reize na Oost-Indien, dat syn Schip door storm van de Kaap *de Goede Hoop* af, tot aan het onbekende Zuidland gedreven zynde, zy het Land van naby wel gezien hadden, doch geraaden vonden, om het zelve weder te verlaaten, uit vreeze van aldaar schipbreuk te zullen lyden; en hy redeneerd op *Pag.* 17. op deze manier daar over; *dat terwyl zulks aan de Oost-Indische Schepen zeer dikwils gebeurd, daardoor zonneklaar blykt, dat het Gods wil niet is, dat die Landen voor eerst zullen ontdekt worden.*

De vermaarde Engelsche Avanturier, en Land Ontdekker dezer tyd, de Heer *William Dampier* heeft in 't laatst van de voorledene Eeuw, onder de Regering, en op kosten van den gewezenen Koning *William de Derde*, kloekmoedig ondernomen, om de onbekende Landen, die daar leggen, te zoeken, en tot twee maalen onder-

staan

ſtaan om regte kondſchap van 't groote *Nieuw Holland*, 't welk onder het Eiland *Java* legt, te gaan haalen; doch heeft, niettegenſtaande alle bedenkelyke middelen en vlyt, door hem in 't werk geſteld zyn, niets konnen uitrigten; zoo als hy in ſyne Reisbeſchryving rondom den Aardkloot, die in verſcheide Taalen gedrukt is, zelfs getuigd. Niettemin heeft hy aan de Ooſt-zyde van *Nieuw Guinée*, het ſchoon en heerlyk Eiland, *Nieuw Brittannien* genaamd, gevonden; 't welkonder het eerſte Zuydelyke Klimaat, op de breedte van drie tot zeven Graaden tegen het Zuiden legt; zoo als het zelve ons in de Kaart van Aſia, die *Homan* gemaakt heeft, vertoond word.

Voor twee Jaaren, heeft een Zwitſer tot *Neufchatel* gebooren, die in dienſt van de Hollandſche Ooſt-Indiſche Compagnie in Indien geweeſt is, eerſt aan den Gouverneur Generaal, en den Raad van Indien, als daar na in Holland aan de Bewindhebbers van die Maatſchappy, ſchriftelyk vertoond, van welke groote nuttigheit het voor de Ooſt-Indiſche Compagnie zyn zoude, indien goed gevonden wierd, om van de Kuſt van het zoo genaamde *Nieuw Holland*, op de breedte van in de dertig Graaden tegen het

Zuiden gelegen, en die in de Kaarten, het Land van *Pieter Nuits* genaamd word bezit te nemen, voor dat het een of ander Volk van Europa, zulks, tot groote schaade van de Compagnie, komt te doen; doch syne voorstellingen, die hy met den Druk in de Fransche en Nederduitsche Taalen heeft doen gemeen maaken, zyn niet alleen door den Raad van Indien tot *Batavia*, maar ook door de Bewindhebbers van de Compagnie in Holland, verworpen.

Uit het bovengemelde moet men besluiten, dat in de onbekende Wereld tegen het Zuyden, zonder twyfel, nog veelen heerlyke, en aan ons onbekende Eilanden en Landen leggen, die wel waardig zyn, dat tot ontdekking derzelven eenige moeite gedaan word, en ook de onkosten rykelyk vergoeden zullen, byaldien in het een of ander Koningryk, of Land van Europa, een Compagnie wierd opgeregt, om de aldaar leggende Landen, en haare Rykdommen, die alleen op een overwinnaar wagten, in bezit te nemen. Doch zulks moet niet op zodanigen manier geschieden, als de Spanjaards gedaan hebben, toen zy zig van America meester maakten, die de Inwoonders niet alleen doodgeslaagen, maar ook de overigen op

een

een Tiranniſche wyze van alle hunne middelen beroofd hebben ; maar men moet daar toe zagter en regtvaardiger middelen gebruiken, en het voorbeeld der Hollanders opvolgen, die aan de Kaap *de Goede Hoop* het Land van de Inwoonders voor ſlegte goederen geruild, en na een verkregene eigendom, zig met geweld daarin verdedigd hebben. Ik wil ook geenzints twyfelen, of de Mildheit, en Wysheit Gods, heeft aan het een of ander Volk in Europa, de ſchatten van deze Landen, die tot nu toe verborgen gebleven zyn, toegedagt, die dezelven ter zyner tyd in genaade aan zodanigen geven zal, die deze Weldard met dankbaarheit erkennen, en niet aan hun vernuft of wysheit toeſchryven zullen ; 't welk hen ook door niemand kan misgund worden, want men veel eerder groote reden heeft, om zig over de goedheit van dien grooten God te verheugen, die, van 't begin der Wereld af, tot in deze tegenwoordige laatſte tyden toe, door het uitdeelen van ſyne Landen, ſyne Wonderwerken, Wysheit, en Genade getoond heeft. Het is bekend, dat tot *Oſtende* in Vlaanderen, insgelyks, ruim twee Jaaren geleden, eene Compagnie is opgeregt, aan welke ſyne Keizerlyke Majeſteit, als Souverein der

Spaansche Nederlanden, syne bescherming genadig vergund heeft, die reets met de West-Indische Hollandsche Compagnie, over het nemen en confisqueren van wederzydsche Schepen, in verschil geraakt is. Na myn gevoelen, zoude deze nieuwe *Ostendische* Compagnie veel beter doen, van, onder de bescherming van hooggedagte Keizerlyke Majestyt, haar heil en Fortuin, in de groote Zuidzee, en het onbekende Zuidland te zoeken, aldaar post te vatten, Kolonien op te regten, zig van de Rykdommen van zodanige Landen te bedienen, die hen de Goddelyke voorzienigheit heeft aangewezen, het zy dat die in Metaalen of Speceryen bestaan; dan met de Spanjaards, Portugeezen, Franschen, Engelschen, en Hollanders, over het dryven van Koophandel, op plaatzen, die zy zig alleen toe`eigenen, te twisten. Ik onderstel ook, dat het Fonds, of inlaag in een zodanige Compagnie ten minsten vier of vyf Millioenen moet groot zyn, om daar voor Schepen, Volk, Equipagie, Gereetschappen tot de Vestingbouw, Landbouwery, en andere vereischte noodzakelykheden, te koopen. Boven dien zoude men zig ook van den Actien handel konnen bedienen, en daardoor den inleg vermeerderen. Want terwyl men niet

zoude

zoude nodig hebben, om zig van die Landen, door het zwaard, tegens ſtrydbaare Volkeren meeſter te maaken, gelyk de Franſchen in hunne Kolonien van *Miſſiſſipi* tegen de Spanjaards, en miſſchien ook tegen de Engelſchen zullen moeten doen; ſoo zoude een zodanige Volkplanting veel voordeeliger zyn, en de Actien ook met meerder reden in waarde vermeerderen, dan die van de West-Indiſche Compagnie. By voorbeeld, indien de voornoemde Compagnie eens ondernam, om zig meeſter der Eilanden van *Salomon* te maaken, die in de gemelde Zuidzee, tuſſchen America en Aſia leggen, en over welke geene Europiſche Natie met recht iets te ſeggen heeft; zoo zoude zulks geen langer reize dan van zes of zeven Maanden zyn. Men zoude derwaarts over de *Ethiopiſche* Zee, door de Straat van *Magellan* of van *Brouwer*, en van daar door de ſtille Zee, of *Mare Pacificium*, geruſt en zeker, drie honderd Mylen ver, tot op de tiende en vyftiende Graad, aan de andere zyde van den Middellyn, of Zuidelyke Pools hoogte, konnen ſtevenen. De beroemde Aardrykskundige *Homann* tot *Neurenberg*, heeft deze Eilanden, in ſyn Wereldbeſchryving, op 250 Graaden der lengte geplaatſt, daar die door *Frederik de Witt*, en andere Maakers van Kaarten, nog vyftig Graaden,

den, of zeven honderd en vyftig Mylen verder na het Westen gezet worden. Aan derzelver vrugtbaarheit, overvloed van Speceryen, en Metaalen, kan niet getwyfeld worden, nadien zy dezelfde breedte en lengte hebben, op welke de Landen en Eilanden leggen, waarin Goud, Edelgesteentens, Speceryen, en andere Rykdommen van het Oosten en Westen gevonden worden, als in *Peru*, *Brazilien*, *Monomotapa*, *Sumatra*, *Java*, en de Eilanden van *Molucca*, en *Banda*, die onder het Zuidelyk *Hemisphærium* leggen, gelyk die ook onder de Noordelyke halve Aardkloot, in de Eilanden van *Antilles*, *Mexico*, *Guinea*, *Abyssinien*, het Eiland *Ceilon*, het Koningryk *Siam*, de *Philippinsche* Eilanden, en andere heerlyke Landen meer, gevonden worden. Niet ver van dezelve, legd ook, op 15 Graaden Zuidelyke breedte *Terra del Quir*, een groot vast Land, 't welk de Spanjaard *Del Quir* niet genoeg roemen kan. Daarboven zyn deze Eilanden ook met de naam van *Salomon* gedoopt, om dat men van gevoelen is, dat de Koning *Salomon*, syn goud en andere Rykdommen, uit dezelven gehaald heeft.

Men kan ook niet zeggen, dat de verafgelegentheit, of groote weg, die men afleggen moet, iemand zal afschrikken, om

om zig derwaarts te begeven, nadien de Hollanders, die na *Batavia* op *Java* gaan, al zoo ver reizen moeten, en dit niettegenſtaande Jaarlyks geheele Vlooten heen en weder vaaren laaten. Men rekend, dat de Eilanden van *Salomon* agtien in getal ſterk zyn, waar onder eenigen gevonden worden, die drie honderd, anderen twee honderd, en zommigen honderd of vyftig Mylen in haar omtrek groot zyn, en by gevolg grooter dan *Java Major*, of *Ceilon* in Ooſt-Indien, en *Jamaica*, en *Hiſpanjola* in America, zyn. Behalven dit, worden in de Zuidzee nog veele andere Landen en Eilanden gevonden, die ons in een nieuwe Kaart, nog onlangs in Holland gemaakt, vertoond worden, en welke tot een diergelyke onderneming groot ligt en voordeel zoude konnen geven. Onder anderen was het te wenſchen, dat een zodanig ontwerp door de Koningen van Zweden of Denemarken aangenomen, en ter uitvoering geſteld wierd, alzoo die daar toe Schepen, Volk, en andere vereiſchte zaaken in overvloed hebben; en het is niet te twyfelen, of zy zouden, als regt gelovige Proteſtanten, de Goddelyke byſtand en hulp genieten, zonder welke niets goeds kan verkregen worden; jaa zy zouden op die wyze den Chriſte-

Christelyken Godsdienst in de onbekende Landen konnen voortplanten, en aldus Gods Eer op dezen Aardbodem meer en meer uitbreiden. Men zoude deze zaak beginnen konnen, met het opregten van een Compagnie, op dezelfde wyze als de Hollanders, Engelschen, en Franschen voor dezen gedaan hebben; en in dezelve alle Christenen Volkeren aannemen, doch het bestier zoude aan de Koninglyke Commissarissen moeten blyven.

Ik twyfel ook geenzints, of een zodanige onderneming, zoude groote voordeelen, en Rykdommen aan de Interessanten, en aan de Koningen Eer, en Glorie toebrengen; nadien zyne Koninglyke Majesteyt van Denemarken, en zyne roemwaardige Onderdaanen, in het bekeeren der Heidenen, in hunne Kolonie tot *Tranquebar*, op de Kust van Cormandel, in de Oost-Indien gelegen, tot Gods Eer, en de behoudenis der zielen van hun evennaasten, een loffelyken yver getoond hebben, en uit die oorzaak meerder dan eenig ander volk waardig zyn, om, onder Gods zegen, diergelyke vrye, ryke, en heerlyke Landen te bezitten; waar door zy ook de voortreffelyke naam en groote roem hernieuwen zouden, die zy voor langen tyd, wegens het Meesterschap der Zeevaart,

en

en het bevaaren van ver afgelegene Kuſten verkregen hebben, waar van *Mart. Schoockius*, in ſyn boek *de Imperio Maris* veele roemwaardige zaaken verhaald; en het is ook waarſchynelyk, dat de voortreffelyke Ridder order van den Olifant, die niet alleen in dat Koningryk, maar ook in alle andere Landen van Europa vermaard is, ſyn oorſprong genomen heeft van de roemrugtige verrigtingen, die zy voor dezen op de Kuſt van Africa gedaan hebben. Het is ook niet te twyfelen, of de Goddelyke goedheit, zoude insgelyks aan den roemrugtigen Koning van Zweden, en de Onderdaanen van dat Ryk, een gedeelte van dat Kleinood, 't welk tot nu toe is verborgen geweeſt, toeleggen, als een belooning van yver voor hunne Godsdienſt, die alleen in dat Koningryk geduld word, en een verkwikking van de zwaare plaagen, en ongemakken, die zy zedert eenige tyd geleden hebben; te meer, terwyl deze twee Koningryken, die nu door een gewenſchte Vreede weder in ruſt geraakt zyn, boven alle andere Volkeren van Europa, om hunne ervarenheit in de Zeevaart, en Dapperheit in het uitvoeren van diergelyke roemrugtige ondernemingen, een onſterfelyke naam verkregen hebben.

E I N D E.

AAN-

AANHANGSEL

Waar in L'Isle Royale, *of 't Koninklyke Eylandt, beschreven wordt, op 't welke de Hr.* de la Bourlardiere *een Colonie heeft willen oprechten.*

L'*Isle Royale*, of 't Koninklyke Eylandt, legt onder de 41 tot 45 Graaden Noorder breete, by de mondt der riviere van *St. Laurens*, op de weg van *Queber* in *Canada*. Het Climaat deses Landts, is 's Winters veel kouder dan in Vrankryk; doch in de Somer, is geen onderscheydt.

De Haven van *Louisbourg*, is de aller-Volkrykste; soo wegens de besettinge, die door 't Hof derwaarts gesonden wordt, als wegens de Inwoonders, die aldaar hunne Visscherye hebben; als meede wegens de veele Scheepen die daar af en aankomen. De aarde, omtrent dese plaats, is de allervruchtbaarste van 't gantsche Eylandt, dewyle daar geene bosschen zyn; de grondt is geheel bequaam, en men mag denselven bewerken soo veel men wil, hy blyft altydt soodanig. Twaalf Mylen

Mylen van hier, daar men in de Golf of Zee-boeſem van *St. Laurens* vaart, legt een Bay, die thans de *Koninklyke Bay* genoemt wordt, welke men voor deſen *Brador* heete.

Daar omtrent is het Landt ſoo vruchtbaar als in Vrankryk, dewyle daar allerleye ſoort van Koorn groeyt. Behalven dit voordeel, ſoo is het effen, en vol goede en fraaye boſſchen, welkers hout, niet alleen tot het bouwen van allerleye Scheepen; maar ook tot timmerhout, Schrynwerkers arbeydt, en ander huysraadt bequaam is. Dit heeft den Hr. *de la Bourlardiere* bewogen, in dit Landtſchap, eenige Landeryen, van het Hof, voor zich te verwerven, en aldaar een groote onderneeming aan te leggen.

Syn voornemen ſtrekt daar heen, dat hy de aarde, van doorens en diergelyken ſuyveren, en een beſtendige Viſſcherye, in de Haven van *Orleans*, die maar omtrent vier Mylen van daar legt, oprechten wil. De Viſſcherye is daar overvloedig, en nooyt is het iemandt mislukt, omſe daar volkomen in ſtaat te brengen. Deſe plaats, is de beſte op 't Eylandt; dierhalven heeft het Hof de goedheit gehadt, daarvan aan den Hr. *de la Bourlardiere* ter leen te geven, een Eylandt,

 't wel-

't welke by de invaart in de Koninklyke Bay legt, benevens de ten Zuydt-Westen daar tegen over leggende Landeryen, en een plaats in de Haven van *Orleans*, voor 30 sloepen met haar toebehooren.

Wanneer men nu dit voordeel genieten, en dit voornemen begunstigen wil, soo moet men het op de voorgemelde wyse beginnen. Het groote voordeel, 't geene men onophoudentlyk daar van trekken sal, kan men ook klaarblyklyk nagaan.

Voor eerst, is syn voornemen daar heen strekkende, dat men van dit Jaar, tot suyveringe van het landt, hondert bequaame Arbeydts-lieden derwaarts sende, die enkel dit werk verrichten. Dese moeten voor den tydt van vyf Jaaren in dienst van den Hr. *de la Bourlardiere* aangenomen worden. 't Is seeker, dat een Man, binnen de tydt van een Jaar, twee Morgen landt schoon kan maaken: Dus sal de Eygenaar, binnen de tydt van vyf Jaaren, byna 1000 Akkers gesuyvert landt hebben, 't welke met Koorn, Boekwyt, Garst, Hennip, Lyn- en ander Zaat, tot levens middelen, bezaayt moet worden. Door dit middel, sal de Hr. *de la Bourlardiere*, de besetting van het Koninklyke Eylandt, alle Inwoonders en Scheepen daar-

daar meede voorsien konnen; 't welke een groot voordeel voor de Stokvisch bedragen sal. Met dit insicht sal hy ook Koornmoolens laaten bouwen.

De Hr. *de la Bourlardiere*, is verder willens, om van dit Jaar noch, omtrent 200 stuks van allerlye Vee, uyt *Canada* en *Arcadien*, benevens allerlye pluymgedierte, derwaarts te besorgen, waar door dit landt van 't noodige vleesch voorsien sal zyn. Daar benevens is syne meeninge, hennip te laten zaayen, om daaruyt allerlye touw-werk, ten gebruyke der Visschers-vaartuygen, te konnen slaan; 't welke lichter te doen sal zyn, als dat men touw derwaarts soude voeren. Hy sal ook Wevers, tot het maaken van Zeyl-doek, Metselaars, Timmerlieden, Smidts, Draayers en andere noodige Ambachts lieden, meede brengen.

Wanneer de bosschen gehakt worden, soo wil hy de boomen, die tot den scheepsbouw bequaam zyn, te rug houden, om op dese wyse met weinig kosten scheepen te laten bouwen. Hy wil daar meede de scheepen, die Koninklyke waren in dit Landt overbrengen, bevrachten, waarmeede zy te rug sullen stevenen: Tot dien eynde sal hy ook Zaag-moolens doen maaken, om op deselve allerlye soort van

 scheeps-

scheeps-planken, balken en deelen te laaten zaagen.

Om dese onderneeminge gelukkig te beginnen, daar toe begeert hy een Capitaal van 200000 Livres, of Fransche ponden, 't welke hy op de voorverhaalde wyse besteeden wil.

Het Hof heeft dit voornemen goedtgekeurt, en daarom aan den Hr. *de la Bourlardiere* het gewoonlyke Patent verleent, op dat deselve in syn voornemen beschut, en niet lichtelyk in syne onderneming, op eenigerhande wyse, ontrust mag worden. Daarenboven heeft hem het gemelde Hof, voor den tydt van twee Jaaren, een Koninklyk schip toegestaan, om daarmeede de benoodigde Menschen en Dieren, tot dese nieuwe Colonie, derwaarts over te voeren. Verder een schip van 300 Tonnen, met Sout, en 't geene verder tot de Visscherye behoort, bevracht; benevens een ander van 100 Ton, om 300 of 250 Swarten uyt *Guinea* te haalen, en een vaartuyg van 69 Ton, waarmede men het uytschot van de Stokvisch en den Olie (of Traan) na de omleggende Eylanden sal senden.

De Hr. *de la Bourlardiere* heeft ook besflooten Negers te versorgen, en deselve op syne Landeryen gestadig te houden.

Een

Een gedeelte derselven, sal tot den Landtbouw, en 't andere tot het wech schaffen en droog maaken van 't Sant aan strant gebruykt worden; op dat de groote Onkosten bespaart worden, die andersints, tot besoldinge van diergelyken Arbeydtsvolk, vereyscht worden. Ook sullen, alle de geenen die op 't landt werken, meede om het landt te bouwen en te reynigen, gebruykt worden, en sulks sonder eenig loon verrichten moeten; 't welke meede groot voordeel sal aanbrengen.

De geboorene Franschen, sullen, binnen de vier Jaaren, dat deselve in dienst aangenomen zyn, gehouden wesen, dese Negers of Swarten, alle Ambachten te leeren, die tot ter neersettinge aldaar vereyscht worden.

Alle de voorgemelde scheepen, sullen, alle Jaaren, met versche Stokvisch bevracht, na Vrankryk stevenen; behalven 't laatstgemelde vaartuyg, 't welke van dit koninklyke Eylandt na *Martenique* sal varen, en by syne te rug komst na 't gemelde Eylandt, de noodige Melassen en Guildiven, tot het maaken van Bier en andere dranken, voor 't Arbeydts-volk en de Visschers, meedebrengen. De Hr. *de la Bourlardiere* sal alle Jaaren 100 Visschers

derwaarts doen komen, om de Visscherye in den Herfst daarmede voort te setten.

Eenige fraaye en noodige aantekeningen op de beschryvinge van Louisiana en MISSISSIPI.

Pag. 207. reg. 2. [*Uit Portugal zelfs te haalen*:] De *Egyptenaars*, sonden de eerste Kooplieden na *Indien*: Doch dewyle men in de Scheepsvaart noch seer onbedreven was, wierdt de weg over de *Roode-Zee* genomen; tot dat eyndelyk *Hippalus*, byna tegens synen wille, op den *Oceaan* geraakte, en een naderen weg na *Indien* uytvondt. Dese Koophandel duurde niet lang, mogelyk wegens 't gevaar, dat doenmaals het onbedrevene Scheepsvolk ondergaan moest. *Alexander de Groote*, vervolgde syne conquesten tot in *Indien*, en bouwde *Alexandria*, welke Stadt als het middelpunt, van alle Commercie van *Asia* en *Africa*, zyn soude. Na *Alexanders* doodt, ververvolgden de *Ptolomëen* den Koophandel na *Indien*. De Romeynen, dewelke aanvanklyk seer weinig, van saaken de Scheepsvaart betreffende, verstonden, vonden, na de veroveringe van *Egypten*, meede den weg na *Indien*. Doch door het verval der Roomschen Monarchye, wierdt vervol-

volgens weinig meer aan den Koophandel gedacht. De Portugeesen waren de eersten, welke, na een langen stilstandt, den Indiaanschen Koophandel wederom oprechteden. *Hendrik*, Hertog van *Viseo*, een Soon van *Johannes* I, hadde, door syne kennisse van den Hemelsloop, begreepen, dat'er noch onbekende landen zyn moesten. Doch de Schippers, welke hy tot derselver ontdekking uytgesonden hadde, quamen onverrichter saake te *Ceuta* te rug. *Hendrik*, liet zich echter niet afschrikken; maar sondt nochmaals een syner Kamerbedienden, *Gonzales* genoemt, derwaarts, welke ook 't Eylandt *Madera* allereerst ontdekte. *Johannes* de II. vereenigde zich met den Koning van *Castilien*, welke t'saamen nieuwe Vlooten uytrusteden. De Spanjaarden geraakten dus na *America*. *Emanuel*, Koning van *Portugaal*, bemachtigde *Sumatra*, *Ceylon*, en veele andere plaatsen in *Oost-Indien*. De Hollanders kregen eyndelyk meede grooten lust tot *Oost-Indien*. In 't begin sochtense den weg door 't *Noorden*, dewyl men desen nader oordeelde; maar doen dit mislukte, soo gebruykte men den dienst van eenen *Houtman*, die in het reysen na *Oost-Indien* seer wel bedreven was, en waagde het langs den gewoonen weg. Dese onderneeming,

 wierdt

wierdt in 't eerst maar door negen Koop-lieden begonnen, dewelke hiermeede den grondt tot de *Oost-Indische Compagnie* leyden, die thans door de gantsche wereldt vermaart is.

Pag. 219. reg. 28. [*Sallo is gevonden.*] Dit landt is na alle gedachten reets ten tyde der ontdekking van *Florida* bekendt geweest, of bekendt geworden, doen *Ferdinand Cortesius* A°. 1521. *Mexico* veroverde; want *Louisiana* is ten Westen met *Mexico* verknogt. Eenige Aanteekeningen melden, dat de Franschen reets ten tyde van *Carel* IX. daar geweest zyn, en ter plaatse daar hedendaags *Pansa Cola* legt, een Fort opgerecht hebben. Ondertusschen heeft echter *Mr. de la Salle*, in dit gewest 't eerste een vasten voet geset, en 't landt den naame *Louisiana* gegeven. Dit geschiedde, doen dese onvermoeyde Zeeman, in 't Jaar 1682. aan de rivier *Missisipi* quam. Doch hy konde geen veylige invaart vinden; tot dat hy aan de Bay van *St. Louis*, of *St. Bernard*, gelyk haar de Spanjaards noemen, quam, daar hy meede een Fort liet bouwen. Na veel arbeydt, en gevaar uytgestaan te hebben, wierdt hy A°. 1687. door syne eygene landtslieden, gedoodt. Na hem quam A°. 1698. *Mr. de Hiberville*, welke, in de ontdekking van de

mondt

mondt der rivier *Missisipi* gelukkiger was, ook van den Koning 't Gouvernement van *Louisiana* verkreeg, en tot besetting van dit landt, 't benoodigde volk uyt *Vrankryk* haalde. Doch de Spanjaards toonden aanstonds blyken van hun nayver, en bemachtigden *Pansa Cola.*

Pag. 220. reg. 7:8. [*in 't midden van 't Noordelyk America.*] De Grensen van *Louisiana*, zyn, ten Oosten *Florida* en *Carolina*, en ten Noorden *Virginia* en *Canada*, 't welke meer dan 900 Mylen van daar legt. De Noordelyke Grenssen zyn geheel onbekendt. A°. 1700. passeerde, een van *Canada*, *Mr. le Sueur* genoemt, de rivier *St. Louis*, omtrent 700 Mylen opwaarts. Van dit district is noch een Landtschap, van meer als 100 Mylen groot, bekendt. Waarom men byna soude oordeelen, dat zich dit Landt tot aan de Noordt-Pool uytstrekt. De grensen ten Noordt-Westen, zyn meede noch onbekendt. De Rivier *Missouri*, die men segt dat noch grooter is als de rivier *Missisipi*, komt van 't Noordt-Westen, en valt in de *Missisipi*, omtrent 400 Mylen van Zee. Men heeft dese rivier omtrent 300 Mylen opwaarts bevaren. De Wilden, die hier omtrent seer Volkryk zyn, versekeren, dat de gemelde rivier uyt een berg haren oorsprong neemt,

 van

van wiens top, aan de andere zyde, meede een groote rivier voortkomt, die ten Westen in een groote Zee, waarschynlyk die van *Japan*, valt. Vorder zyn de Grensen van *Louisiana*, ten Westen, *Oudt* en *Nieuw Mexico*, en ten Zuyden de Zee.

Pag. 242. reg. 13. [*Actien genaamdt wordt.*] Dit woordt *Actie*, is in de Nederduytsche, Engelsche en Fransche Taale gebruyklyk, en sal mogelyk van 't Italiaansche woordt *Agio* voortkomen, 't welke opgeldt beteekent. Dese Koophandel bestaat, in 't verkoopen van het Deel of gedeelte, 't geene iemandt in een Koopmans Compagnie heeft. Want 't staat ieder een vry, syne Obligatie, die hy voor gereedt geldt gekogt heeft, aan iemandt anders te Transporteeren, en met denselven daarover te handelen.

Pag. 247. reg. 26: 27. [*aan den Hr. Ant. Croizat is verpagt geweest.*] De laatst overledene Koning van Vrankryk hadde dit landt aan den Hr. *Croizat* A°. 1712. onder den Tytel eenes *Gouvernements* van *Louisiana*, voor den tydt van 15 Jaaren, verpacht; en hem toegestaan, binnen de gemelde tydt, op dese landen alleen te mogen Koophandel dryven. Hier van kan men meerder bericht bekomen, uyt de Koninklyke Patenten, diesaangaande den 14 *Sept.* 1712. verleent.

Ook

Ook hadden de Heeren van *Aubert*, *Neret*, en *Cayot*, den Castoor-handel van *Canada*, den 10 Mey 1706. door een ordentelyken pacht verkregen. De Hr. *Croizat*, gaf in 't Jaar 1717. synen pacht wederom over, op welke tydt meede de gemelde Castoor-pacht eyndigde.

Wy sullen dit Werk besluyten, met het volgende Fransche gedicht, waarin de Compagnie van *Missisipi*, en derselver *Actie-Negotie*, op een aardige wyse beschreven wordt.

LA COMPAGNIE DE MISSISSIPI.

1. *Aujourd'hui il n'est plus question,*
Ni de la Constitutiòn,
Ni de la Guerre contre l'Espagne:
Un nouveau Pais de Cocagne,
Que l'on nomme Missisipi,
Roule à present sur le Tapis.

2. *Sans Charbon, Fourneau, ni soufflet,*
Un homme à trouve le secret
De la pierre Philosophale,
Dans cette terre Occidentale,
Et fait voir jusqu'à present,
Que nous etions des Ignorans.

3. Il à fait des petits billets,
Qui sont parfaitement bien faits,
Avec des petites dentelles,
Ce ne sont pas des bagatelles,
Car il y à fait & bien sçu tirer,
La quint-essençe du papier.

4. Il à pour les achalander,
À quèlques Seigneurs assuré,
Que pour leurs dettes satisfaire;
Son projeçt étoit leur Affaire,
Car il voyoit auparavant,
Qu'on ne le suivoit qu'en tremblant.

5. Mais depuis que les Grands Seigneurs,
Se mêlent d'être Agioteurs,
On voit, avec grande surprise,
Gens vendre jusqu'à leur chemise,
Pour avoir des soumissions,
Et des nouvelles Actions.

6. Les femmes, vendent leur bijoux,
Pour mettre à ce nouveau Perou,
Les Filles, mettent tout engage
Même jusqu'à leur Pucellage,
Quand elles n'ont rien de meilleur
De donner à l'Agioteur.

7. La femme d'un bon President,
Se trouvant un jour sans argent,
Aiant mieux se rendre commode,
Que de n'être pas à la mode,
A pour mettre au Missisipi,
Plante des cornes à son Mari.

8. *Pas-*

8. Passez dans la rue Quincampoix,
Car c'est dans ces fameux endroits,
Où des Indes la Compagnie,
Etablit son fripponnerie;
Chacun y vient vous demander;
Voulez vous bien Actioner?

9. Ils sont comme des Maguignons,
Haussent & baissent les Actions,
Il y en à de toutes sortes,
Ils ont leur bureau sous des portes:
Venés, dit l'un, entrés icy,
J'ay de tout & à juste prix.

10. Certain homme malicieux,
Voulant un jour se moquer d'eux,
Un matin leur fit accroire,
Que Monsieur Law avoit la foire;
On fit leur visage allongé,
En un instant d'un demi pié.

11. Si quelqu'un veut mal à propos,
Envoyer la flotte à veau l'eau,
On verroit bien changer de face
Le papier, qui court sur la place;
Bien de gens diroient fort chagrin:
Law aille &c. vous m'entendés bien.

12. Ecoutés moy, pauvres Badaux,
Vous êtes tous des grands nigaux,
Vous menes une vie tranquille,
En allant à l'Hôtel de ville;
Vous changerés bien tot de lieu,
Car vous ires à l'Hôtel de Dieu.

Gedachten, *op de Actie-Negotie van* MISSISSIPI, *te* PARYS; zynde de vertaalinge van 't voorgemelde Fransche gedicht.

MEn spreekt hedendaagsch niet meer van de Constitutie, noch van den Oorlog tegens Spanjen; maar ieder een heeft den mondt vol, van 't Nieuwe luy-Lekkerlandt, 't welke *Missisipi* genoemt wordt. In dit Westersche gedeelte der wereldt, heeft seeker Man het geheym van den Steen der Wysen uytgevonden, sonder daar toe koolen, vuur noch blaasbalg te beesigen; waar door hy doedt blyken, dat wy alle tot noch toe maar weetnieten geweest zyn. Hy heeft kleyne briefjes gemaakt, die uytsteekende welgemaakt zyn, en deselve met kleyne kanten verciert. Dit zyn waarlyk geene wisjewasjes: Want hy heeft syn uytsteekende kennisse getoont, om de quint-essentie uyt het papier te trekken, en het ook verricht. Om wat klandisie te verwerven, heeft hy aan eenige Heeren verseekert, dat niets beter tot betaaling van haare schulden dienstig was, dan syn project op te volgen; want hy voorsag wel, dat het selve schroom-

schroomachtig gevolgt soude worden. Maar sedert de groote Heeren zich met de Negotie van deselve bemoeyt hebben, siet men de Menschen, tot groote verwonderinge, selfs tot haar hemdt toe verkoopen, om daarvoor schultbekentenissen en nieuwe Actien te koopen. De Vrouwen verkoopen hunne Cieraadien, omse aan dit nieuw *Perou* te besteeden. De Juffrouwen verpanden alles, selfs tot haar Maagdom toe, wanneerse niets beters hebben, om het aan dese Negotianten te geven. De vrouwe van een goedt President, die haar op seekeren dag sonder geldt bevondt, wilde zich liever gerieflyk toonen, dan de mode niet te volgen, en om mede deel te hebben in *Missisipi*, soo heeftse haaren Man hoorens opgeset. Gaat na de straat van *Quincampoix*: Daar is die vermaarde plaats, op welke de Compagnie van Indien haare guyteryen pleegt. Daar sal ieder een u vraagen: Of gy niet in Actien doen wildt? Zy zyn gelyk de Ketelboeters. Zy doen de Actien, waarvan men 'er van alle soorten heeft, rysen en daalen. Zy houden hun Comptoir in de deure, van waar zy roepen: Hier moet gy wesen! ik heb van alle soorten, en tot een billyken prys! Een seeker snaak, poogde haar eens te bespotten; tot wel-

ken

ken eynde hy haar wys maakte, dat de Hr. *Law* de loop hadt: Waar door in een oogenblik, haar gantsche weesen in droefheit veranderde. Indien iemandt, by dese ontydt, eens de gelegentheyt waarnam, om een vreemde Vloot herwaarts te senden; wat veranderinge soude men niet in dese thans soo gangbaare papieren sien? Veele luyden souden, vol spyt, seggen: Loop Law &c. Gy verstaat my wel wat ik seggen wil. Hoort hier arme botmuylen! (of Parysiaanen!) Gy zyt alle groote slechthoofden! Gy kondet gerust leven, en Ampten op 't Raadhuys bekleeden; daar gy nu van plaats sult moeten veranderen, en den weg naar 't Gasthuys inslaan.

E I N D E.

